

Kratka zgodovina denarja in centralnega bančništva

...ali zakaj svet danes nujno potrebuje spremembe

Se tudi vam zdi, da je z današnjim finančnim sistemom nekaj narobe?

Po podatkih Svetovne Banke naj bi bilo samo v zadnjih 25 letih po svetu 96 bančnih ter 176 monetarnih kriz. * Bančne institucije so jih poskušale reševati s sistemom zavarovanja depozitov, monitoringa, regulacij, nadzora, kapitalskih zahtev ter jamstev. Pa vendar se krize vrstijo kar naprej. Kaj je torej narobe? Problem je sistemske narave in je položen v samo zgradbo in pravila, po katerih deluje naš bančni sistem.

Njegovo resnično delovanje odkriva spodnje besedilo, ki se v veliki meri naslanja na knjigi Stephena Zarlenge: *The Lost science of Money* ter Ellen H. Brown: *Web of Debt*. Besedilo, v katerem so prav tako zbrani povzetki in delni prevodi številnih drugih virov (knjig in drugih publikacij, člankov, spletnih strani pa tudi videov), skuša v prvi vrsti razložiti, od kod izvirata naš denarni ter centralno bančni sistem in katere so njegove bistvene napake. Prav tako opiše prakso in delovanje nekaterih večjih mednarodnih finančnih institucij ter skuša orisati nekatere možne rešitve problemov.

V tekstu so viri označeni s številko, (npr. ^{17.)}), povezave do njih pa najdete na zadnjih straneh. Poglavja o Sloveniji ter Evropski Centralni Banki so delo avtorja.

Zaželeno je, da bralci tudi sami neodvisno preverijo informacije, ki jih posreduje besedilo.

*Bernard Lietaer: govor na prireditvi TEDx v Berlinu

KAZALO

1. Začetki monetarnega sistema	5
2. Starodavni orientalski sistem	5
- Abstraktni denar Zahoda	6
3. Monetizacija zlata	7
4. Grške mestne države začno uporabljati kovance	8
5. Nomizem v Rimu	10
6. Ponovna vzpostavitev denarja na Zahodu	14
7. Kralji, posojilodajalci in krščanstvo v drugi polovici srednjega veka	15
8. 1500 – Prenos moči iz Mediterana na sever	17
9. Vzpon kapitalizma v Amsterdamu	18
10. Anglija v Srednjem veku	19
11. William III in rojstvo Bank of England	22
12. Denar v ameriških kolonijah	26
13. Neodvisne ZDA	29
- Ameriške državne banke	30
14. Državljska vojna in Abraham Lincoln	32
15. Zlati standard	35
16. Ulični protesti in populistično gibanje	36
17. Zakon o Federal Reserve	38
- Kdo je lastnik Federal Reserve?	40
- Davek na dohodek	42
16. Velika depresija, Roosevelt in New Deal	42
17. Bretton Woods	47
18. John F. Kennedy	48
19. Vojna v Vietnamu	49
20. Petrodolarji in špekulacije	51
21. Mednarodne finančne institucije	55
- Banka za Mednarodne poravnave (BIS)	55
- Mednarodni denarni sklad (IMF), Svetovna banka in Svetovna trgovinska organizacija (WTO)	59
22. Skok v Evropo	63
23. Zadnja finančna kriza	65
- Skrivno prirejanje trga	67
24. Barack Obama: 'Change we can believe in'?	69
25. Kako je v Sloveniji?	73

26. Evropska Centralna Banka	79
- Kako je ECB organizirana?	80
- Primerjava med Federal Reserve in Evropsko Centralno Banko	83
27. Kje se trenutno nahajamo?	88
28. Kako naprej?	91
A) Valute in banke lokalnih skupnosti	95
B) Reforma nacionalnih valut	99
- Islamsko bančništvo	106
- Zasebni denar in vrnitev na zlati standard	108
C) Problem dolga tretjega sveta, mednarodna valuta ter mednarodni denarni standard	111
30. Zaključki	113
31. Povezave in viri:	115
po številki zaznamka	115
po abecednem redu glede na vrsto publikacije / vira	121

»Izmed vseh možnih načinov organiziranja bančnega sistema, je sistem, ki ga imamo danes, najslabši.«

Mervyn King, Guverner Bank of England ^{107.)}

Začetki monetarnega sistema

Začetki monetarnega sistema so zaviti v negotovost. Na voljo je zelo malo podatkov, tako da večina idej o izvoru denarja predstavlja bolj kot ne izobraženo ugibanje. Raziskovalci se nagibajo k trem razlagam o izvoru denarja:

- Religiozni izvor (verski kulti)
- Socialni izvor (vladar, država)
- Komerencialni izvor (trgovanje)

Zadnja teorija v splošnem uživa največ podpore. Po tem scenariju so se dobrine v pred monetarni dobi izmenjavale v smislu blago za blago (blagovna menjava). Potreba po denarju naj bi se pojavila, ker blago ni bilo vedno enakovredno glede na vrednost in ker trgovci niso vedno želeli zamenjati določenega blaga ob določenem času. Tako so bile določene dobrine zaradi svojih lastnosti – velika vrednost na enoto, prenosljivost, možnost delitve, konsistentnost vsebine – vedno bolj pogosto uporabljene kot medij v trgovanju.

Na začetku je bila ena izmed najbolj pogosto uporabljenih denarnih enot za večje transakcije živina, natančneje krava ali bivol. Njena vrednost je bila precej stabilna vse od Irske pa do Grčije (npr. za eno žensko sužnjo je moral kupec dati tri do štiri krave). Živina naj bi bila v splošnem udomačena do l. 5000 pr. n. št. Uporaba pluga naj bi omogočila razcvet prvih civilizacij do l. 4000 pr. n. št.

Stephen Zarlenga v svoji knjigi *The Lost science of money* meni, da prav uporaba živine kot denarja izpodbija kredibilnost teoriji trgovanja. Ta teorija je, pravi, bolj poskus razložiti izvor kovinskega denarja. Na ključno vprašanje, namreč kaj daje kovinskemu denarju njegovo vrednost, pa ta teorija ne odgovarja.

Antropolog A. H. Quiggin v svoji knjigi *A survey of primitive money* opaza, da dokazi nakazujejo, da trgovinska izmenjava ni bila glavni vzrok v razvoju denarja. Predmeti, ki so bili pogosto uporabljeni v izmenjavah, se niso po naravni poti nujno razvili v denar, po drugi strani pa se pomembni predmeti, ki so bili uporabljeni kot denar, niso pojavljali v trgovanju.

Drugi raziskovalci kot npr. Paul Einzig in Bernard Laum so prišli do spoznanj, da se je denar, vsaj do določene mere, razvil iz verskih kultov, ki so zahtevali predpisano plačilo bogu ter duhovnikom.

Starodavni orientalski sistem

Socialni in ekonomski sistemi, ki so se razvili v Egiptu, Asiriji in Sumeriji, so znani pod skupnim imenom Starodavni orientalski sistem. Vsem je bil skupen koncept enega kralja, ki je bil božji predstavnik na Zemlji in ki je imel moč oblikovati skupnost in njeno blaginjo.

V teh skupnostih so bili za preprosti monetarni sistem uporabljeni kmetijski pridelki. Prav tako so bile uporabljene kovine, še posebej srebro v različnih težah.

Sumerska skupnost je bila agrarna ekonomija in templji so takrat služili kot skladišča za pridelke. Bili so javne institucije, ki so opravljale dobrodelne funkcije (pomagale sirotam, vdovam, starejšim). Bile so avtonomne, financirale pa so se dajanjem svoje zemlje v najem ter z obrestmi za svoja posojila v obliki pridelkov. Kmet je lahko dobil določeno količino pridelka vnaprej, če ga je ob naslednji žetvi vrnil nazaj skupaj z nekaj dodatne količine. Tako so bili templji prav za prav nekakšna centralna banka (izdajali naj bi tudi kovance kot dokaz za vložek pridelka žitaric). Kar so zaslužili, se je tako ali drugače vrnilo nazaj v skupnost.

Stephen Zarlenga pravi: *»It is presumed that in earlier agrarian societies, loans had been made in seed grains, animals and tools to farmers. Since one grain of seed could generate a plant with 100 new grain seeds, after the harvest farmers could repay the grain with interest in grain. Similarly, when animals were loaned they could be repaid with interest in the form of sharing of any new animals born.«*^{8.)} (Zarlenga, str. 12)

Templji so v orientalskih družbah opravljali monetarne funkcije za kraljeve družine ter imeli tako vpliv na orientalski denarni sistem. Najmočnejše so se razvili v Mezopotamiji in Egiptu. Kljub temu pa arheologi do sedaj še niso našli nobenega kovanca, ki bi ga izdal faraon (nekateri raziskovalci menijo, da so bili kot denar uporabljeni porcelanasti skarabeji).

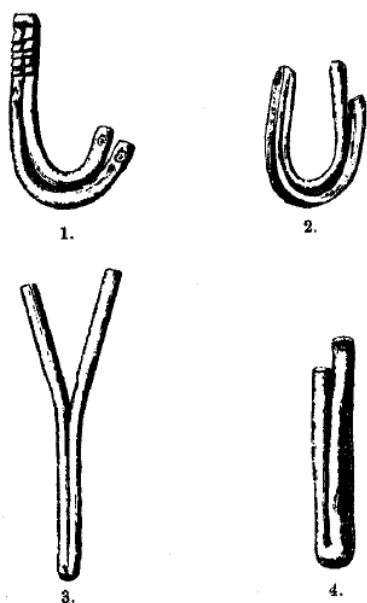
Vse to naj bi se spremenilo v stari Babiloniji, ko naj bi pričeli smatrati neorganski material za živi organizem s sposobnostjo regeneracije oz. obnavljanja. Začelo se je posojati kovan denar in ne več krav in žita, kar je pomenilo, da nikoli ni bilo dovolj denarja v denarnem obtoku za vračilo obresti, ki so bile glavna napaka. Kljub temu pa je bila ta napaka do določene mere ublažena z intervencijo centralne avtoritete. Kraljeva družina kot največji posojilodajalec in jemalec obresti je zmanjšala negativne učinke tako, da je od časa do časa oznanila izbrisanje dolga kmetom. Prav tako je določala uradne cene za določene kmetijske pridelke ter jih na ta način monetizirala.

Nekateri raziskovalci menijo, da se je v zgodnjih mestnih kulturah vsako blago, ki se je izmenjevalo, lahko uporabljalo kot denar. Posledica monetizacije teh dobrin, uporabljenih za plačilo posojil, je bila določitev minimalne cene.

Okoli l. 1400 pr. n. št. se je v orientalskih družbah pričelo uporabljati železo, kar naj bi po Zarlengovem mnenju te družbe močno pretreslo. Dogajale naj bi se velike migracije v Grčijo, Italijo ter druge države Evrope s strani narodov, ki so želeli izkoristiti prednosti bolj kvalitetne kovine ter si podjarmiti ljudi na tujih ozemljih, ki je niso uporabljali.

Abstraktni denar Zahoda

Druga preprosta oblika denarja poleg živine so bila orodja, ki so se sčasoma razvila v nekakšne žetone, ki so po obliki spominjali na orodje (in iz katerih je bilo mogoče z malo truda tudi izdelati pravo orodje).

Slika 1: Denarni žetoni, ki spominjajo na orodje (vir: S. Zarlena: The Lost science of money)

Taka oblika denarja se je razvila tako vzhodno kot zahodno od orientalskih kultur in se je na zahodu uporabljala na velikem geografskem območju v različnih deželah in plemenih. Kljub temu pa so v trgovanju z daljnimi deželami Orienta verjetno uporabljali orientalski sistem stehanih kosov kovine.

V Grčiji so templji poleg religioznih funkcij opravljali tudi trgovske funkcije, še posebej templji v Delfih, Dodori, Delosu in Olimpiji. Tako je možno, da je od tod prišel tudi prvi uliti denar. Toda to so bili morda posamezni izolirani primeri. V praksi so se pravi železni kavli, noži ter druga orodja verjetno postopoma preoblikovala v žetone.

Monetizacija zlata

Med okoli 1500 ter 1000 pr. n. št. so mediteranske kulture začele odvrčati od živine k stehanemu zlatu kot denarnemu standardu. V tistih časih naj bi bilo zlato ena najlažje dostopnih kovin (ne iz rude, temveč iz geološko odkritih depozitov, saj ne razpada tako kot npr. železo). Lahko dostopen je bil tudi baker, srebro pa je zahtevalo največ spretnosti pri pridobivanju. Zarlena pravi, da je možno, da je bilo zlato sprva uporabljeno za okras ter za donacije oz. pristojbine v templjih (poleg žita in živine), toda za razliko od kmetijskih depozitov ga ni bilo mogoče jesti, zato se je v templjih kopičil. Količine, ki jih je zasegel Aleksander Veliki l. 330 nakazujejo, da zlato ni bilo uporabljeno v trgovanju. Ponudba in povpraševanje naj ne bi bistveno vplivala na produkcijo plemenitih kovin. Ravno velike količine le-teh bi bile lahko eden izmed razlogov za njihovo monetizacijo – določitev fiksne mere zlata za eno kravo bi rešila ta problem.

Templji so imeli tako v rokah kontrolo nad zlatom in študije naj bi potrjevale, da je bila za določitev vrednosti zlata ta kontrola bolj pomembna kot notranja vrednost, ki naj bi jo zlato imelo samo po sebi. Vrednost krave npr. je konkretna, saj nam daje mleko, kožo, gnoj, rojeva mladiče ter lahko vleče plug. Toda, kaj pa žlahtne kovine? Kdo je določil razmerje med živino

in zlatom? Najverjetneje jo je določila neka avtoriteta – duhovščina, in to z namenom povečati svojo moč. V času Homerja, malo pred začetkom splošne uporabe kovancev, je bilo standardno razmerje 1 krava za 130 zrn zlata (utežna mera okoli 8 gramov znana pod imenom 'talanton'). Kaže, da se je ta mera tekom stoletij razširila po vsem Mediteranu.

Ker so templji imeli velike zaloge zlata, moč držati le-to stran od trga ter kreirati povračevanje po njem (tako da so ga zahtevali za svoje usluge), bi lahko dejali, da je bilo zlato prva oblika t.i. 'fiat' denarja. To je, denarja, katerega vrednost je določena in vzdrževana s strani določene institucije. Zlato pa ima tudi vrednost tudi kot blago, in ljudje ponavadi zamenjujejo ta dva atributa, ko govorijo o zlatu kot nečem, kar ima vrednost samo po sebi.

Vpliv zlatega denarja se je iz vzhodnega Mediterana sčasoma razširil na Zahod, s tem pa se je širil tudi vpliv Vzhoda.

Grške mestne države začno uporabljati kovance

Kdaj točno so se pojavili kovanci je med strokovnjaki še vedno stvar razprav. Najstarejši kitajski dokument Shu Ching pravi, da so se kovanci tam pojavili okoli l. 1766 pr. n.št., medtem ko tekst Shu Chi (napisan med 163 in 85 pr.n.št.) trdi, da sta jih uporabljala že cesarja Shun in Yu v tretjem tisočletju pr.n.št.

Na Zahodu Plutarh omenja, da je vladar Theseus izdal kovance s podobo vola okoli l. 1260 pr.n.št. Kakorkoli, ekonomski zgodovinarji in numizmatiki v splošnem postavljajo ta datum na okoli l. 700 pr.n.št. v Lidiji v današnji Turčiji. Lidija je bila organizirana po vzoru orientalskih sistemov, vendar pa je imela mlajše grške združbe na njenih zahodnih mejah. Kovanci se niso pojavili v njeni prestolnici, Sardesu, temveč na meji v grških mestih Efezu in Miletu.

Sprva so bili grobi in vtisnjeni zgolj na eni strani, od Amyntasa II (deda Aleksandra Velikega) dalje, pa so bili potiskani na obeh straneh. Vsaka mestna država je kovala svoje kovance ter jih izdajala skozi svojo politično avtoriteto glede na potrebe. Prednost tega je bila, da je centralna avtoriteta odgovarjala za njihovo avtentičnost in kakovost, tako da jih ni bilo potrebno testirati. Prav tako pa je bil to način kontrole nad količino legalno izdanega denarja določenega okraja. Kovanci drugih mest so lahko krožili le, če so to dovolile mestne oblasti. Ni dokazov, da bi v grškem svetu denar izdajali zasebni bankirji ali trgovci.

Vendar pa so takratni templji služili tudi kot banke, ki so posojale ne samo svoj denar, temveč tudi denar, ki jim je bil zaupan v hrambo. Posojali so ga tudi na tuje drugim državam ter bili tako na nek način mednarodne banke. Kljub temu pa so bili pri posojilih zelo previdni. Bila so kratkega roka (do 5 let), zavarovana pa z mestnim imetjem (stavbami, zemljišči) ter prihodki. Tipične letne obresti so se gibale med 10 in 12%. Vendar pa mesta dostikrat niso uspela povrniti dolgov v celoti ali plačati obresti. Prihodki templjev so bili honorarji ter kazni. Ena desetina kazni, ki jih je pobralo mesto ter enaka količina vojnega plena je pripadala njim. Toda največ prihodka so predstavljale donacije ter posmrtni zapuščine, ki so jih dobili tudi na tujem.

Mesta so spoštovala lastnino tujih templjev na svojem ozemlju, a politika obeh ni bila vedno enaka. Tako so se včasih znašli v medsebojnem konfliktu. Dogajalo pa se je tudi, da so templji v različnih državah formirali medsebojne zveze (npr. okoli l. 418 pr.n.št. v času

Peloponeških vojn). Mesta so lahko, kot rečeno, dovoljevala kovance tujih templjev, lahko pa so jih tudi prepovedala. V dostih primerih je mestna kovnica služila tudi za potrebe templja (npr. v Atenah). Grške mestne države so pri kovancih obdržale standard 130ih zrn.

Kovanci so bili velik napredek v primerjavi z orientalskim sistemom, saj so imeli legalno vrednost, njihova količina pa se je lahko določala z zakonom. Vendar pa je bil ta sistem prav tako ranljiv za manipulacije, deloma zato, ker so kovine imele tudi praktično uporabno vrednost in sta se tako ti dve funkciji med sabo mešali. Dovolj je bilo, da je sovražnik potihem odvzel nekaj plemenitih kovin iz obtoka ali v obtok dodal ponarejene kovance iste teže ter tako povzročil ali podaljšal finančno krizo.

Prvotni kovanci so bili narejeni iz zmesi srebra in zlata in jih je bilo zaradi visoke vrednosti težko uporabljati v vsakodnevni trgovini. Bolj praktični srebrni kovanci so se pojavili okoli l. 630 pr.n.št. na otoku Aegina, okoli l. 610 pr.n.št. v Korintu in okoli l. 600 pr.n.št. v Atenah. Peisistratos je nato v 6. stol. pr.n.št. v Atenah poenotil izdajo srebrnikov s kovanci, ki so prikazovali sovo.

Slika 2: Srebrna atenska sova (vir: S. Zarlenga: The Lost science of money)

Majhne denominacije teh srebrnikov so izpodrinile prejšnje denarne orodne žetone ter omogočile, da so ljudje lahko kupovali tudi manjše količine kmetijskih pridelkov in obrtniških izdelkov. Na ta način so majhni kmetje in obrtniki lahko nekaj privarčevali ter povečali ekonomsko infrastrukturo. Prvič v zgodovini se je tu pojavil izraziti sloj trgovcev.

Za razliko od orientalskih sistemov v Grčiji kmetijske dobrine niso bile monetizirane, da bi lahko ublažile negativne posledice zaračunavanja obresti na kovine. To je vodilo v dolžniško krizo, zato je kralj *Solon* uvedel določene reforme: kovanje srebrnikov je postalo lokalno, niso bili več kovani na Aegini; odpisal je dolg določenim kmetom ter jim povrnil svobodo izpod suženjstva ter monetiziral določene kmetijske pridelke.

Svojo obliko sistema je začel tudi *Lycurgus* iz Šparte. Prepovedal je uporabo zlata in srebra ter uvedel pol kilske železne diske, ki naj bi jih med kovanjem pomakal v kis ter jih tako napravil krhke in lomljive. Tako je bila železu odvzeta intrinzična, notranja vrednost. Vpeljal je zemljiške reforme (vsak kmet je imel enako veliko posestvo) ter ustavo po zgledu Krete. Ta sistem je v Šparti deloval dobro tri in pol stoletij dokler niso postale dominantna sila v Grčiji, začele s tujimi osvajalnimi vojnami ter tako uplenile veliko zlata in srebra.

Denar je v Grčiji postal znan pod izrazom 'nomizem', ker je dobil svojo avtoriteto prek zakona ('nomos'). Aristotel (384 – 322 pr.n.št.) je v svoji Etiki dejal: *»Denar ne obstaja po naravi, temveč po zakonu in v naši moči je, da ga po želji spremenimo ter napravimo neuporabnega.«*

Vendar pa tega termina ni moč zaslediti v zgodnejših grških tekstih, kar nakazuje na to, trdi Zarlenga, da je bila monetarna zgodovina verjetno prikrita oz. spremenjena s strani oligarhičnih sil, ki so nasprotovale javnemu denarju. Ta bitka med 'javno in zasebno' kontrolo nad izdajanjem denarja se pojavlja skozi vso zgodovino, kot bomo videli kasneje.

Nomizem v Rimu

Rim naj bi svojo uspešno svetovno dominacijo v veliki meri dolgoval svoji bronasti valuti, ki je bila sprva v obliki palic (mešanici bakra, kositra in svinca). Uvedel jo je vladar Numa (716 – 672 pr.n.št.), ki se je imel za potomca Špartancev.

Baker je bilo lažje dobiti, saj je bila večina zlata in srebra spravljena na Vzhodu. Še bolj pomemben pa je bil izvin izpod vpliva vzhodnih templjev in trgovcev. Kljub temu so se na rimskih tleh njihove žlahtne kovine še vedno prodajale, vendar jim je bila vzeta monetarna vloga. Numa je ustanovil zlatarski ceh kot eno najzgodnejših rimskih korporacij. Le-ta je vlivala srebrne in zlate palice ter jih dajala v zakladnico.

Šesti kralj, Servius Tullius (578 – 534 pr.n.št.) je sprva podjarmil bližnjo etruščansko kulturo, kasneje pa razširil vpliv Rima na latinska plemena ter ustanovil Federacijo latinskih narodov. V tej drugi fazi pa je širitev zahtevala spremembo v organizaciji vladanja in denarnega sistema. Družbo je razdelil na 6 razredov glede na premoženje. Najpremožnejši so morali plačevati več davka, vojsko pa so sestavljali ljudje iz prvih dveh razredov. Bronaste palice so bile sedaj bolj standardizirane, na njih pa je kralj dal vtisniti tudi različne živalske podobe. Danes jih strokovnjaki imenujejo Aes Signatum. Njihova uporaba se je razširila precej prek meja osrednje Italije.

Servius je mesto ter podeželje razdelil na okraje ter zahteval, da ljudje istega okraja prispevajo določen kovanec na prebivalca glede na to, ali je otrok, odrasel, moški ali ženska. Tako je za vsako leto približno vedel, koliko je prebivalcev in koliko od teh jih je sposobnih za vojsko. Prvi cenzus je uspel registrirati okoli 84.000 oseb.

Prvi tip rimskih kovancev – Aes Grave, so bili veliki 9 do 10 unčni bronasti diski. Čez čas so postali manjši in lažji, a so obdržali prvotne podobe. Razvili so se po obdobju Serviusa, morda v času rimske republike (po l. 509 pr.n.št.), in ne monarhije. Iz tega obdobja izvira tudi zakon Lex Aternia Tarpeia (454 pr.n.št.), ki je določal vrednosti kovancev na način, ki je bil ljudem razumljiv: en Ace je moral tehtati 12 unč brona, 10 Acejev je kupilo eno ovco, 100 Acejev pa enega vola. Po zgledu Solonovih reform je zakon razširil legalno valuto tudi na živali.

Slika 3: Rimski bronasti kovanec Aes Grave. Črta nad glavama označuje 1 nummus (vir: S. Zarlenga: The Lost science of money)

Rimski kovanci so bili neke vrste kovinski potiskan nezamenljiv papir, saj je bila njihova določena vrednost višja od njihove vrednosti, ki so jo imeli kot kovinsko blago.

Pod bronastim nomizmom se je Rim širil, postajal močnejši ter ostal neodvisen od vzhodnih držav. V tem času je svetu dal svoje pravo, ki se ga upošteva še danes po 2300 letih. Latinska federacija je bila l. 338 pr.n.št. razpuščena, Rim se je oklical za njenega naslednika ter začel z unifikacijo polotoka. Rimski generali so v Kampaniji naleteli na ljudi, ki so uporabljali srebrnike in če so želeli od njih kupit vojaško opremo, so morali uporabiti srebrne kovance. Prvi rimski srebrniki (Romano) naj bi se pojavili nekje med l. 330 in 310 pr.n.št., kasneje pa so se spremenili v kovance Roma ter Quadrigatus. Vsem je bilo skupno, da niso bili oštevilčeni, temveč so bili vredni glede na vsebnost srebra – tako niso bili del običajnega rimskega monetarnega sistema. Po združitvi polotoka so tudi južna mesta začela kovati bronaste kovance.

Dve vojni s Kartagino sta močno obremenili rimske institucije ter monetarni sistem. L. 212 so demonetizirali prejšnje bronaste kovance ter jih skoraj v celoti zamenjali s srebrnim Denariusom. Na ta način sovražnik ni mogel uporabiti starih kovancev med njihovimi zavezniki oz. podložniki za vojaške operacije proti njim. Kartagina je bila kot trgovska velesila večča denarnih manipulacij in Rim se je moral odzvati tako vojaško kot denarno. Toda pod tem pritiskom je napravil hude napake.

Takrat so skovali tudi prve zlate kovance (iz posojenega nakita prebivalcev). Plinij se je nad njimi hudoval, saj so v krizi pomenili priložnost za rimsko plutokracijo, da zlorabi monetarni sistem za svoje cilje. Tako je bilo npr. srebro proti zlatu ovrednoteno na 20 : 1, na dvakrat več kot uradno razmerje. Če bi kasneje dobili svoj vložek povrnjen glede nanj, bi imeli 100% dobiček.

Različni denariusi so imeli odtise različnih družin in ker je pomemben del nakradenega vojnega srebra šel v žepe generalov, zgodovinar Alexander Del Mar sklepa, da so patriciji izdajali ta denar zasebno pod državno licenco. S tem, ko je država dala na njih svoj pečat, so prišli do 500, 600% dobička, saj je bila njihova denarna vrednost večja kot njihova tržna vrednost kot kovina. Toda to ni bil zadosten razlog za propad rimskega denarnega sistema. Kar ga je poglavo v pogubo je bilo to, da izdaje niso bile nadzorovane oz. omejene. Tako se je

vrednost denarja premaknila iz legalno določene vrednosti na vrednost določeno na trgu. Blagovni denar je končal rimsko monetarno neodvisnost. Ko je bil zreduciran na blagovno vrednost glede na težo kovine, se je Rim ujel v nikoli končano prizadevanje za kopičenje žlahtnih kovin. Le-to pa je pomenilo odliv pomembnih virov in energije, izpostavil pa se je tudi vplivu vzhodnjakov, ki so premogli velike količine le-teh. Poleg tega so vzhodnjaki v Rim prinesli tudi vpliv svojih religioznih kultov.

Rastoča koncentracija bogastva in privatizacija moči je bila nestabilen proces, ki se ni samouravnaval. Proti koncu druge vojne s Kartagino je bila ta koncentracija očitna, ne samo med vladajočo elito senatorjev temveč tudi med trgovci. Takoj po zmagi nad Hanibalom so se začeli pojavljati pritiski za novo vojno z Makedonijo. Izgleda, da vojni dobičkarji niso želeli, da bi se njihov posel prekinil. Zgodovinar Polibios o tem času pripoveduje: »*Ko so namreč Rimljani v omenjeni vojni premagali Kartažane... so si prvič upali iztegniti roke po drugih deželah ter so šli z vojsko v Grčijo in pokrajine Azije.*«^{146.)} (Polibios, Obča zgodovina, str. 8). Rimljani so Grčijo zavzeli l. 146 pr.n.št. Koncentrirano bogastvo pa se je usmerilo tudi v plantažna posestva - latifundije, ki so jih ob odsotnosti kmetov – sedaj vojakov, oblikovali novi kapitalisti in na katerih so delali v vojnah zajeti sužnji.

Bogastvo se je še naprej kopičilo in koncentriralo in vedno več je bilo socialnih krivic. Družba je tako postala ranljiva za diktatorje in l. 48 pr.n.št. se je Julij Cezar v Rim vrnil ne le kot zmagoslavni samodržec, temveč tudi kot bog. Sledila je državljanska vojna, v kateri je vsaka frakcija izdajala svoj denar, ki je postal kovan v zlatu, tradicionalnem imetju templjev. Le-ti so financirali različne strani. L. 45 pr.n.št. je bil uveden zlati standard, vendar so v obtoku še vedno ostali srebrni in bronasti kovanci. Kljub temu so bile vse večje vsote sedaj izražene v zlatu, ki je prav tako povečalo svojo vrednost nasproti srebru za eno tretjino. Cezar je postavil razmerje med srebrom in zlatom na 12:1 in to se je obdržalo skoraj 1300 let.

Cesar Avgust (31 pr.n.št – 14 n.št.) je odvzel moč izdajanja denarja iz rok patricijev. Zopet je izdal bronaste kovance (ki so bili tako prvič kovani po obdobju diktatorja Sulle). Želel je dati vtis, da je predal moč izdaje kovancev nazaj k senatu, zato je nanje vtisnil SC – Senatus Consultus, toda to je bilo zavajanje. Pri njihovi izdaji pa žal ni upošteval količinske omejitve. Njegov vzorec in sistem rimskih kovancev je ostal v veljavi 250 let. Vendar pa sta zlato in srebro odtekala na vzhod, saj Rim za uvoz luksuznega blaga ni imel enakovrednih dobrin, zato je moral plačati s žlahtnimi kovinami. Soočal pa se je tudi z likvidnostnimi krizami.

Primankljaj redkih kovin se je ublažilo z nižanjem vsebnosti le-teh v kovancih. Trajan (l. 98 – l. 117) naj bi vsebnost zmanjšal na 80 – 85%, Mark Avrelij (l. 161 – l. 180) na okoli 75%, Komodus (l. 180 – l. 192) na 70% ter Septimus Senerus (l. 193 – l. 211) na 50%. Do l. 250 naj bi vsebnost padla na vsega skupaj okoli 5%. Da bi to prikrili, so bakrene kovance srebrili s pomakanjem v srebro. Ljudje so tako izgubili zaupanje v uradni denar ter naj bi hranili starejše kovance, slabe pa dajali naprej.^{147.)}

Dioklecian je l. 301 uvedel cenovne kontrole, ki pa niso uspele. Mnogi današnji ekonomisti to jemljejo kot dokaz, da se država ne sme vtikati v trge, toda podroben pogled nam pokaže, da je bil Dioklecian sposoben voditelj. Prvi je organiziral proračun na letni osnovi ter poenotil davke po vsem imperiju. Preden se je lotil reforme kovancev, je o tem izvedel obširno raziskavo. Glavni razlog za njegove spremembe so bili trgovci, ki so izkoriščali premike vojske in zaračunavali odiralske cene.

Konstantin Veliki je pogansko cerkev do l. 324 spremenil v Krščanstvo ter prestolnico l. 331 premaknil v Bizanc. Krščanska cerkev je nasledila lastnino poganske cerkve, verska pisarna Pontifex Maximus pa je imela pod kontrolo vladarja v rokah kovanje denarja. V vzhodnem delu se je imenovala Basileus in je obdržala učinkovito kontrolo nad notranjim denarnim sistemom vse do padca imperija l. 1204. Konstantin je uvedel standardizirani zlatnik Solidus težak 68 zrn. Ta standard se je obdržal okoli 700 let.

Za to obdobje sta v monetarnem ter tako političnem smislu pomembni dve stvari. Prvič, **več kot 12 stoletij je veljalo pravilo, da zlate kovance lahko kuje le vodilni suveren.** To pravilo naj bi izviralo iz Indije, grška in rimska republika ga vmes nista uporabljali, cesarji pa so ga kasneje ponovno obudili. To pravilo so spoštovala vsa ozemlja Bizantiskega imperija, tudi sosednje države, prav tako pa tudi papeži, ki si po odcepitvi od rimskega imperija l. 755, celih 560 let niso drznili kovati zlatnikov (bile so seveda redke izjeme, Frankovski kralj Teudebert med l. 534 - l. 548 je na Solidus odtisnil svoje ime; svoje srebrnike, po drugi strani, pa so lahko kovali določeni škofje in grofi, ki jim je to pravico podelil cesar).

Drugič, **pomembno vlogo je igrala razlika v razmerju zlato:srebro med Vzhodom in Zahodom.** Kdorkoli je obvladoval ta mehanizem, je imel precejšnjo moč. Na Zahodu je bilo razmerje visoko (od 9:1 do 16:1), na Vzhodu pa nizko (okoli 6:1). To je pomenilo, da je evropsko srebro v Indiji prineslo še enkrat več zlata kot v Evropi. Bistvena točka trgovine je bil prehod med obema stranema (Mala Azija, Bližnji Vzhod) in kdor je kontroliral to ozemlje, je ponavadi nadziral tudi trgovino z žlahtnimi kovinami. Rim je mehanizem nadziral od l. 48 pr.n.št. po zasedbi Egipta ter vse do muslimanske zasedbe ozemlja sredi 7.stol. Izguba te kontrole je pospešila njegov propad. To razliko so kasneje izkoriščali tudi portugalski trgovci, ki so potovali na Japonsko, ter Vzhodnoindijska družba.

Tako lahko razumemo, da so si vladarji Bizanca prizadevali obdržati pravico do kovanja zlatnikov, saj so jih doma zamenjali za srebro, na vzhodu pa zanje dobil še enkrat več zlata.

Sliki 4 in 5: Levo: zlati kovanec Konstantina Velikega iz l. 308 - 337, težak 68 zrn. Ta utežni standard se je obdržal več kot 700 let. Desno: kovanec Konstantina VIII iz l. 1025 – 1028, težak 65 zrn (vir: S. Zarlenga: The Lost science of money)

Za propad Rima se ponavadi krivi krščanstvo, vdore barbarov, vzpon muslimanov, pa tudi naraščajoče suženjstvo in latifundiste, vendar, opozarja Zarlenga, se pozablja na monetarni aspekt: prehod iz bronastih kovancev na srebrnike in zlatnike. Dokazi o postopni akumulaciji

bogatva v cerkvenih in zasebnih rokah, odsotnosti rudnikov, eroziji kovancev skozi obrabo in tendenci odtekanja (predvsem srebra) na vzhod, so močan argument, da je bila nezadostna količina denarja v obtoku eden glavnih faktorjev za zaton Rimskega imperija. Glavna napaka v ozadju tega pa je bila, da se je na denar gledalo kot na blago, namesto, da bi bil legalno določena abstraktna moč.

Ponovna vzpostavitev denarja na Zahodu

Zaradi pomanjkanja srebra se na zahodu nekaj časa srebrniki sploh niso kovali. Prvi je z obuditev lastnega denarja poskusil vladar Charlemagne; njemu se pripisuje vzpostavitev novega denarnega standarda, iz katerega so se razvili funt, peni in šiling. Temelj njegovemu vladanju je bilo osvajanje tujih ozemelj ter prilasčanje sužnjev. To delovno silo je uporabil za povečano pridobivanje srebra v rudnikih. Njegovo neodvisnost je povečala ločitev afriških provinc, Španije ter papeštva od Bizanca, še vedno pa ni bil povsem neodvisen in ni koval zlatnikov. Po njegovi smrti so se okoliščine poslabšale. Naslednja kratkoročna oživitev kovanega denarja v Evropi je prišla po odkritju srebra l. 990.

Na drugem koncu pa so se vzpenjale Benetke. Benečani, katerih izvor ni točno znan, so v 8.stol. prekršili zapoved Bizanca ter začeli trgovati z muslimani in ta trgovina jim je prinašala velike dobičke. Uvažali so droge, parfume, zlato, dišave, tekstil, izvažali pa sužnje, les, srebro in železo. Njeno ladevje je raslo in l. 1104 se je v Benetkah odprla največja ladjedelnica v Evropi. Njene ladje je uporabljal tudi Bizanc. Benetke v prvih križarskih vojnah (l. 1095) niso sodelovale, saj so želele obdržati dobre odnose z muslimani. Po njihovem uspehu pa so se Benečani pridružili, saj so menili da bodo od tega imeli gospodarsko korist. Bizanc pa je želel Benetke zamenjati za Genovo v smislu gospodarske pomembnosti, prav tako naj bi preprečil tretjo križarsko vojno s sklenitvijo pakta s Saladinom.

Zato naj bi Benetke, skupaj z vodstvom Clunyja (najpomembnejšega verskega središča v Franciji) ter s pripadniki cistercijanskega reda proti njemu skovale zaroto. L. 1204 so četrto odpravo križarske vojske preusmerile na Konstantinopol pod pretvezo, da je treba bizantinskemu cesarju Izaku II in njegovemu sinu Aleksiosu vrniti oblast, ki sta jo izgubila v puču. Evropsko plemstvo je v načrt privolilo šele po tem, ko mu je papež Inocenc II zagrozil z uvedbo 2.5% davka na dohodek. Križarske ladje so tako priplule v Konstantinopol ter porazile Bizantince.

Benetke so prvič izdale lastne srebrnike med l. 1172 – 78, po tem, ko so se odprli veliki rudniki v nemškem Freiburgu. Srebro je bilo uporabljeno za vse državne in zasebne transakcije, njihovi srebrniki pa so bili enakovredni denariusom, ki so že bili v obtoku. Benetke za razliko od npr. Anglije, nikoli niso imele problema z obrezovanjem kovancev.

Ko je imperij propadel, je moral njihov denarni sistem ostati samostojen, zato so sprejeli zaščite proti tujim manipulacijam (npr. vse tuje zlato in srebro je moralo biti registrirano pri oblasteh preden se ga je lahko prodajalo). L. 1284 je izdala prve zlate kovance – Dukate, ki naj bi nadaljevali tradicijo bizantinskih zlatih Bizantov. Bimetalni denarni standard pa je bil vedno tarča špekulativnih napadov.

Italijanske mestne republike dolgo časa niso dovoljevale židovskim posojilodajalcem stalnega prebivališča. Stališče glede oderuštva oz. visokih obresti v Benetkah je bilo, da so upravičene

samo v primeru večjega rizika ter nezaneslivega povračila. Tako se je večina kapitala usmerjala v trgovino namesto v posojanje.

Vendar pa se je tudi v Benetkah bilo več bitk za prevlado nad izdajo denarja oz. vpliv nad monetarnim sistemom, nenazadnje l. 1327, ko so bankirji v pričakovanju ponovnega odprtja trgovine z Aleksandrijo izsilili zakon, ki je fiksiral razmerje med srebrom in zlatom na 14.2 : 1. Vendar so se v precenitvi zlata ušteli, zato je prišlo do velikega odliva srebrnikov v Konstantinopol in l. 1335 je njihov srebrni Grosso prenehal biti uporabljen za plačilo. Vendar pa je odprtje trgovine z Egiptom ponovno povečalo moč Benetk, ki so to izkoristile za napad na evropski srebrni denarni sistem skozi njegov odliv na vzhod. Šele od tega časa dalje so se v Evropi začele pojavljati večje količine zlatih kovancev. Kriza pomanjkanja srebrnikov je dosegla vrhunec med l. 1457 in 1464, ko se je večina kovnic v Evropi zaprla. Neapelj je l. 1472 začel kovati bakrene kovance, kar je bila prava smer razvoja, trdi Zarlenga, vendar sta nakradeno zlato in srebro iz novo odkrite Amerike zatrla te poskuse.

Bizanc zasebnemu bančništvu ni bil naklonjen, po njegovem padcu pa so se prve banke pojavile v španski Kataloniji in Genovi. V Benetkah se je bančništvo razvilo za potrebe financiranja vlade, saj so križarske vojne izpraznile blagajno. Prvotno je denar dobila od bogatih trgovcev, l. 1173 pa si je mestna oblast na silo sposodila 1% celotne vrednosti imetja prebivalcev. Posojila (Imprestidi) so bila zabeležena v knjigah Camere del Imprestidi ter so bila prenosljiva, zato so jih začeli uporabljati tudi trgovci. To je bila ena prvih monetizacij vladnega dolga. Benečani pa so se sprva odločili, da ne bodo imeli državne banke, a se je l. 1587 Camera del Imprestidi spremenila v depozitno banko. Malo po tem se je odprla Bank of Amsterdam l. 1607.

S padcem Bizanca se je ukinil denarni sistem rimskih cesarjev, moč nad izdajo denarja pa se je premaknila iz verskih v posvetne roke. Vendar nobena od takratnih sil – Benetke, papeštvo, in ne vitezi Templarji niso imeli dovolj moči, da bi si popolnoma podjarmili moč izdaje denarja. Ta boj za prevlado se je med različnimi kralji, princi, duhovščino,... bil 500 let vse do ustanovitve Bank of England l. 1694.

Kralji, posojilodajalci in krščanstvo v drugi polovici srednjega veka

Od 10. do 13. stol. so bili papeški davkarji prvi krščanski posojilodajalci, prav tako so posojali bogati samostani. Vendar pa so po l. 1200 cerkvene ustanove redko posojale, saj je cerkev uveljavljala prepoved odušitva. Cerkev je morala oblast nad posvetnimi zadevami prepustiti plemstvu, vendar pa je lahko moralno nagovarjala ljudi, med drugim tudi prek učinkovitih orodij kot sta bila npr. izobčenje in prekletstvo. Cerkveni učenjaki oz. sholastiki so veliko pozornost namenjali finančnim in trgovskim zadevam še posebej odušitvu in pravični ceni. *Tomaž Akvinski* je tako v svoji *Summae Theologica* trdil, da je nemoralno, da prodajalec izkoristi težko situacijo kupca ter mu skuša zaračunati višjo ceno. Biblija pri tem ni igrala dominantne vloge, kljub temu da Stara Zaveza močno obsoja odušitvo (nova ga povečini ne omenja). Bolj so se naslanjali na zapise svojih prednikov in koncilov, s prevodom Aristotela pa so vodilni vpliv prevzela njegova dela. Židje so prepovedovali odušitvo do svojih bratov, za tujce pa so bile te zapovedi bolj ohlapne. Za razliko od njih pa so sholastiki vse ljudi smatrali za svoje brate. Papež Inocenc IV je pravilno dejal, da je odušitvo prepovedano zato, ker bi v nasprotnem primeru vsi bogataši svoj denar vlagali v odušiška posojila, namesto v kmetovanje, kar bi eventuelno vodilo v lakoto.

Razlog, da se cerkev ni ukvarjala z bančnimi zadevami pa je bil tudi, da cerkvene ustanove niso mogle tekmovati s Templarji, ki so v Evropo prinesli dvojno računovodstvo.

Red templarjev je bil ustanovljen med l. 1114 in l. 1118, uradno za potrebe varovanja romarjev v Sveti deželi. Vendar pa se je njegov vpliv hitro razširil. V naslednjih desetletjih je dobil v last mnoge posesti (v Franciji, Španiji, na Škotskem, Portugalskem, Madžarskem,...). L. 1150 naj bi bil ta red najbogatejša in najvplivnejša krščanska institucija poleg papeža. Njegov vpliv je postal tako močan, da je l. 1306 francoski kralj Filip IV izdal tajni nalog za prijetje in preiskavo vseh francoskih templarjev. Mnoge so v naslednjih letih mučili in ubili. Vseh pa kljub temu niso zaprli; določen del je (verjetno na podlagi predhodnih informacij) še oravočasno zbežal iz tujine. Pribežališče naj bi našli na Škotskem, saj je bil takratni vladar Bruce izobčen iz katoliške cerkve. Od tedaj naprej so templarji delovali skrivno v podzemlju. L. 1312 pa je papež Klement V pod pritiski Filipa Lepega red dokončno razpustil ter njegove posesti predal malteškemu viteškemu redu.

Italijanske banke, na drugi strani, pa so dvojno računovodstvo izpopolnile. Slednje so bile po l. 1300 glavna finančna sila v Evropi. Židje v Evropi, razen v Angliji, trdi Zarlenga, niso imeli bistvenega vpliva nad posojanjem denarja. V Angliji je imel moč izdaje kovancev le kralj, drugod po Evropi pa so obstajale zasebne kovnice, ki jih je vodilo plemstvo.

Obdobje od l. 1300 do nekako 1450 se smatra za 'kraljevsko zlorabo' denarne moči. (zagovorniki zasebnega bančništva velikokrat uporabljajo ta argument proti vladnemu izdajanju denarja ter za opravičevanje današnjega sistema). Kralji so si postopoma prisvojili izključno pravico izdaje kovancev, na katere pa so gledali zgolj kot na enega svojih najpomembnejših virov prihodkov. Kovance so velikokrat vpoklicali, stopili ter na novo skovali in nove emisije so bile ponavadi slabše in manj vredne. Te deprecije denarja so se končale, ko so zemljiški posestniki uspešno promovirali tekste Nicolasa Oresme, ki je obsojal to prakso.

Vendar pa so zasebni bankirji dostikrat še bolj zlorabili svojo moč prek prevelike izdaje posojil, ki jih nato niso dobili vrnjene ali pa prek oderuških obresti (npr. italijanski Lombardi). Zaračunavati obresti je bilo prepovedano zgolj za nerisikantna posojila, a so banke našle načine, kako to zaobiti. Vendar tudi mestne oblasti niso bile imune. Barcelona je l. 1400 ustanovila svojo mestno banko, ki sicer ni imela monopola – zasebne banke so obstajale vzporedno z njo. Do l. 1433 se je prikazovalo, da so njene obveznosti trikrat večje kot depoziti, vendar pa so bile v resnici desetkrat večje. Lekcija: banke potrebujejo redno neodvisno revizijo.

Bankirji so na depozite kovancev izdajali potrdila in ko so si jih enkrat trgovci začeli izmenjevati, so kmalu ugotovili, da lahko izdajajo več kredita kot imajo depozitov. Tako se je začela multiplikacija kredita. Dokazi obstajajo, da se je to pojavilo kljub temu, da kovancev ni primanjkovalo. S. Zarlenga piše:

»In many ways this was a monetary power greater than the King's control over the mint. This bank money was a more true fiat money form and further removed from crude barter than the 'precious metals' coins. But the bankers were usurping a power that derives from and belongs to society, and using it for personal benefit.«^{8.)} (Zarlenga, str. 162)

Največja napaka sholastikov je bila, da niso prepoznali pomembnosti denarja ustvarjenega skozi bančne depozite in v njihovih delih ni najti nobene omembe tega. To je tudi razlog, da

cerkev tega ni obsojala. Večinoma so obsojali komercialna posojila. S širitvijo in večjo dinamiko ekonomije pa je postalo jasno, da ni bilo mogoče obsojati zaračunavanja obresti na poslovna posojila, prek katerih je trgovec lahko povečal svoje imetje.

V tistem času pa tudi ni bilo nobenih uradnih regulacij tega početja, so pa od časa do časa bankirski cehi opravili samorevizijo, vendar bolj v smislu poštenega vnašanja v računovodske knjige (vnos je moral biti opravljen pred stranko ter v rimskih številkah, ker je bilo arabske lahko prirediti, brisanje ni bilo dovoljeno, ipd.). Ceh je izdajal kazni ter kršitelje prijavil mestnim oblastem.

Najmočnejše bankirske družine je bilo sprva najti v Italiji. Družina Medici iz Firenc je imela izpostave v velikih mednarodnih trgovskih središčih kot sta bila npr. London in Brugge. Kasneje pa so se tega posla dobro naučili tudi Nemci in tako so postale vplivne predvsem družine Fugger, Welser, Hochstetter ter Tuchman.

Slika 6: Hans Fugger, tkalec iz Augsburga, ki je s prihranki l. 1367 ustanovil družinsko bankirsko dinastijo (vir: S. Zarlenga: The Lost science of money)

Kroženje denarja se je v Evropi, stran od Konstantinopla, močno povečalo, in to je poganjalo industrijo in razvoj. Kmetje so si lahko kupili svojo zemljo. Obresti so padle iz okoli 20% l. 1200 na 5 – 8% l. 1350. Prihodki Firenc so se med l. 1240 in l. 1343 podeseterili. Temačni srednji vek se je tako bližal koncu. Vendar pa se je s koncem srednjega veka, manjšo močjo cerkve ter večanjem moči posojilodajalcev, bližala koncu tudi prepoved oderuštva in zaračunavanja obresti pod določenimi pogoji. Do l. 1516 je bila ideja, da finančna ustanova zaračunava obresti za svoje usluge, splošno sprejeta, l. 1536 pa jo je dokončno utrdil reformator Jean Calvin, ki je med drugim povzdigoval pomen Židov zaradi biblijskih razlogov. Za razliko od Martina Lutra je postal vpliven na Nizozemskem.

1500 - Prenos moči iz Mediterana na sever

Od l. 1500 dalje sta beneški primat v trgovini z vzhodom prevzela Portugalska in Antwerp z odprtjem poti okoli južne Afrike ter inovacijami na področju ladjedelništva. L. 1492 je Kolumb odkril Ameriko in l. 1498 je Vasco da Gama prvič plul okoli Afrike v Indijo. To je Portugalski omogočilo nadzor nad razmerjem med zlatom in srebrom ter trgovino z začimbami in posledično se je fokus moči premaknil na Iberski polotok ter v severno Evropo.

Španija je z odobravanjem cerkve v Južni in Severni Ameriki pobila na milijone indijancev, med drugim tudi v rudnikih srebra in zlata, poleg tega je pokradla velike količine teh kovin – v 200 letih okoli 1230 ton zlata in čez 60 000 ton srebra. Vendar pa je le del tega bogastva dosegel Španijo, saj so jim ga piratsko kradle nizozemske ter angleške ladje. Nizozemska West India Company je bila ustanovljena prav s tem namenom (ter za trgovino s sužnji). Novo zlato in srebro sta dokončno odvzela Mediteranu vodilno vlogo.

To povečanje kapitala v obtoku je imelo dramatične posledice za ekonomijo: spodbudila je trgovino in industrijo, število prebivalcev je raslo in plače so se povečevale. Ljudje so lahko kupili zemljo, pojavljale pa so tudi inovacije na področju naprav in strojev. Po drugi strani pa so se cene med l. 1492 in 1589 povečale za najmanj 400%, vendar je bil ta dvig postopen. Med l. 1500 in 1600 sta zlato in srebro izgubila 80% svoje vrednosti in si nista nikoli opomogla. Nove žlahtne kovine pa so v Španiji za razliko od severne Evrope imele negativne posledice, saj je Španija obogatila svoje plemstvo in ni vlagala v trgovino. Severnjaki pa so z nakradenim španskim blagom precej bolj obogatili ljudstvo. To dokazuje, da določena količina denarja še ne vpliva avtomatično tudi na ekonomsko aktivnost – le-ta mora biti tudi široko distribuirana, da lahko doseže pozitivne rezultate.

Portugalska na drugi strani pa je s pridom izkoriščala kontrolo nad razmerjem žlahtnih kovin. Med l. 1565 in 1625 je pridobila dve tretjini japonskega zlata, saj Japonci niso vedeli, kakšno je bilo takratno razmerje v Evropi. Trgovino s poprom so kanalizirali prek monopolnih sindikatov v mestu Antwerp, ki je tako hitro postalo eno največjih evropskih pristanišč, iz katerega so začimbe potovale v ostale države. Nemški in italijanski trgovski bankirji so medsebojno tekmovali zanje ter imeli v Indiji tudi svoje predstavnike, ki so nadzirali njihov nakup in odpošiljanje. Vloga Antwerpa pa je bila kratkotrajna, saj je po l. 1565 po uporabi proti davčni politiki španskega kralja Filipa II to vlogo izgubil. Trgovci so se preselili na sever v Amsterdam.

Vzpon kapitalizma v Amsterdamu

Amsterdam je v 17. stol. iztrgal nadzor na vzhodno trgovino iz portugalskih rok, razvil najmočnejše finančne trge v Evropi ter položil temelje sodobnemu kapitalizmu. Hrbtenica holandske trgovine je bilo njeno učinkovito ladevje skupaj z infrastrukturo skladišč. V intelektualnem smislu je bila Holandija precej svobodna. Teolog Jacobus Arminius je razglasil doktrino svobodne volje, verske tolerance in naravnega zakona v nasprotju s kalvinisti, ki so zagovarjali predeterminacijo ter državno vsiljevanje vere. Vendar so se kalvinisti povezali Oranžnim redom (William I). ter do l. 1619 sprevrili holandsko republikansko ustavo.

Holandija je imela tri velike univerze (Utrecht, Leyden in Franeker) in veliko zgodnjih političnih ekonomistov, vključno z Johnom Lockeom ter Williamom Patersonom je preživel več let na Nizozemskem. Nekaj časa sta tam živela tudi filozofa Descartes in Spinoza.

L. 1609 je mesto ustanovilo **Bank of Amsterdam** z namenom preprečiti oderuškimi posojilodajalcem nadzor nad finančnimi zadevami ter ponuditi hitro in učinkovito zamenjavo denarja. Njena najpomembnejša lastnost je bila, da je bila javna in ne zasebna institucija. Mesto je zahtevalo, da se mora vse menjalniške račune ('bills of exchange') v vrednosti nad 600 florinov zamenjati v banki, s tem pa je v bistvu monopoliziralo menjalništvo. Banka ni plačevala obresti, ni dovoljevala prekoračitve bančnih vlog ter ni izdajala posojil. Banko so

vodili trije poverjeniki, ki jih je izvolil mestni svet, glavni trezor pa je bil pod mestno hišo. Banka ni zaračunavala upravljanja z računi, svoje prihodke pa je dobivala z menjavo denarja ter nakupom zlata in srebra, za kar je računala 2.5% obresti. Vsi prihodki so bili last mesta Amsterdam. Sporočilo trgovcem je bilo jasno: svoje zasluške ustvarjajte s trgovino in industrijo in ne z igrami menjave denarja. Preprečila je, da bi se menjalci denarja spremenili v bankirje, kot se je to zgodilo v Angliji. Toda banka je skrivaj dovoljevala velike prekoračitve Vzhodnoindijski družbi (in s tem izdajala nov denar), kar pa ni predstavljalo problema vse do 4. anglo-nizozemske vojne l. 1780. Kljub težavam, ki so jo tako doletele, bo v zgodovini zapisana kot ena najboljše vodenih finančnih institucij.

L. 1611 je mesto dobilo svojo borzo in enaki menjalni mehanizmi in postopki so v veljavi še danes. Prav tako je uporabljala t.i. finančne inovacije: tržne indekse, 'futures' in 'options' (originalno naj bi izvirali iz Srednjega Vzhoda). Prav tako zasledimo enake metode sleparjenja javnosti (npr. manipulacijo cen v ozadju) in manipuliranja trgov kot danes (npr. kratko prodajo). Postala je pomemben mehanizem za mednarodne finance in tuje vlade so lahko dobile posojila po nižjih obrestih kot doma (ena izmed pomembnih posojilojemalk je bila britanska krona). Koncentracija denarja na borzi je eventuelno povzročila, da so Nizozemci zanemarili industrijo.

Židje v Amsterdamu so odigrali ključne vloge pri oblikovanju sedanje oblike kapitalizma in njegove širitve v Anglijo. Veliko jih je prišlo iz Portugalske po tem, ko jih je ta l. 1492 izgnala. Kasneje so se sefardičnim Judom pridružili tudi aškenazi Judje iz vzhodne Evrope. Nizozemski trgovci so se mednarodne trgovine učili od njih, a so jih kmalu spravili v podrejeni položaj in prevzeli njihovo vlogo. Židje so pretežno kontrolirali nizozemsko kolonijo v Braziliji, katero so kasneje zasedli Portugalci. Nekateri izmed njih so prekupčevali z nakradenim piratskim blagom, drugače pa so v vojnah prodajali blago obema stranema. Ukvarjali pa so se tudi z založništvom, kar je imelo ključen vpliv na razvoj protestantizma in kapitalizma v Angliji. V Amsterdamu je bil izdan prvi časnik v angleškem jeziku – Courant, prav tako pa so čez kanal poslali na milijone kopij Biblije. Eden najpomembnejših tiskarjev je bil rabin Menasseh Ben Israel, ki je imel stike z Oliverom Cromwellom in si je prizadeval za pravico do ponovne naselitve Židov na Otoku.

Anglija v Srednjem Veku*

Po propadu Zahodnega Rimskega cesarstva se je angleški denarni sistem sesul in je celih 200 let baziral na blagovni menjavi (l. 430 – 630). Ko se je srebro ponovno pojavilo v Evropi, so kovanci začeli krožiti tudi v Angliji; veliko kovnic je bilo ustanovljenih med l. 800 in 900. Le-te je po prejšnji tradiciji vodila pretežno duhovščina, vendar pa je obstajala centralna kontrola, saj so vse matrice za kovanje morale priti iz Londona. L. 930 je Athelstanov zakon odredil, da se mora kovati zgolj ena vrsta kovanca. Vpliv anglosaških kraljev na izdajo kovancev je bil enak vplivu bizantinskih cesarjev in glavni kovanec je bil srebrni peni.

Po normanski invaziji l. 1066 se je pravica do izdaje kovancev s strani vladarja utrdila in je bila v parlamentu redko izzvana, verjetno povečini zato, ker so angleški kralji to moč povečini uporabljali odgovorno in za dobrobit ljudstva.

* Kaj se je v srednjem veku ter vse do l. 1900 v monetarnem smislu dogajalo na nemških tleh, si preberite v knjigi R. Deutscha: Zarota srebra (str. 52 – 72)

Slika 7: Srebrni peni iz 8.stol. (vir: S. Zarlenga: The Lost science of money)

Vendar pa so suvereni od časa do časa potrebovali kapital za svoje osvajalne pohode in projekte. Ko je l. 1087 angleški kralj William potreboval zlato za posle s Francozi, je dovolil delovanje židovskim posojilodajalcem pod pogojem, da se obresti plačuje v zlatu, polovico letga pa pripada njemu. Počasi so Židje, za katere so veljala drugačna pravila, na račun prebivalstva postali bajno bogati.

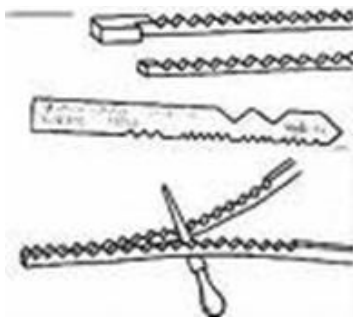
L. 1190 je tako prišlo do revolta in poboja Židov, vendar to ni rešilo problema. Kljub temu, da so Židje lahko oderuško služili na račun drugih, pa so prav tako obrezovali kovance, kar pa ni bilo del pogodbe s kraljem. L. 1275 jim je bila odvzeta licenca za oderuško posojanje. L. 1279 je prišlo do številnih aretacij (273 Židov je bilo obešenih), toda problem je ostal, zato so bili l. 1290 dokončno pregnani iz dežele (za celih 350 let).

Anglija pa je posebna tudi zato, ker je uporabljala rovaški sistem ('**tally system**'). Prvotno se je začel s *Henrikom I*, sinom Williama Osvajalca, ki je prevzel prestol l. 1100. Plačilo je bilo zabeleženo s kosom lesa (ponavadi leske), zarezanim ter prelomljenim na pol. Ker se les vedno prelomi unikatno (samo dva kosa se prilegata skupaj), je bilo praktično nemogoče ponarejati ta potrdila. Potrdila so dobivali tako vojaki kot tudi kmetje in delavci za svoje delo ter usluge.

Do 13. stol. se je njihova uporaba razširila – lahko si jih kupoval ali prodajal ter jih ponujal po znižani ceni (popust). Uporabljali so jih tako posamezniki kot tudi institucije (plačilo dolgov, stanarin, glob,...). V 16. stol. jih je *Henrik VIII* uradno razglasil za enakovredne uradni valuti, ko je dovolil, da se jih uporablja za plačilo davkov (v času njegove vladavine se je sicer zgodilo edino znano razvrednotenje angleških kovancev). Do 17. stol. jih je bilo v obtoku za 14 milijonov funtov. Vendar pa se je Henrik VIII prav tako ločil od katoliške cerkve, ter za kratek čas dovolil oderuško posojanje.

Kraljica Marija je te zakone zopet poostrila, njena naslednica *Elizabeta I*, pa je rešila problem tako, da je ves denar v obtoku nadomestila s kovanci, ki jih je izdajala le javna zakladnica. Vsi ostali kovanci so morali biti vrnjeni v kovnice. Njena odločitev je bila izzvana na vrhovnem sodišču, ki pa je dal prav kraljici – kar suveren določi, da bo denar, to bo denar. Če je kdorkoli drug koval denar, je vršil izdajstvo. Bistven element te reforme je bil, da je narava denarja videna kot socialna in ne zgolj kot blagovna.

Kljub temu pa je tudi kraljem primanjkovalo žlahtnih kovin; tako si je tudi Elizabeta I denar od časa do časa sposojala od bankirske družine Fugger.

Slika 8: Rovaške palice - tallies (vir: www.salt.org)

To odločitev so sovražili tako trgovci, kot tudi zlatarji, končno pa tudi Vzhodnoindijska družba (ustanovljena l. 1600), zato so si prizadevali, da bi jo spremenili. V ta namen pa so morali odstraniti vladarja, kar jim je uspelo s Cromwellovim uporom sredi 17. stol. Srednji sloj je podprl Cromwella in parlament, višji sloj pa kralja Charlesa I. Cromwell je bil puritanski protestant in kot tak bolj naklonjen obrestnemu posojanju. Werner Sombart v svoji knjigi *The Jews and Modern capitalism* opaža: *“Those parts of Puritan dogma which appear to be of real importance for the formation of the spirit of capitalism are borrowed from the realm of ideas of the Jewish Religion.”* (Zarlenga, str. 200)

Nizozemski posojilodajalci so v zameno za finančno podporo Cromwellu zahtevali dovoljenje za posojanje denarja v Angliji. To je pomenilo trajno odstranitev kralja, ki so ga ujeli ter l. 1649 tudi usmrtili.

Po Cromwellovi smrti je bil l. 1660 *Charles II* povabljen nazaj na prestol, vendar pa mu parlament ni vrnil pravice do izdajanja lastnega denarja – tako si ga je moral za vojne sposojati od londonskih zlatarjev z 8% obrestmi. Pet ali šest od teh jih je bilo dovolj velikih, da se jih lahko smatra za bankirje. Zlatarji so bili goljufi – prirezovali so kovance in odrezke izvažali. V velikih primerih so jih finančno podpirali holandski finančniki.

Charlesa II se v zgodovinskih knjigah prikazuje kot zapravlјivca, londonske zlatarje pa kot dobre poslovneže, vendar je prav Charles II za glavnega oblikovalca nove kovnice zaposlil francoza Pierra Blondeauja, ki je izumil napravo za kovanje, ki je onemogočala prirezovanje kovancev.

Slika 9: Oliver Cromwell (vir: www.nndb.com)

Ker je potreboval denar, parlament pa mu ni odobril zahtevane vsote, je l. 1667 začel izdajati neke vrste papirni denar –zahtevke za plačilo kraljevega zakladnika ('royal exchequer orders to pay'). Le-te so ljudje lahko zamenjali za kovance po enem letu. Bili so skoraj pravi denar, manjkalo jim je samo to, da bi se odpravila menjava za kovance. Toda Charles II je naredil napako, ko jih je izdal samo v velikih denominacijah. Tako so jih ljudje morali menjati pri bankirjih/zlatarjih, ki so jih zamenjali za svoja potrdila manjših denominacij. Na ta način so dobili priložnost ter jih razvrednotili tako, da so jih v organizirani usklajeni maniri menjali samo za določen popust. L. 1672 je, ker ni mogel dobiti denarja ne v parlamentu ne pri kreditorjih, sklenil, da tisto leto zlatarjem ne bo plačal dospelih obveznosti (z izjemo pogodbenikov, dobaviteljev trgovinam ter služabnikom). Ljudje, ki so imeli potrdila zlatarjev, so tako od njih zahtevali svoj denar, toda zlatarji ga seveda niso imeli, ker so obljubljali plačila v desetkratni vrednosti kot so imeli dejanskih rezerv v trezorjih.

L. 1666 je parlament tudi prek lobiranja Vzhodnoindijske družbe sprejel zakon, ki je dovoljeval prosto kovanje denarja (Free Coinage Act). Družba je namreč imela veliko uvoženega zlata, ki ga je želela spremeniti v kovance. To bi jim prineslo večji dobiček kot zgolj prodaja na trgu. Družba je bila takrat največja na londonski borzi, vendar pa so njene delnice počasi odtekle k ozki skupini okoli štiridesetih ljudi. Kovance so tako izdajali neizvoljeni privilegirani posamezniki ter velikokrat tujci.

William III in rojstvo Bank of England

Charlesov naslednik, protestant William III, je bil po rodu Nizozemec. Svojo kariero je začel kot holandski aristokrat ter se s finančno podporo židovskih posojilodajalcev dvignil do naslova Prince of Orange. L. 1677 se je poročil z angleško princeso Marijo (York) in l. 1689 sta postala kralj in kraljica. To se je zopet zgodilo s pomočjo zunanje finančne pomoči (Williamu je denar priskrbel židovski bančnik Isaac Lopez Suasso iz Haga). Zanimivo je, da je del Williamove t.i. Slavne Revolucije postal filozof John Locke, ki je v eni izmed svojih knjig promoviral tolerantnost, vendar pa je v isti knjigi trdil, da je popolnoma v redu, da Židje ostanejo versko netolerantni (kljub temu je Locke napisal nekaj dobrih in naprednih tekstov o denarju).

William III, katerega vladavina je bila ena sama serija vojn in gospodarskih kriz, se je kmalu znašel v vojni s francoskim kraljem Luisom XIV. Da bi si to lahko finančno privoščil, si je sposodil 1.2 milijona funtov pod naslednjimi pogoji:

- posojilodajalcem se dovoli ustanovitev Bank of England, ki bo izdajala nacionalno papirnat valuto
- samo del (frakcija) papirnatega denarja v obtoku bo krit z zlatom
- vlada bo za svoja posojila plačevala 8% obresti
- posojilodajalci si bodo zagotovili odplačevanje dolga prek direktnega obdavčenja ljudi (oz. izdelkov)

Slika 10: William III (vir: www.bbc.co.uk/history)

To pa je bil, trdi Zarlenga, zgolj navidezen razlog za ustanovitev banke. Od l. 1650 je bilo vsaj 60 različnih monetarnih predlogov, celo William Paterson, kateremu je bila podeljena prva koncesija za Bank of England, je štirikrat poskušal s svojimi predlogi. Kljub temu pa on ni bil glavna sila za načrti kreacije centralne banke. Niti sta vlekla finančni minister Charles Montagu ter Michael Godfrey. Montagu je plan predstavil v parlamentu, Godfrey pa je omogočil, da so ga sprejeli trgovci. Banko so v propagandi primerjali z Bank of Amsterdam, vendar pa je le malo ljudi vedelo, kako je le-ta v resnici delovala.

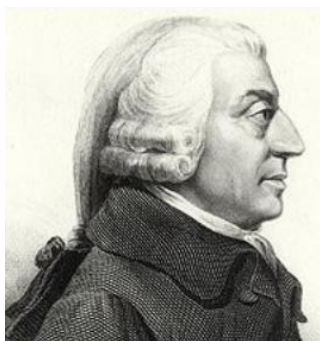
Bank of England je bila ustanovljena l. 1694, koncesija pa je pravno dovoljevala multiplikacijo kredita oz. delni rezervni sistem (do konca teksta bo uporabljen avtorjev lasten izraz frakcionarni rezervni sistem in sicer po 'fractional reserve system'). Podelila je pravico upravljanja z javnim denarjem v zasebne roke. Sprejemala je depozite, na katere je plačevala 4% obresti, vladi pa je denar posojala po 8% obrestih. Prvotna koncesija je bila podeljena za 12 let, posamezni delničarji pa niso smeli imeti več kot 10 000 funtov delnic v lasti. Na začetku je bilo 1300 delničarjev, ki so celoten kapital v zlatu vplačali v vsega treh dneh!

Izdajala je lastne bankovce, ki so krožili kot denar in za katere je banka obljubljala zamenjavo za zlato. Na začetku še niso imeli statusa legalnega plačilnega sredstva, ampak jih je vladar sprejemal ter z njimi plačeval vse stvari. **Banka je lahko ustvarila tolikšno količino bankovcev kolikor so znašala njena posojila vladi.** Ustvarjala je denar iz nič na podlagi državnega imetja, ki je jamčilo za posojila. Zagovorniki banke so pravilno trdili, da banka temelji na rezervi, ki ne more propasti, razen, če ne propade cel narod. Niso pa povedali, da banka pri tej kreaciji denarja sploh ni bila potrebna, saj bi vlada lahko izdala enake bankovce na podlagi istega premoženja, pri čemer za to nikomur ne bi morala plačevati obresti. Zelo malo tujcev pa tudi Britancev je razumelo delovanje banke. Celo Adam Smith, oče politične ekonomije, v svojem delu *Bogastvo narodov* ne piše nič o njeni pravi naravi.

Ustanovitev banke pa ni bila brez nasprotnikov; nasprotovali so ji torijci - zemljiški posestniki (moč je dajala njihovim nasprotnikom), zlatarji (odvzela jim je precej zaslužka) in drugi, ki so ji nasprotovali iz ekonomskih ali moralnih razlogov.

Banka pa ni imela monopola nad izdajanjem papirnatega denarja, lahko so ga izdajale tudi zasebne banke. Toda bankovci Bank of England so imeli to prednost, da jih je sprejemala in z njimi plačevala vlada.

Adam Smith (1723 – 1790) je bil škotski socialni filozof ter pionir politične ekonomije. Njegovo najbolj odmevno delo, ki mu je prineslo tudi največjo slavo ter ga okronalo kot začetnika moderne ekonomije in kapitalizma, je *Bogastvo narodov*.

Slika 11: Adam Smith (vir: www.wikipedia.org)

Njemu je bogastvo predstavljalo letni pretok dobrin in storitev in ne akumulacijo dragih kovin. Predlagal je naj se bogastvo naroda meri po prebivalcu (BDP na prebivalca je tako sodobna inačica predloga). V uvodu naj bi namigoval, da je glavni namen ekonomske aktivnosti potrošnja. Preostanek knjige je posvečen iskanju razlogov za bogastvo narodov.

Smith razlaga, da vedno, ko posameznik zasleduje svoje osebne interese, nevede in nenamerno pomaga k splošnemu dobru celotne družbe. Pri tem naj bi ga vodila 'nevidna roka'. Konkurenca na odprtem trgu naj bi imela za posledico nizke cene ter s tem pomagala celotni družbi. Kljub temu je Smith opozarjal na nevarnost formiranja monopolov med gospodarstveniki, ki bi vplivali na dvig cen.¹³⁷⁾

Smith je trdil, da je državni prihodek odvisen od delovne produktivnosti ter odstotka delavcev, ki so zaposleni produktivno. Predlagal je, naj se neproduktivno delo v ekonomskem procesu, ki ne doprinaša k ekonomski rasti, odpravi tako, da se produktivno delo napravi še bolj produktivno. To naj bi se doseglo z večjo specializacijo dela (končni izdelek naj bi bil izdelan prek serije nalog, en delavec naj bi bil zadolžen za en del procesa). Večja specializacija naj bi pomenila nižje cene ter tako večji trg. Večji trg in večja produktivnost naj bi vodila v reorganizacijo ter iskanje novih načinov produkcije, kar bi zopet znižalo cene, itd. Kljub temu pa naj bi kontradiktorno opozarjal tudi na nevarnost 'mentalne pohabe' delavcev skozi vedno enako ponavljajoče delo.

Smith je menil, da vladne investicije oz. vladno zapravljanje za neproduktivno delo zavira gospodarsko rast. Po njegovem bi se največja gospodarska rast dosegla tako, da bi se veliki prihodki dali kapitalistom, ki varčujejo in investirajo, mali prihodki pa zemljiškim posestnikom. Tako je zagovarjal manjšo vlado ter nižje davke za kapitaliste, da bi lahko akumulirali več kapitala.¹³⁸⁾

Smithovo delo se med ekonomisti razlaga različno; tako klasični kot neoklasični ekonomisti ga interpretirajo različno.

Nekaj časa so bili v obtoku tako bankovci centralne banke kot tudi vladni papirnati 'tallies', vendar so zasebni bankirji organizirali kampanjo diskreditacije le-teh. Razlog je bil med drugim tudi v tem, da je bil Williamov prestol, ki so ga podprli bankirji, ogrožen. Niso želeli, da bi oblast zopet zasedli katoliki. Bankirji so trdili da taliji predstavljajo nepodprt dolg, medtem, ko bankovci Bank of England predstavljajo podprt, dolgoročen dolg. Sodobni ekonomski zgodovinarji označujejo to kot 'finančno revolucijo'. Pred Cromwellovim uporom si kralju ni bilo potrebno izposojati denarja, saj je lahko sam izdal kovance ali lesene talije za plačilo računov. **'Finančna revolucija' tako v bistvu pomeni prenos pravice do izdajanja denarja iz vladnih v zasebne roke.** Taliji so dočakali enako usodo kot srednjeveške čarovnice – ogenj. Bili so denar ljudstva in so tako konkurirali denarju oderuških bankirjev. L. 1834 so bili po določenih monetarnih reformah sežgani.

Da je bila shema izdajanja denarja s strani zasebnih bankirjev splošno sprejeta, pa gre zasluga Johnu Lawu, sorodniku Williama Patersona. *John Law*, poznan kot oče financ, je l. 1705 izdal serijo pamfletov na temo trgovine, denarja in bančništva, v katerih je opisoval, da lahko ljudje papir preobrazijo v zlato prek alkimije papirnatega denarja. Predlagal je oblikovanje nacionalne oskrbe s papirnatim denarjem, ki naj bi bil zameljiv s trdno valuto (zlato in srebrni kovanci). Da bi pridobil zaupanje javnosti, je predlagal, da naj določen odstotek zlata ostane v rezervi v bančnem trezorju. Zlatarji so prek svojih praktičnih izkušenj dojeli, da trna valuta v trezorju lahko podpira do desetkratne količine papirnatega denarja v obtoku. Law je načrtoval ustanovitev Nacionalne škotske banke, vendar je William Paterson te načrte ustavil v škotskem parlamentu. Law je kasneje emigriral v Francijo, kjer pa je lahko preizkusil svoje teorije v praksi, saj so ga l. 1717 Francozi izbrali za vodjo 'Banque Generale'. Tako kot Bank of England je bila zasebna banka, pooblaščen s strani vlade za izdajanje denarja v obliki papirnatih bankovcev. Sprva je njegov plan deloval dobro, a se je zapletel v špekulacije s svojo Missisipi Company. L. 1720 je balon njenih napihnjenih delnic počil, ista shema pa se je preselila v London, kjer je prišlo do t.i. South Sea balona (direktorji te družbe so bili oproščeni – začela se je praksa nekaznovanja odgovornih ljudi, ki je v angleško govorečem svetu prisotna še danes).

Paterson, po drugi strani, pa je v kasnejših letih postal nasprotnik centralne banke, saj je videl, koliko državnega dolga je akumulirala. Dolg angleške vlade je po ustanovitvi Bank of England med letoma 1694 ter 1815 narasel iz 1.2 na 505 milijonov funtov. Toda bankirji seveda niso želeli, da bi se ta dolg kadarkoli povrnil.

Slika 12: William Paterson (vir: www.iamthewithess.com)

William III pa je z dekretom prav tako dovolil vrnitev Židov v Anglijo ter jih mnogo zaposlil kot svoje osebne svetovalce pri pogajanjih s tujimi kralji. Židovska skupnost je rasla, vendar

pa so imeli samo najbogatejši Židje velike koristi od finančnih mahinacij. Kljub temu pa so v Londonu, ki je tako počasi prevzemal vlogo Amsterdama kot finančnega centra, delovali tako angleški, nizozemski kot tudi židovski finančniki, kateri so vsi uporabljali iste finančne metode. Mednarodna finančna klika je tako svoje delovanje zaradi prikladnosti pač preselila v to metropolo.

Parlamentarec David Ricardo, ki je bil eden redkih, ki je razumel delovanje centralne banke, in bil njen nasprotnik, je l. 1823 predlagal ustanovitev resnično državne English National Bank, vendar načrt ni bil sprejet.

L. 1833 so njeni bankovci postali uradno legalno plačilno sredstvo, prav tako pa je morala objavljati poročila o svojih aktivnostih.

L. 1707 je dobila monopol nad izdajo bankovcev v radiusu 65 milj izven Londona, 1844 pa je t.i. Peelov zakon pooblastil Bank of England kot edino pristojno za izdajanje bankovcev po vsej deželi. Tega leta je izdaja bankovcev postala domena ločenega oddelka v banki, uvedli pa so tudi določene varovalke glede tega. Od tega leta dalje državi ni bilo več potrebno plačevati obresti na njen dolg pri banki.

Banka je delovala po določenih pravilnih principih kot npr.: vrednost denarja ni odvisna od vrednosti materiala, iz katerega je narejen, ter da zakon lahko podeli mediju izmenjave status denarja s tem, ko ga vlada prične sprejemati za dospela plačila – razglas legalnega plačilnega sredstva ni potreben. Vendar pa so bili ti principi zlorabljeni za zasebne interese in rezultat so bile stalne vojne, neodplačljiv dolg ter veliki davki.

Denar v ameriških kolonijah

Kolonisti so bili od samega začetka v sporu z matičnimi deželami glede denarnih zadev. Tako Angleži kot Nizozemci v kolonije niso pošiljali kovancev, saj niso želeli, da bi trgovale med sabo, temveč, da bi domov pošiljale surov material. Redki kovanci so v kolonije prišli predvsem prek piratov ali prek trgovanja s špansko Zahodno Indijo (West Indies). Iz gole potrebe so kolonije tako postale nekakšen monetarni laboratorij.

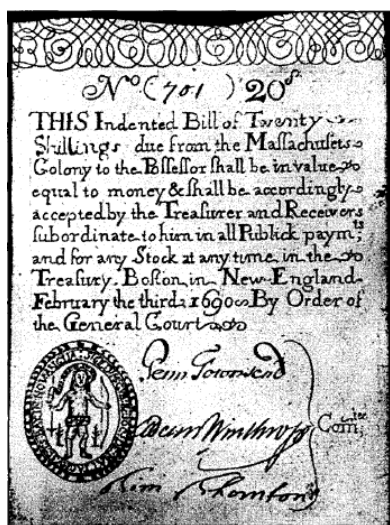
Med l. 1632 in 1692 je bilo precej kmetijskih dobrin zakonsko razglašanih za denar. To ni bila ravno blagovna menjava, saj so bile od časa do časa vrednosti izdelkov fiksirane z zakonom (podobno kot v davnih orientalskih kulturah). To obliko denarja je angleška krona dovoljevala, vendar so bili rezultati skromni. Vsak je hotel plačevati z najmanj zaželenimi dobrinami in še temi v slabem stanju.

L. 1652 je Massachusetts kljub prepovedi dovolil Johnu Hullu, da je zgradil kovnico ter pričel kovati kovance s podobo dreves. Bili so zlati in težki 67 zrn, natanko tako kot bizantinski Bezanti. Kovnica je delovala do l. 1685. Večino materiala zanje je prišlo iz Zahodne Indije. Toda vsi nakovani kovanci niso olajšali monetarnih zagat, saj so hitro odtekli nazaj v Anglijo, kjer so bili ponovno pretopljeni in skovani.

Drugi eksperiment so bile zasebne zemljiške banke. Prva je vzniknila v Bostonu leto po zaprtju Hullove kovnice, vendar med ljudmi ni zaživela. Takšni poskusi so bili tudi v Connecticutu (l. 1732) ter Massachusettsu (l. 1739).

Tretja opcija se je pojavila v Severni Karolini, kjer je l. 1753 guverner predlagal uvedbo nomizma. Želel je izdajati bakrene kovance v maksimalni količini 50 ton, ki bi bili eno tretjino bolj vredni od angleških penijev. Nadzorniki kolonij so to prepovedali, kar je pomagalo k pojavu revolucionarnega vzdušja.

Konec 17. stol. je bilo v kolonijah okoli milijon ljudi, kar je napravilo blagovno menjavo nepraktično. Zato so denar pričele izdajati tudi lokalne provincialne vlade. Prva, ki se je tega lotila, je bila vlada v Massachusettsu l. 1690. Izdali so papirnati denar 'bills of credit', obliko papirnatega denarja, ki ni bila podprta z nobeno fizično stvarjo. Bolj kot obvezo za plačilo vlade, so predstavljali obvezo vlade za sprejetje plačila v teh bankovcih. Čeprav namenoma so se razvili v splošno sprejeto plačilno sredstvo. Ti bankovci niso odtekali nazaj v Anglijo. Podobni so bili bankovcem, ki jih je l. 1667 izdal Charles II. Bankovcev prvih 20 let niso izdajali v prevelikem številu in le-ti so bili enakovredni srebrnikom. Kasneje pa se je njihova vrednost znižala, toda kljub temu so pomagali pri gradnji infrastrukture.

Slika 13: 'Bills of credit' iz Massachusettsa (vir: S. Zarlenga: The Lost science of money)

Kmalu so to prakso pričele posnemati tudi druge kolonije. Nekatere valute so bile obveznice, ki so obljubljale 'trdno' valuto (srebro in zlato) v prihodnosti, druge so bile pravo legalno plačilno sredstvo in niso potrebovale nadaljnje menjave. Če so oblasti natisnile preveč bankovcev, se je njihova vrednost znižala. Če pa so bil emisije zmerne, pri čemer ni bilo nobene natančne znanosti, pa so dobro držali svojo vrednost.

Eden izmed entuziastov za novi sistem je bil *Benjamin Franklin*, samoizučeni tiskar, ki je izdal priljubljeni pamflet o naravi in nujnosti papirnatega denarja. To mu je prineslo številne pogodbe za tiskanje denarja za New Jersey, Pennsilvanijo in Delaware. Dejal je: »bogatstvo dežele se meri s tem, koliko dela lahko njeni prebivalci kupijo in ne koliko srebra in zlata posedujejo«.

Prva oblika denarja, 'bills of credit', pravi E.H. Brown, ni bila reciklirana nazaj do vlade, saj so jih vlade porabile v obtok in ne posojale, zato se je količina denarja v obtoku tako povečevala. Kljub temu pa ljudem vsaj ni bilo treba plačevati nobenih obresti na državni dolg. Nato so določene vlade uvidele, da bi si lahko lokalne posojilne pisarne zagotovile stalen vir

prihodka s tem, ko bi prevzele vlogo bank ter posojale denar z nizkimi obrestmi. Tako so te 'deželne banke' prejemale redna plačila, obresti pa so financirale vlado.

“A government loan office called a “land bank” would issue paper money and lend it to residents (usually farmers) at low rates of interest. The loans were secured by mortgages on real property, silver plate, and other hard assets.” (Brown, str. 39)

Kolonije, ki so prevzele ta sistem, so bile bolj stabilne. Najbolj uspešen sistem je uvedla Pennsylvanija l. 1723. Začela je tako, da je poverjenike v posojilni pisarni pooblastila za izdajo posojil v vrednosti 15 000 funtov s 5% obrestmi za dobo 8 let. Maksimalno posojilo je znašalo 250 funtov, posojilojemalec pa ga je moral zavarovati (ponavadi z zemljo) ter na leto plačati obresti ter eno osmino glavnice. Sistem se je dobro prijel in imel pozitivne rezultate. L. 1726 je država sprejela dopolnila, po katerih je morala ves letno povrnjeni denar ponovno povrniti v obtok. Tako je uvedla stalno kroženje denarja.

Londonska organizacija Lords of Trade and Plantations, ki je nadzirala kolonije, je stalno rohnela proti kolonialnemu denarju in zahtevala njegovo ukinitvev, kljub temu, da je bil v Angliji Pennsilvanijski sistem pohvaljen. Celo Adam Smith, glavni sovražnik vladnega denarja, je moral priznati, da so očitno ohranili svojo vrednost. Pennsylvania se je uprla njihovim zahtevam, ter še naprej izdajala bankovce, v Massachusettsu pa so po l. 1726 podlegli njihovim pritiskom ter pričeli z odvzemom bankovcev iz obtoka ter zamenjavo za kovance. To je povzročilo dve desetletji in pol trajajočo deflacijo in depresijo. L. 1751 je guverner popustil pritiskom ter ponovno izdal lastne bankovce. Trgovina in industrija sta takoj oživele. London je za to dejanje izvedel ter skušal kolonistom vsiliti posojilo v kovancih, kar pa so le-ti odklonili.

Vedno več guvernerjev ni želelo odvzeti bankovcev iz obtoka, zato so angleški posojilodajalci l. 1751 dosegli, da je kraj George II prepovedal kolonijam izdajanje lastnega denarja. Vendar pa je bilo zakonodajo v veliki večini kolonij težko uveljavljati. L. 1764 pa je bil sprejet zakon, ki ni prepovedoval bankovcev za plačevanje vladnih stroškov, a je prepovedal bankovce natisnjene po l. 1754 kot legalno plačilno sredstvo. Ta zakon pa je bil uveljavljen in je posledično povzročil kontrakcijo količine denarja v obtoku, kar je prizadelo trgovino. Kolonije so prosile za omilitev zakona, pridružili pa so se jim tudi nekateri londonski trgovci, ker so videli, da jim v praksi škodi.

L. 1766 je Franklin odšel v London, da bi poskusil v parlamentu doseči odpravo te prepovedi, vendar mu ni uspelo. Ljudje v kolonijah so tako morali Angliji plačevati davke v srebru in zlatu. Vsak, ki ni imel dovolj teh kovin, si jih je moral sposoditi od bankirjev z obrestmi. Franklin je poročal, da so se po zgolj enem letu na ulicah v kolonijah pojavili berači. Količina denarja v obtoku se je prepolovila, zato ga ni bilo dovolj za plačilo dobrin in storitev. Ljudje v kolonijah so bili besni, pričeli so ignorirati prepoved ter se vrnili k tiskanju denarja. Edina možnost, ki je preostala Angliji, je bila kaznovanje kolonij in sledila je vojna (1775 – 1783), v kateri so ZDA dosegle neodvisnost. Kontinentalni kongres je, da bi financiral vojno, pričel izdajati lastni papirnati denar (Continental), izdan kot 'bills of credit'. Pooblastil je izdajo 200 milijonov \$ bankovcev in ta znesek nikoli ni bil prekoračen.

Slika 14: Benjamin Franklin (vir: Wikimedia Commons)

Angleži so za ta denar vedeli in so pričeli z ekonomsko vojno. Prizadevali so si močno devalvirati valuto s pomočjo vnosa ponarejenega denarja ter špekulantov, ki so širili govorice, da bo valuta po vojni brez vrednosti. To je imelo za posledico, da so ljudje prodajali denar pod njegovo vrednostjo. Continental pa je prav tako moral tekmovati z valutami drugih Severno Ameriških držav ter z angleškima zlatnikom in srebrnikom, ki sta bila bolj cenjena. Problemu bi se lahko izognili, če bi Continental razglasili za javno državno valuto, vendar pa kontinentalni kongres še ni imel takšnih pristojnosti. Ni imel ne sodišč in ne policije, ne avtoritete pobiranja davkov. Kolonije so se ravno uprle davkom tuje sile in se ne bi bile pripravljene zavezati plačevanju novih davkov. Sčasoma so špekulanti dosegli svoj namen - Continental je postal praktično brez vrednosti. Kljub temu pa je Ameriki pomagal iti skozi 6 let revolucije, od l. 1781 do konca vojne pa se je revolucija bila s kovanci, tudi s pomočjo Francozov.

Neodvisne ZDA

Revolucija je izoblikovala t.i. Člene Konfederacije ('Articles of Confederation'), glavni dokument dežele, v katerih je bilo zapisano, da ima kongres moč izdajati 'bills of credit'. Toda obstajali so trgovci (bankirjev še ni bilo), ki so želeli to moč zase.

Še med revolucijo je kongres imenoval bogatega trgovca Roberta Morrisa za glavnega nadzornika financ. Morris je pred tem že večkrat poskušal z lastnim izdajanjem denarja, a mu je vedno spodletelo. Tokrat je poskušal skozi banko Pennsylvanije, tako da jo je spremenil v Bank of North America ter skušal izdajati bankovce na enak način kot Bank of England. Zagovarjal je vladno zadolževanje ter nujnost konvertibilnosti v zlato in srebro. Pennsylvania se je želela vrniti k svojemu staremu sistemu, kar je Morris skušal preprečiti. Njegov načrt pa je spodletel l. 1783, ko je kongres zavrnil njegove predloge.

L. 1787 je prišlo do ustavne konvencije na pobudo Federalistov, ki so želeli vzpostaviti podoben sistem kot v Angliji. Anti-federalisti so nasprotovali centralizirani vladi, saj so menili, da bo zlorabila svojo moč. Kompromisna ustava je tako oblikovala močnejšo vlado, skupaj z določenimi varovalkami. Toda imela je ključno napako: ni natančno določila moči izdajanja denarja. Thomas Jefferson je potreboval 20 let preden je razumel, kaj je ustava izpustila. Preostanek življenja je posvetil boju proti denarnemu monopolu. Tudi 8. predsednik ZDA, Van Buren, je doumel problem. V svoji knjigi Money Power pravi:

»The money power... when firmly established, was destined to become the only kind of an Aristocracy that could exist in our political system.« (Zarlenga, str. 394)

Zakaj je bila taka luknja dovoljena v ustavi, ki je bila za tiste čase zelo napreden dokument? Zarlenga meni, da 'očetje ZDA' niso razumeli prave narave denarja. Konvencija je ignorirala dosežke papirnatih Continentalov in se vse do konca ni ubadala z monetarnim vprašanjem. Jefferson in Paine na konvenciji nista bila prisotna, Franklin pa je bil močno ostarel in slaboten. Delegati so ignorirali predlog Williama Bartona iz leta poprej o enotni ameriški papirnati valuti, katere izdajanje naj bi temeljilo na Pennsylvanijskem modelu. Na delegate je bolj vplivala teorija Adama Smitha, svoje pa je dodal še kalvinistični duhovnik John Witherspoon, ki je izdal Eseje o denarju (Essays on Money), v katerih je napadal papirnati denar kolonij kot absurden, nepravi denar ter zagovarjal intrinzično vrednost zlata in srebra. Poleg tega nekateri delegati, ki so bili trgovci in so obenem razumeli denarne zadeve, niso hoteli, da bi moč izdajanja denarja prešla v državne roke. Med njimi sta bila Morris in Hamilton, ki sta predlagala denarni sistem, temelječ na angleškem modelu. Iz ustave so izpustili prejšnjo frazo 'to emit bills of credit'. Delegati so tako kupili idejo o denarju kot o dobrini, v deklaracijo pa zapisali nejasne provizije, tako da so se še leta kasneje prepirali o tem, kakšno monetarno moč ima vlada. Trgovci pa so vedeli, da bo eventualna zasebna državna banka lahko počela to, kar naj bi bilo vladi prepovedano – izdajati papirnati denar, pretvarjajoč se, da je podprt z zlatom in srebrom.

Ustava je bila sprejeta l. 1789 in prvi finančni sekretar je postal prav Hamilton. Predlagal je da naj se ustanovi državna banka. Trdil je, da je Bank of North America omejena zgolj na eno zvezno državo. Državna banka naj bi bila organizirana po angleškem zgledu in bila v zasebnih rokah. Vlada bi bila tako prisiljena v izposojno denarja in naj bi plačevala redne obresti na dolg z uvoznimi carinami ter prodajo javne zemlje. Nasprotniki so načrtu očitali, da bo omogočil špekulantom (ki so poceni prišli do vojnih obveznic prek kmetov, vojakov in majhnih podjetnikov) velike dobičke. Hamilton jih je zavračal, rekoč, da so si špekulanti to zaslužili s svojo 'vero v domovino'. Trdil je, da je z njimi treba skleniti partnerstvo, da ne bodo uničili nove valute. Partnerstvo je pomenilo, da so bogati špekulanti dobili finančni delež v državni banki. Jefferson, Hamiltonov glavni nasprotnik, se je bal, da bi to preveč zbližalo državne ter zasebne interese. Eventuelno pa so vse države podprle Hamiltonov predlog in državna banka je bila l. 1791 ustanovljena.

Ameriške državne banke

Začetni kapital banke je znašal 10 milijonov \$, od tega naj bi 2 milijona prišlo od države, a si je ta denar morala sposoditi od že obstoječe državne banke. V roku 5 let si je vlada sposodila dodatnih 8.2 milijona \$ - denar je bil v banki ustvarjen iz nič, tako kot bi bil, če bi ga vlada izdajala sama. Da bi zmanjšala dolg, je bila prisiljena v odprodajo svojih delnic, kupci pa so bili povečini tuji finančniki.

Kaj je bil temelj Hamiltonovim argumentom za takšno obliko banke? Pod njimi je ležala domneva, da sta denar zlato in srebro. Vlada si mora tako denar sposoditi od posameznikov, ki imajo ti dve dobrini, ali pa ga od njih dobiti z davki, namesto, da bi ga legalno izdajala sama.

Banka ni objavljala javnih finančnih poročil, Hamilton pa je finančne izkaze prikazoval na zapleten način, da bi prikril dejansko stanje. Njegov vpliv se je zmanjšal l. 1800, ko ga je v predsedniški bitki premagal Jefferson, l. 1804 pa je bil v osebnem dvoboju ubit. Po preteku

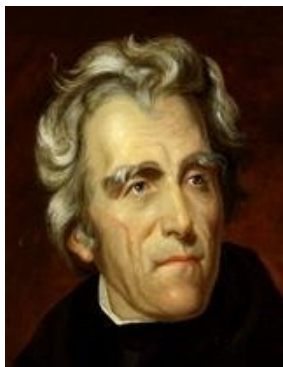
njene licence l. 1811 ter njeni likvidaciji, se je pokazalo, da so si 18.000 od 25.000 delnic lastili tujci (večinoma Angleži in Nizozemci). Ukinitve banke je bila zmaga, vendar pa so do takrat države že podelile koncesije več kot 100 zasebnim bankam. V Evropi pa je bila takrat na bančnem področju najmočnejša bankirska družina *Rothschild*.

V nasprotju s pričakovanji ukinitve banke državo ni pahnila v krizo. Zakladnica je izdala lastne bankovce, ki so bili zelo blizu pravega denarja (odobrenih jih je bilo za okoli 60 milijonov, vendar ta znesek nikoli ni bil presežen). Kongresnik Hall iz Georgie je l. 1814 predlagal zakon, po katerem bi postali pravo plačilno sredstvo. Vendar ga je kongres, še vedno močno pod vplivom bančnih interesov, zavrnil.

Tega leta so večino denarja v obtoku predstavljali bankovci državnih bank (vseh je bilo 208). Vlada je imela svoje račune v 94ih. Razlog, da so držali svojo vrednost, je bil povečini v tem, da jih je vlada sprejemala za plačila. Tako so večino prihodkov državne zakladnice predstavljali lokalni bankovci, kar pa je zapletlo fiskalno situacijo, saj niso bili uporabni v drugih zveznih državah. Izguba je bila precejšnja, zato je predsednik Madison želel ustanoviti centralno banko, ki bi bila 40% v lasti države, vendar pa je kongres sprejel drugačno inačico, ki pa jo je nato Madison blokiral. Senator Calhoun iz Južne Karoline je predlagal centralno banko v lasti države, vendar predlog ni bil sprejet. V kasnejšem kaotičnem ozračju in ob zavedanju, da država nujno potrebuje centralno banko, je Madison podpisal zakon, ki je ustanovil drugo državno banko z 20% državnim lastništvom. Stanovitev banke sta podpirala veliki trgovec s sužnji Stephen Girard ter bogataš John Jacob Astor.

L. 1817 je dobila 20 letno koncesijo. Njeni bankovci niso bili uradno razglašeni za plačilno sredstvo, a jih je vlada sprejemala za vsa plačila. Pri banki je imela odprte račune in le-ta je zanjo vodila finančne transakcije. Od samega začetka je poslovala nelegalno ter kršila svoj statut in pravila. Takoj po odprtju se je lotila velike denarne ekspanzije, ki je povzročila špekulativni bum. Toda že l. 1818 je šla v drugo skrajnost ter pričela z veliko kontrakcijo denarja, kar je l. 1819 sprožilo paniko. Sledilo je veliko bankrotov, še posebej na jugu in zahodu. Druga državna banka naj bi bila ob koncu mandata v precejšnji lasti tujcev.

Proti koncu mandata je njen guverner Nicholas Biddle zaprosil kongres za obnovo licence. Takratni predsednik *Andrew Jackson*, ki je želel vladno banko, pa se je boril proti temu, saj so ga motili tudi njeni nelegalni posli. Banka se ni vdala, temveč je s podkupovanjem pridobila na svojo stran veliko kongresnikov. Toda Jackson je vložil veto na obnovo. Biddle je v odgovor skrčil količino denarja v obtoku z izterjavo starih dolgov ter zavrnitvijo novih kreditov. Kljub temu je l. 1834 kongres zavrnil obnovo mandata, banka pa je bila preoblikovana *Pennsylvania corporation*.

Slika 15: Andrew Jackson (vir: www.iamthewithess.com)

Januarja 1. 1835 so ZDA pod Jacksonom odplačale svoj zadnji obrok dolga. Jackson, kateremu so stregli po življenju, je edini predsednik ZDA v zgodovini, ki mu je uspelo povsem odplačati državni dolg. Kljub temu, da je odvzel monetarno moč iz rok zasebnih bankirjev, pa jo ni položil nazaj v roke naroda. Podpredsednik Van Buren je izoblikoval neodvisni zakladniški sistem ('Independent Treasury System'), ki je imel 15 izpostav. Vlada je začela sprejemati plačila v kovancih ter resnično konvertibilnih bankovcih, in to je najbližje, kar so ZDA prišle k popolnemu zlatemu/srebrnemu standardu. Delujoč iz blagovnega pogleda na denar, je Van Buren pomagal povzročiti največjo depresijo od začetka samostojnosti države.

Tako je 1. 1837 zopet začel s tiskanjem bankovcev ter na ta način v veliki meri odpravil težave. Bankovci so bili sicer manj pripravi kot prejšnje stare emisije (najmanjša denominacija je bila 50\$), vendar so dobro funkcionirali. Kongres je odobril njihovo izdajo vsako leto do 1. 1843. Vladna administracija jih je 1. 1850 želela ponovno izdati, a je kongres pod rastočim vplivom bankirjev, to zavrnil. Sledila je trpka finančna atmosfera, ki se je spremenila v krizo, ko je ladja Ohio Insurance Company potonila skupaj z 1 milijonom \$ zlatnikov. Kongres je tako 1. 1857 moral ponovno odobriti izdajo vladnih bankovcev. Zarlega zaključuje, da je ameriška vlada praktično od konvencije do državljanske vojne precej dobro vodila monetarno moč, medtem, ko to za zasebne bankirje tistega časa ne bi mogli trditi.

Državljska vojna in Abraham Lincoln

Abraham Lincoln se je po razpustitvi nacionalnih republikancev pridružil republikanski stranki (ust. 1. 1854). Sprva si je prizadeval za napredek lastne države Illinois, kasneje pa je postal predsedniški kandidat. Bil je zagovornik reforme denarnega sistema ter nasprotnik centralne banke. Že od same izvolitve dalje je bil tarča številnih napadov in podtikanj. E. H. Brown razlaga, da je v štirih letih njegova vlada oblikovala največjo vojsko na svetu, odpravila suženjstvo in zatrla vstajo financirano s strani Anglije. Prav tako je začela z železarsko industrijo, oblikovala kontinentalni železniški sistem, zasnovala ministrstvo za kmetijstvo ter brezplačno višje šolstvo. Delovna produktivnost je zrastle med 50 in 75%. Kako je bilo to mogoče?

Kmalu po njegovi izvolitvi, so se južne države odcepile. Da bi financiral vojno, je Lincoln na pobudo v kongresu pooblastil vlado za izdajanje lastnega denarja ter vzpostavil državno kontrolo nad bančništvom. Zavrnil je ponudbo vzhodnih bank za 150 milijonov \$ posojila z oderuški obrestmi.

Vlada je začela izdajati 'zelence' ('greenbacks'), ki so bili potrjena za opravljeno delo in storitve. Njegov ekonomski svetovalec je bil *Henry Carey*, ki je menil, da sta zlati standard ter prosta trgovina (free trade) angleški orodji za ekonomsko imperialistično osvajanje tujih držav. Njegove teorije so temeljile na mislih Henryja Claya ter nacionalnih republikancev in so vključevale:

- vladno regulacijo bančništva (boj proti špekulacijam)
- vladno podporo razvoju znanosti, javnemu šolstvu ter infrastrukturi
- regulacijo privatne infrastrukture, tako da bo delovala v javno dobro
- program vladno sponzoriranih železnic ter znanstveno (in druga) podpora malim kmetom

- vzpostavitev davkov in tarif za zavarovanje domače proizvodnje
- boj proti konfliktom med socialnimi razredi ter boj proti suženjstvu (finančnemu in fizičnemu)

Slika 16: 'Greenback' – ameriški zelenec (vir: www.iamthewithess.com)

'Zelenci' so bili prava valuta in niso potrebovali menjave v prihodnosti. Legal Tender Acts iz l. 1862 in 1863 so razglasili vse kovance in valuto, ki jih izdaja vlada ZDA, za legalno plačilno sredstvo za vse dolgove, zasebne ter javne. V 20. stoletju pa je Legal Tender Statute definicijo legalnega plačilnega sredstva pripisal bankovcem Federal Reserve. To je distorzija namena prvotnih zakonov, po katerih je bila valuta vlade ZDA edino legalno plačilno sredstvo.

Program zelencev so krivili za cenovno inflacijo, vendar pa, kot opozarja Irwin Unger v svoji knjigi *The Greenback Era*, bi v vsakem primeru prišlo do inflacije. Vsaka vojna je namreč inflatorna. Cene je povečal primanjkljaj dobrin. Ekonomist John K. Galbraith meni, da je izredno, da je finančni sekretar Chase brez racioniranja živil, cenovnih kontrol ali centralne banke med vojno tako dobro vodil zvezno ekonomijo.^{8.)} (Zarlenga, str. 464)

Zelenci so med vojno sicer izgubili na vrednosti nasproti zlatu, vendar je bilo to pričakovano, saj je bilo zlato bolj uveljavljena valuta. Zelenci so prav tako morali tekmovati z drugimi valutami, poleg tega so bili ljudje še vedno skeptični glede papirnatih valut. Vladni bankovci niso bili povsod sprejeti. Če je bil l. 1865 en dolarski zelenec še vedno vreden 68 centov nasproti dolarskemu zlatniku, pa je v istem obdobju denar južne konfederacije tako devalvirал, da je bil praktično ničvreden (cene so se v štirih letih povečale za 9100 %, 1 dolar južnih držav pa je bil l. 1965 vreden le še 0.017 zlatega dolarja).

Konfederacija pa ni bila edina sila, ki je želela uničiti Lincolna. V ozadju so niti vlekli močni evropski finančniki. Nemški kancler v drugi pol. 19. stol., *Otto von Bismarck* je napisal: »Z absolutno gotovostjo vem, da je bila delitev Združenih držav na dva enako močna bloka, odločena dolgo pred pričetkom državljanske vojne v visokih evropskih finančnih krogih. Ti bankirji so se bali, da bo državna enotnost ZDA prinesla ekonomsko in finančno neodvisnost, ki bo zmotila njihovo dominacijo nad Evropo in svetom. Seveda, v notranjem krogu finančnikov, je prevladal glas Rothschildov.« (Brown, str. 91)

Slika 17: Otto von Bismarck (vir: www.wikipedia.org)

Dinastija Rothschild se je začela v Frankfurtu, ko je Mayer Amschel Rothschild (rojen l. 1744, prvotni priimek Bauer) poslal svoje 4 sinove v velika evropska mesta, da odprejo bančne podružnice. Tako so delovali v Frankfurtu, Parizu, Dunaju, Neaplju in Londonu. V Angliji je deloval Nathan Rothschild, ki je l. 1815 na londonski borzi razširil govorice, da je vojvoda Wellingtonski izgubil v bitki pri Waterlooju. Cene državnih obveznic so takoj padle in lahko jih je pokupil za frakcijo cene. Prek svojih agentov, ki so lahko neovirano potovali po francoskem ozemlju, je imel namreč vnaprejšnje informacije o izzidu bitke. Samo s to špekulacijo naj bi se bogastvo družine povečalo za dvajsetkrat. Amschel je l. 1790 povzel manipulativno filozofijo svoje dinastije, ko je dejal: *»Če izdajam in nadzorujem denar določene dežele, me ne zanima, kdo piše njene zakone.«*

Sliki 18 in 19: Mayer Amschel Rothschild ter David Rene de Rothschild, trenutni francoski direktor banke N M Rothschild & Sons ter bivši direktor diamantnega velikan De Beers (vir: www.wikipedia.org)

Avstrijsko vejo družine je v dedni plemiški stan Habsburškega cesarstva povzdignil cesar Franz II l. 1816. Angleška veja je dobila dedni plemiški naslov s kraljico Victorio. Ta bankirska družina je financirala vse plemiške družine po Evropi, Rothschildi pa so bili tudi glavni bankirji Vatikana. Financirali so tudi velike projekte kot npr. gradnjo Sueškega prekopa, določena podjetja, kot npr. Rio Tinto (kovine) in De Beers (diamanti) ter afriško ekspedicijo Cecila Rhodesa (ki je kasneje ustanovil kolonijo Rodezijo).^{58.)} Več informacij o tej družini najdete v knjigi Johna Coleman, *The Rothschild Dynasty*.^{91.)}

Že med vojno se je v kongresu pripravljala National Banking Act, ki bi monopol nad izdajanjem denarja dal v roke Wall Streetu in njegovim evropskim partnerjem. Zakon je nastal tudi zato, ker tako zelenci kot tudi davki ter vojne obveznice niso bili dovolj za financiranje vojne, zato se je kongres zatekel k zasebnemu denarju. Lincoln je tu žal popustil in ni uporabil veta na sprejetje zakona. Kot opozarja G. Edward Griffin, Lincoln ni bil svetnik, na večih mestih je prekršil ustavo, da bi obdržal državo skupaj, a so zelenci vendarle odvzeli moč izdajanja denarja iz rok bankirjev.^{4.)} (Griffin, str. 377 – 395). Leta 1865 je bil ubit v atentatu, vojni sekretar Stanton naj bi prikril dokaze ter zavrnil preiskavo dogodka.

V zasebni korespondenci z dne 25. junija l. 1863 (štiri mesece po sprejetju zakona) med Rothshildovo investicijsko hišo v Londonu ter partnersko banko v New Yorku, lahko preberemo:

»The few who understand the system [bank loans earning interest and also serving as money] will either be so interested in it's profits or so dependent upon it's favours that there will be no opposition from that class, while, on the other hand, the great body of people, mentally incapable of comprehending... will bear it's burdens without complaint.« (Brown, str. 93)

Novi zakon je določal, da so bili direktorji bank lahko le Američani, omejil je višino obresti na največ 7%, banke niso smele imeti nepremičnin več kot 5 let (razen bančnih stavb). Določal je minimalno kapitalizacijo ter rezervne zahteve. Posamezne banke niso smele izdajati lastnih bankovcev, namesto tega so morale položiti državne obveznice v državno zakladnico v višini najmanj ene tretjine njihovega kapitala. Prav tako je vzpostavil mesto nadzornika nacionalne valute, katerega dovoljenje je bilo potrebno preden je nacionalno bančno združenje lahko pričelo s poslovanjem. V čem je bil torej problem? **Čeprav je bankovce tehnično izdajal kontrolor, pa so nosili imena bank (ki so položile obveznice), izdani pa so bili na njihovo prošnjo.** Tako je zakon v bistvu dovoljeval posameznim bankam, da so izdajale in posojale lastni denar.

Do l. 1881 je več zakonov povzročilo postopen odvzem starih zelencev iz obtoka. Tega leta je bil umorjen tudi predsednik James Garfield, malo po tem, ko je javno povedal: *»Kdor obvladuje količino denarja v katerikoli državi, je absolutni gospodar vse industrije in trgovine... In ko dojameš, da je ves sistem moč z lahkoto kontrolirati na tak ali drugačen način s strani nekaj močnih mož na vrhu, potem je jasno od kod izvirata inflacija ter depresija«* (ibid., str. 96)

Zlati standard

Zlati standard ter argument inflacije, ki je bil uporabljen za njegovo opravičitev, temeljita na klasični 'količinski teoriji denarja'. Ta pravi, da je inflacija produkt prevelike količine denarja v obtoku v nasprotju s premalo dobrinami in storitvami. Če bi vlada izdajala denar sama, bi denar rastel hitreje kot razpoložljive dobrine in storitve, kar bi povzročilo inflacijo. Če pa bi bil papirnati denar vezan na zlato, ki je količinsko omejen, potem bi dotok denarja ostal stabilen. Dodatek k temu je bila maksima, da mora vlada za vsako ceno zbalansirati svoj proračun. Če ima primanjkljaj, potem naj bi si denar sposodila od bankirjev, namesto, da bi ga sama natisnila.

To je bil stalni argument bankirjev proti vladnemu izdajanju denarja, vendar pa so se javno v časopisih spretno izogibali te teme, saj je vseboval logično napako. Napaka je ležala v

domnevi, da denar, ki si ga vlada sposodi, že obstaja v obtoku ter je tako zgolj recikliran. Če pa so bankirji sami ustvarjali denar, ki so ga posojali, potem bi ta argument padel kot kup slame.

Dodajanje denarja v obtok tako s strani bank kot s strani vlade v obeh primerih poveča denarno maso. Razlika je v tem, da vladni denar ne pahne davkoplačevalce v dolg ter zagotavlja stalen vir. V obeh primerih je ustvarjen iz nič. Če je porabljen za ustvarjanje novih dobrin in storitev, potem tako povpraševanje kot ponudba raste istočasno.

Zlati standard je fikcija, pravi E. H. Brown, saj banke nimajo dovolj zlata, da bi pokrile ves papirnati denar v obtoku. Ameriko je prepustil na milost in nemilost tujih finančnikov, ki so kontrolirali zlato. Ko je uvoz prekoračil izvoz, je zlato odteklo ven, s tem pa se je skrčila tudi količina papirnatega denarja v obtoku.

Današnji zagovorniki zlatega standarda radi poudarjajo, da je dobro deloval v 90ih letih 19. stoletja, vendar pa pozabljajo, pravi Zarlenga, da se je med letoma 1890 in 1898 proizvodnja zlata več kot podvojila ter tako olajšala dostopnost denarja. Glavni razlogi za to so bila nova odkritja nahajališč na Aljaski, v Južni Afriki in Avstraliji ter odkritje cianidnega procesa ekstrakcije, ki je omogočil, da se je iz dane rude lahko pridobilo več zlata.

Ulični protesti in populistično gibanje

L. 1886 so korporacije dobile enake pravice in privilegije kot posamezniki. Počasi so prevzele nadzor nad 'prostim trgom' skozi izkoriščanje delavcev in kmetov ter izrivanjem malih podjetij.

Dve organizaciji, ki so se jih ameriški bankirji v poznem 19. stol. najbolj bali, sta bili *The Farmers Alliance* (kmetje) in *Knights of Labour* (delavci). Trudili so se, da bi zmanjšali njuno moč. Bančni manifest, katerega izvor sicer ni znan in potrjen, pred senatom pa ga je prvič bral Charles Lindbergh starjši (oče znamenitega letalca), med drugim pravi, da si morajo bankirji prizadevati za zmanjšanje moči množice skozi:

- vplive na sodiščih
- hitra zaprtja hipotek ter pobiranjem dolgov
- medsebojno združevanje in zakonodajo
- netenjem političnih sporov med ljudstvom

Ulični protesti datirajo nazaj v l. 1893, ko je *Jacob S. Coxey* pripeljal svojo skupino 500-ih nezadovoljnih posameznikov iz Ohia v Washington, iz protesta proti izkoriščanju kmetov in delavcev s strani bank. Prišel je predložiti dva zakona, skozi katera bi vlada izdajala lasten denar in ga vlagala v javne projekte. Vstop v kongres mu je preprečila policija, vendar so se po njegovem zgledu podobno organizirale še druge skupine ter marširale v Washington (skupaj jih je bilo več kot 40).

Populistično gibanje 1890-ih je bilo zadnji resni izziv bančnemu monopolu nad izdajanjem denarja. Za razliko od danes, je bil imperialistični vpliv Anglije v spominu Američanov takrat še živ. Različne stranke in iniciative pa so se razvile predvsem zato, ker demokratska stranka ni podprla programa zelencev. Eden izmed vidnih faktorjev pri tem je bil August Belmont, pomemben član demokratske stranke ter Rothschildov agent v Ameriki.

Vendar je bilo populistično gibanje neenotno, razklala pa ga je tudi debata o ponovni monetizaciji srebra, katerega sta dva zakona (l. 1873 in 1874) potihem demonetizirala. Debata o srebru je tako služila kot distrakcija od pravih potrebnih reform (npr. popolne uvedbe zelencev).

L. 1895 je W. H. Harvey izdal knjigo *Coin's financial school*, ki je postala uspešnica. V njej razlaga, da Amerika plačuje Angliji 200 milijonov \$ letno v zlatu zgolj za obresti na obveznice. Leto kasneje je postal svetovalec demokratskega predsedniškega kandidata Williama J. Bryana, kateri pa se je med kampanjo zmotno osredotočil na vprašanje monetizacije srebra. Toda William McKinley, repulikanski nasprotnik, je imel za seboj finančni in gospodarski lobi in je med drugim prejel za takratne razmere velikanskih 250.000 \$ s strani Rockefellerjevega Standard Oil.

McKinley je zmagal, vendar pa je bil prav tako pristaš protekcionizma skozi državne tarife. Njegov podpredsednik pa je bil pro-britanski Teddy Roosevelt. McKinley je bil ubit in čeprav niso nikoli dokazali zarote, so bila prek Roosevelta vrata anglo-ameriški finančni navezi odprta. Roosevelt je s svojo politiko ščitil truste in od tega trenutka dalje so bančniki trdno držali vajeti za obema strankama. Med monopolisti so prednjačili predvsem trije:

- Rockefellerji: nafta
- Morgani: bančništvo
- Carnegiji: jeklo

Morgan, ki je začel tako da je ameriški vladi med državljansko vojno prodajal ničvredne poškodovane puške, naj bi ob koncu kontroliral okoli 100 korporacij v skupni vrednosti 100 milijard \$. Njegovi agenti so zastopali ameriško vlado na mednarodnih finančnih zasedanjih. To se, mimogrede, dogaja tudi v današnjem času – Alan Greenspan je bil direktor JP Morgan preden je postal direktor Federal Reserve, na čelu katere je bil skoraj 19 let (od l. 1987 do l. 2006)

Od kod trustom denar za prevzeme? Njihove banke so bile globoke kreditne kartice. Vendar pa so tudi oni imeli svoje lastne gospodarje. Rockefeller je Chase Bank kupil s pomočjo Rothschildov. Tudi družba Kuhn, Loeb in Co. ter Warburgi so bili povezani s to družino. Morgan je z njihovo pomočjo kupil železnice. Prav tako so Rothschildi financirali industrijske imperije Harimanov ter Carnegijev.

Slika 20: J. P. Morgan (vir: www.larouche.se)

Do l. 1911 so trusti postali tako vplivni, da jih je vrhovno sodišče označilo za 'nevarno zaroto, ki mora biti razbita z avtoriteto varnosti republike'. L. 1914 je bil Standard Oil razbit na 38 družb, med drugim na Exxon, Mobil in Chevron, a naj bi Rockefeller uspel na tak ali drugačen način v njih obdržati vpliv oz. pridobiti večinske deleže.

Zakon o Federal Reserve

Finančni sekretar med l. 1902 in 1906 Leslie M. Shaw se je soočal z bančnim sistemom, ki je bil omejen in nefleksibilen. Ni bilo posojilodajalca v zadnji sili, zato so bile banke podvržene vplivom bumov in panik, ki so se lahko začele že z majhnimi dogodki. Shaw je želel bankovce spremeniti tako, da bi na njih pisalo, da so garantirani s strani vlade. Prav tako je želel uvesti t.i. 'real bills doctrine', ki je bila v uporabi v Evropi in po kateri so banke lahko financirale industrijo na podlagi komercialnih papirnih garancij. Začel je program za izognitev bančnih panik, tako da je v banke deponiral vladni denar ali obveznice, ko je denarja primanjkovalo. Na obraten način je lahko miril bume, tako da je iz bank povlekel položena sredstva. Svoje izkušnje in opažanja je predložil kongresu v svojem zadnjem poročilu ter zaključil, da bi se z malo večjimi pristojnostmi finančne zakladnice na ta način lahko brez težav izogibalo krizam. Na ta način bi imela zakladnica podobne pristojnosti, kot jih ima danes Federal Reserve. Toda bančna panika iz l. 1907 je izničila ta dognanja.

Kriza se je naskrivaj začela potem, ko je Bank of England v septembru l. 1906 naročila angleškim bankam naj se ne pogajajo glede ameriških obveznic, temveč naj vztrajajo da se njihovo dospelost plača v zlatu. Rezultat je bil, da je bilo 1% ameriških zlatih rezerv poslanih na tuje, kar je povzročilo 2.5% upad v celotnem ameriškem denarnem obtoku. Banke niso hotele izplačevati depozitov, vendar so vse njihove druge funkcije ostale nespremenjene. To je bila popolnoma nepotrebna skonstruirana panika. New Yorške banke so bile deležne kritik, da omejujejo plačila, kljub temu, da so njihove rezerve zadostne. Rezultat je bil, da je delniški trg padel za 46%.

Kongresnik Lindbergh je denarni trust obtožil kreiranja krize, čemur je sledila kongresna preiskava. Preiskava, ki jo je vodil senator Aldrich, ni obrodila sadov, je pa vodila v skrivni sestanek, ki ga je gostil prav Aldrich na Jekyllovem otoku. Med drugim so se ga udeležili možje večjih bank (Paul Warburg, predstavnik J.P. Morgana Benjamin Strong ter predstavnik Rockefellerjev ter Kuhn Loeb & co Frank Vanderlip). Skupaj so spisali zakon o Federal Reserve, ki ga je v kongresu pod imenom Aldrichov plan predstavil gostitelj. Kongres je bil do tega zakona skeptičen ter ga je zavrnil. Kongresnik Lindbergh je med drugim decembra l. 1911 povedal: »*The Aldrich Plan is the Wall Street Plan. It is a broad challenge to the Government by the champion of the Money Trust. It means another panic, if necessary, to intimidate the people.*«^{133.)} (Mullins, str. 21)

Za sprejetje zakona pa so bankirji potrebovali tudi predsednika, ki ga bo podpisal. Ker je bil Taft, ki se je l. 1912 potegoval za ponovno izvolitev, nasprotnik bančnikov, so le-ti v volilni ring dali še bivšega republikanskega predsednika Roosevelta (kot kandidata tretje stranke). V tisku je dobil več publicitete kot oba ostala kandidata skupaj, poleg tega je bil dobro finančno podprt. S tem je precej zmanjšal število Taftovih glasov ter tako omogočil najmanj priljubljenemu Woodrowu Wilsonu, da je postal predsednik. Wilson, ki je bil nekdanji na čelu Univerze Princeton, je že l. 1907 govoril: »*All this trouble could be averted if we appointed a committee of six or seven public-spirited men like J.P. Morgan to handle the affairs of our country.*«^{133.)} (ibid. str.20)

Bankirji so ustanovili tudi National Citizens League, ki je podpirala finančne reforme, njen glavni protagonist pa je bil profesor J. Laurence Laughlin iz Univerze v Chicagu, katero je finančno podpiral John D. Rockefeller. Zakon so z malo popravki spremenili v Federal Reserve Act (podprla ga je demokratska stranka), v javnosti pa so se prikazovali kot njegovi nasprotniki. V senat so ga prinesli 3 dni pred božičem, ko so senatorji že odhajali na dopust. Na svojo stran so pridobili tudi siceršnjega nasprotnika W. J. Bryana, ki je zmotno mislil, da bo po zakonu vlada tista, ki bo izdajala denar, ter da bo ta sistem pomagal kmetom. Vendar pa je zakon določal le, da bo denar tiskal zvezni urad za graviranje in tiskanje (Federal Bureau of Engraving and Printing) med tem, ko bo izdan kot obveza oz. dolg vlade. In čeprav naj bi imela kongres kot tudi predsednik vpliv na imenovanje sveta banke, je ta po zakonu deloval za zaprtimi vrati.

Slika 21: Stavba Federal Reserve (vir: www.businessweek.com)

Zakon je bil sprejet in mesto prvega direktorja FR je bilo ponujeno Paulu Warburgu, a ga je le-ta odklonil. Sprejel pa je mesto podpredsednika in ga obdržal vse do konca 1. sv. vojne, ko se mu je odrekel zaradi očitnega konflikta interesov. Razen Warburga ter Benjamina Stronga je le malokdo znotraj Federal Reserve vedel, kaj ta zakon v resnici predstavlja. L. 1914 so za potrebe organiziranja 12 področnih izpostav zbrali veliko število uradnikov, vendar pa nihče izmed njih ni imel izkušenj v tujem bančništvu ali bil študiran v politiki in metodah evropskih bank.

Paul Warburg je izhajal iz bogate nemške židovske bankirske družine. Bil je prvi predsedujoči Komisije za mednarodne odnose (Council on Foreign Relations) ter prav tako direktor American I.G. Chemical company, podružnice razvpite nemške I.G. Farben, ki je bila ena izmed temeljev nacistične industrije. Njegov brat Max Warburg je bil med drugim direktor nemške centralne banke Reichsbank ter je pomagal finančno podpirati ruske boljševike, tudi prek svojih prijateljev na Wall Streetu (Chase Bank, Kuhn Loeb & Co., ...). Ta dejstva naj bi med drugim podpirali tudi dokumenti nemškega zunanjega ministrstva. Več o tem najdete v knjigi A. Sutton-a: *Wall Street and the Bolshevik revolution*.^{115.)}

Zakon je sicer do določene mere omejeval bančnike, ki so na omejitve pristali zato, da so ga lahko spravili skozi. Vedeli so namreč, da se zakon lahko naknadno spremeni. Med drugim je določal:

- vsi bankovci Federal Reserve so morali biti 100% pokriti z zlatom (l. 1917 se je ta zahteva znižala na 40%)
- Real bills doctrine
- Guvernerje centralnega sveta v Washingtonu je imenoval predsednik

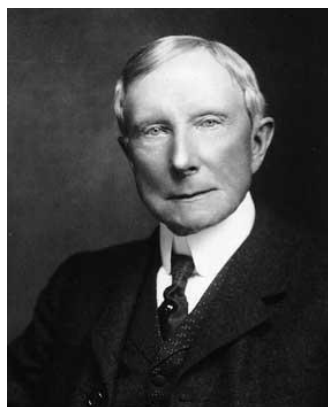
Svojo podporo zakonu je kasneje obžalovalo več ljudi, med drugim tudi W. J. Bryan, ki je dejal, da v svoji dolgi karieri resnično obžaluje le svojo vlogo pri sprejemanju bančne zakonodaje. Predsednik Wilson pa naj bi pred svojo smrtjo dejal: »*Nevede sem uničil svojo domovino.*«

Kdo je lastnik Federal Reserve?

Federal Reserve je v lasti 12 področnih Federal Reserve bank, le-te pa so v lasti ameriških komercialnih bank, ki so po zakonu obvezane, da morajo imeti večino javnih delničarjev. Nobena od teh bank ni v večinski lasti tujcev. Vodi jih 9 direktorjev, 6 od teh imenujejo banke lastnice, 3 pa imenuje svet v Washingtonu. Delež komercialnih bank je proporcionalen njihovi velikosti. Največja izpostava je FR bank New York, ki premore 53% delež v sistemu Federal Reserve in tu je skoncentrirano tudi največ moči. L. 1997 je ta izpostava poročala, da so bili njeni trije največji delničarji: Chase Manhattan Bank, Citibank ter Morgan Guarantee Trust. L. 2000 sta se Chase in Morgan združila v JPMorgan Chase s skupnim kapitalom okoli 670 milijard \$. JPMorgan Chase izdaja največ Mastercard in Visa kartic ter je tako največji lastnik kreditnih bilanc v ZDA.

V zvezi z Rockefellerjevo **Chase Bank** velja omeniti naslednja dejstva. Na začetku 1940-ih let je bila banka Chase najbogatejša in najmočnejša finančna institucija v ZDA. Zadolžen za njene evropske izpostave je bil Joseph J. Larkin. Le-ta je v nasprotju z drugimi ameriškimi bankami ter podjetji, ki so v času 2. sv. vojne zaprli svoje podružnice, ker niso želeli poslovati z nacisti, podružnice Chase banke pustil odprte. Še več, podružnica banke v okupiranem Parizu je omogočala nemški ambasadi vse zahtevane finančne transakcije, v sodelovanju z človekom iz nemške Reichsbanke, Hansom-Joachimom Ceasarjem. Reichsbanka pa je bila v tistem času pod direktno kontrolo Adolfa Hitlerja. Nemška ambasada je med vojno financirala francoska podjetja, ki so kolaborirala z nacisti. Med drugim je nemški ambasador v Parizu, Otto Abetz, plačeval 250.000 frankov na mesec različnim fašističnim urednikom ter založnikom za tiskanje in razširjanje proti-židovskih glasil.

Nacisti so prav tako skozi ameriške podružnice Chase banke ponudili ameriškim nacističnim simpatizerjem nakup nemških mark po zelo ugodni ceni pod pogojem, da so se le-ti bili pripravljene preseliti v Nemčijo.

Slika 22: John D. Rockefeller (vir: www.freeinfosociety.com)

Chase banka je med drugim skrbela tudi za transakcije nacistične banke Banco Aleman Transatlantico, ki je bila v esenci glavni financer za nacistično stranko v Južni Ameriki. Večina nacističnih podjetij v Južni Ameriki je poslovala prek te banke.

Lastniki in upravniki Chase banke v New Yorku se niso mogli izgovarjati, da niso vedeli za te posle, ker telefonske in druge zveze z okupirano Francijo niso bile prekinjene. Pod takratnimi francoskimi zakoni je imel Vichy moč zapreti banko na željo lastnikov, vendar nobeni takšni ukazi niso nikoli prišli iz Amerike.

Tudi druge ameriške korporacije so v času vojne trgoval s Hitlerjem, med drugim Rockefellerjev Standard Oil, ki je nacistični vojni mašineriji prodajal svoj bencin. Ostale kolaborantske korporacije so med drugim vključevale: Ford, ITT (telefonska tehnologija), IBM ter SKF (ležaji). Več o tem si lahko preberete v knjigi *Charlesa Highama: Trading with the Enemy*.^{55.)}

Chase banka (po l. 2000 kot JPMorgan Chase) je bila prav tako vpletena v posle z vojaškimi diktatorskimi huntami, npr. z Argentinsko hunto (1976 – 1983) ter Marcosovim režimom na Filipinih.^{122.)}

Centralni svet FR (Federal Reserve Board) v Washingtonu (kot je bil sprva oblikovan) je vključeval finančnega sekretarja ter kontrolorja valute (oba vladna uslužbenca), a je imel malo vpliva na regionalne izpostave, ki so lahko določale svojo lastno politiko. Na čelu newyorške izpostave je bil na začetku Benjamin Strong, Paul Warburg pa je bil v centralnem svetu.

Kljub temu, da danes guvernerje v svet imenuje predsednik (zamenja lahko zgolj enega člana vsaki dve leti, njihov mandat pa je 14 let), pa je Federal Reserve prav za prav neodvisna korporacija v lasti privatnega kapitala.

Kljub temu, da tujci niso neposredni lastniki komercialnih bank, ki vodijo FR, pa, kot opozarja finančni insider *Hans Schlicht*, se je bančni pajek zgolj premaknil iz Evrope na Wall Street. Večina bančnih poslov znotraj ZDA je pod nadzorom majhnega notranjega kroga ljudi, odločitve pa se sprejemajo za zaprtimi vrati. Pred 2. sv. vojno je mednarodnim financam vladala evropska dinastija Rothschild. Med njo pa je nadzor prešel na njihove družabnike v New Yorku.

Tu je vloga glavnega manipulatorja pripadla Davidu Rockefellerju, ki je po materini strani vnuk senatorja Aldricha, botra zakona o Federal Reserve. Rockefeller je bil od l. 1949 do 1985 direktor ter predsedujoči Komisije za mednarodne odnose - Council on Foreign Relations, ki ima močan vpliv na ameriško zunanjo politiko. Skupaj z Zbigniewom Brzezinskim je l. 1976 zasnoval Trilateralno komisijo (ZDA – Evropa – Japonska). Bil je sofinancer skupine Bilderberg ter, kot pravi Schlicht, naj bi prav tako botroval dogovoru Bretton Woods, po katerem sta bila zasnovana Svetovna Banka ter Mednarodni denarni sklad (→ glej str. 59).

Rockefeller je s svojim denarjem kupoval univerze, medicinske šole ter kupil Enciclopedio Britannico. JP Morgan po drugi strani, pa se je osredotočil na časnike (pokupil je 25 najbolj vplivnih). L. 2000 je zgolj 6 korporacij obvladovalo večino medijev v ZDA.

Davek na dohodek

Elita je tako zavladata nafti, financam ter informacijam, prav tako pa je odgovorna za vzpostavitev neustavnega davka na dohodek (Federal Income Tax - FIT), ki omogoča zanesljivo odplačevanje vladnega dolga. Implementacijo le-tega so podprli tudi bogataši, ko so videli, da se lahko izognejo plačilu davka z ustanavljanjem davka oproščenih fundacij (npr. Soros Foundation, Ford Foundation, Bill and Melinda Gates Foundation, ...). Fundacije pa niso zgolj filantropne organizacije.

Rockefellerjeva in Fordova fundacija sta, kot opozarja William Engdahl v svoji knjigi *Semena uničenja*, med drugim financirali 'zeleno revolucijo' v kmetijstvu ter jo pomagali razširiti po vsem svetu (o promoviranju kemičnih sredstev v kmetijstvu s strani kmetijskih 'strokovnjakov' v sosednji Avstriji govori Sepp Holzer v svoji knjigi *Uporni kmet*). Da je takšna praksa v veliki meri degradirala naše okolje, ni potrebno posebej poudarjati. Prav tako naj bi financirali programe sterilizacije v Južni Ameriki, Gatesova fundacija pa danes financira programe dvomljivega cepljenja v Afriki.

Zakon, ki je določal davek na dohodek, je bil sprva kratek ter napisan preprosto. Sčasoma pa so ga številni amandmaji precej razširili. Davčna koda sedaj obsega 17.000 strani obskurnega pravnškega jezika, ki omogoča luknje za tiste, ki si lahko privoščijo lobiste. Nekatere korporacije so tako dosegle, da so bile v davčni kodi napisane cele strani na kožo njihovim interesom. Davčna služba (Internal Revenue Service – IRS) zaposluje 144.000 ljudi ter ima na leto več poizvedb kot CIA in FBI skupaj.

Z leti po 2. sv. vojni se je število davkov skokovito povečalo. Današnje ocene so, da ko delavec plača vse prispevke in davke, mu ostane zgolj 60% plače. Velik del tega davka gre zgolj za plačilo obresti za vladni dolg. L. 2005 so ZDA za to porabile 352 milijard \$ (eno tretjino FIT).

Zakaj je ta davek neustaven? Aktivist proti davkom Bill Benson je l. 1984 obiskal vse države ter poizvedoval o ratifikaciji FIT (16. Amandma ustave). Ugotovil je, da je bil povsem po pravilih potrjen zgolj v dveh zveznih državah.

Velika depresija, Roosevelt in New Deal

V dvajsetih letih je centralna banka držala nizke obresti, kar je imelo za posledico veliko lahko dostopnega denarja (oz. bolje rečeno kredita). Produkcija se je povečala bolj kot plače – več je bilo izdelkov kot denarja za njihov nakup, a ljudje so se lahko zadolževali. Zadolževali pa so se tudi za investicije na borznem trgu, ki jim je omogočal, da so lahko kupili delnice zgolj s frakcijo vložka (npr. 10% vložek za 100% sveženj delnic). Borzni trg je tako postal spekulativen. Ker je taka praksa nekaj časa prinašala dobičke (za 10% vložek si lahko pobral donos celega svežnja delnic), so ljudje za kapital zastavljali svoja posestva. Banke so v 20ih letih opustile 'real bills doctrine' za financiranje proizvodnje ter raje financirale spekulativni mehur.

Zakaj je centralna banka želela preplaviti ameriško gospodarstvo s sposojenim denarjem? Dokazi potrjujejo tesno navezo med direktorjem Federal Reserve New York *Benjaminom Strongom* ter guvernerjem Bank of England *Montagu Normanom*. Strong je bil Morganov človek in z Normanom sta bila dobra prijatelja. Carroll Quigley o njiju piše, da sta želela

izkoristiti finančni vpliv ZDA in Anglije, da bi ostale svetovne države prisilila, da sprejmejo zlati standard. Norman je bil odločen povrniti vrednost funta glede na zlato na raven, ki jo je imel pred 1. sv. vojno. Da bi preprečil odliv zlata iz Anglije, se je povezal s Strongom, katerega banka je držala nerealno nizke obresti – Anglija je tako postala bolj privlačna za investitorje, ki so v državo prinašali zlato. Toda nizke obresti v ZDA so tam povzročile inflacijski špekulativni balon in Federal Reserve je vedela, kam to pelje. Določeni veliki industrialci, finančniki in politiki, ki so bili bolj obveščeni in so poznali notranje informacije, so se začeli umikati s trga v začetku l. 1929. FR je nato pričela prodajati vladne zadolžnice, s čimer se je zmanjšal obtok denarja. Prav tako je dvignila obrestno mero, kar je vodilo, da so borzni brokerji morali dvigniti svoje obresti vse do 20%. Ker ni bilo denarja, je vse manj ljudi kupovalo na borzi, cene delnic so padle in sledila je panika, v kateri so ljudje skušali prodati svoje delnice za vsako ceno.

V l. 1929 in 1930 se je denar v obtoku zmanjšal za tretjino, prav tako je tretjina bank zaprla svoja vrata. Ljudje so izgubljali službe in zastavljena posestva, sledile so revščina, lakota in obup.

Strong naj bi kasneje privatno priznal, da bi se problem z lahkoto rešil s črpanjem dodatnega denarja v obtok. Milton Friedman, znani ekonomist, se strinja, da je za depresijo nedvomno odgovorna centralna banka, ker je skrčila denar v obtoku. Ob tem pravi še:

»The (Federal Reserve System) intended to promote monetary stability, was followed by about 30 years of relatively greater instability in the money stock than in the any experienced in the pre-Federal Reserve period our data cover...« (Zarlenga, str. 538)

V kasneje razkriti zasebni korespondenci med Strongom in Normanom pred Strongovo upokojitvijo (zaradi bolezni), Norman omenja njegove usluge skrivnostnim mednarodnim ljudem: *»I have a feeling that in one way or another you will still be useful to those, whom you have given service and made sacrifices and they are international and almost world wide.«* (Zarlenga, str. 541) Kdo točno naj bi ti ljudje bili, pa zapis ne pove.

Slika 23: Nezaposleni ter brezdomni možje čakajo na brezplačno večerjo, New York 1932 (vir: spletna stran MSNBC)

Sistem centralne banke je pustil ljudi na cedilu. Toda kongres namesto, da bi razpustil to institucijo, je ustanovil Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC), ki naj bi imela na voljo rezervni denar za pokritje finančnih polomov ter tako skrbela, da se kaj takega ne bi več

ponovilo. Gre za nekakšno zavarovanje bank na račun davkoplačevalcev. Toda FDIC je bila pripravljena rešiti zgolj nekaj bank in ne vseh, kljub temu pa je ravno ta garancija kasneje vedno znova reševala ameriški bančni sistem pred propadom (na mednarodnem nivoju, ko gre za države, to funkcijo opravlja Mednarodni denarni sklad). Vendar je bil kongres tisti, ki je začel z odločnimi akcijami za ustavitev krize in ne Federal Reserve. L. 1932 je močno pritisnil na centralno banko, da je začela kupovati vladne obveznice in tako sprostila okoli 1 milijarde \$ v obtok.

Takratni predsednik *Franklin Delano Roosevelt* je, da bi rešil gospodarstvo, sestavil New Deal. Le-ta je temeljil na idejah Jacoba Coxeya ter Williama H. Harveya, vendar pa za razliko od njiju Roosevelt denarja ni natisnil sam, temveč si ga je sposodil. Pri tem je pomenljivo, da je bil finančni svetovalec na začetku njegovega predsedovanja James Warburg, sin že omenjenega bankirja Paula Warburga, enega izmed botrov Federal Reserve.

Roosevelt je upošteval nasvete J. M. Keynesa, ki je v tistem času izoblikoval teorijo deficitnega zapravljanja ('deficit spending'). Keynes mu je v odprtem pismu svetoval, da lahko le izdatki javne avtoritete obrnejo plimo depresije. Vendar pa je bil po drugi strani njegov nasvet, da naj ne ustvari novega denarja za to, temveč naj si ga sposodi, napačen. Keynes je menil, da je denarja v obtoku dovolj. Na srečo je novi guverner FR Marriner Eccles soglašal s Keynesovim deficitnim zapravljanjem in podprl Roosevelta, katerega plan je vseboval:

- javne projekte (gradnja nacionalne infrastrukture)
- razširitev šolstva
- socialne programe (zavarovanje brezposelnih, pravica delavcev do samoorganiziranja)
- zaustavitev zasega farm in domov
- obvarovanje sistema družinskih kmetij
- stabilne cene hrane

New Deal je stal 15.5 milijarde in je deloval, vendar zgolj nekaj časa, saj so ljudje prejeli denar skozi dolg, ki ga je bilo treba odplačevati. Odstotek od njihovega zaslužka je tako šel za davke (od l. 1933 do 1940 so se le-ti potrojili). Implementacija Keynesovega deficitnega zapravljanja je povzročila, da je zvezni dolg narasel iz 22 milijard \$ l. 1933 na več kot 13 bilijonov \$ l. 2010.

Robert Hemphill, ki je bil v takratnem času direktor posojil pri Federal Reserve bank v Atlanti je v časopisnem članku priznal: »...the government must issue additional currency. It will very soon be the only move remaining. It should have been the first step in the recovery program. We shall never recover on credit. Even if it were obtainable, it is uncertain, unreliable, does not expand in accordance with demand and contracts unexpectedly and for causes unrelated to the needs of commerce and industry...« (Brown, str. 155)

John Maynard Keynes (1883 – 1946) je bil angleški ekonomist, katerega ideje so zelo vplivale na sodobno makroekonomijo. Zagovarjal je fiskalne in monetarne ukrepe, ki bi ublažili negativne posledice gospodarskih recesij in depresij. Nasprotoval je neoklasičnim ekonomistom, ki so trdili, da bo prosti trg na kratki in srednji rok avtomatično zagotovil polno zaposlenost, če bodo delavci fleksibilni pri svojih plačnih zahtevah. Ekvilibrium naj bi po njihovem mnenju zagotovile cene na trgu.

Slika 24: John Maynard Keynes (vir: www.bitsofnews.com)

Keynes pa je menil, da se ekvilibrium lahko zgodi tudi pri delni, nepopolni zaposlenosti, kar je pomenilo, da politika nevmešavanja v tem primeru ne bo delovala. Ekvilibrium naj bi zagotovila povečana proizvodnja, ki bi jo povečalo (pričakovano ali nepričakovano) povpraševanje. Le-to po njegovem na kratki rok najbolj vpliva na proizvodnjo in zaposlenost. Torej naj bi bila naloga vlade, da z uporabo potrebnih politik zagotovi, da se bo uravnoteženje zgodilo na točki, ki bo pozitivna in dobra za ekonomijo. Vlada naj se aktivno vključi v ekonomijo in pomaga pri upravljanju povpraševanja. To naj bi pomenilo, da vlada v času recesije oz. depresije pomaga povečati povpraševanje, v času gospodarskega buma, pa naj bi povpraševanje znižala. Ukrepa, ki bi pomagala povečati povpraševanje, sta predvsem povečanje vladnih izdatkov ter znižanje davkov. Obratno naj bi znižanje vladnih izdatkov ter povečanje davkov znižalo povpraševanje.^{139.)}

Keynes je menil, da plače nikoli ne bi mogle toliko pasti, da bi pomagale pri uravnoteženju in sprostitvi trga, saj bi podjetja naletela na odpor delavcev. Nasprotoval je ideji, da se mora povečati varčevanje, ki bi tako zagotovilo sredstva za investicije. Menil je, da povečanje varčevanja pomeni manj zapravljanja ter tako manjše povpraševanje. Podjetja bi tako investirala manj, saj bi povpraševanje po njihovih izdelkih padalo. Keynes je trdil, da agregatno povpraševanje (celotna potrošnja) določa nivo ekonomske aktivnosti, nanj pa vplivajo tako zasebne odločitve kot javne odločitve vlade (javna poraba, davki). Več povpraševanja bi povzročilo povečanje zaposlenosti. Ljudje bi tako zaslužili ter zasluženi denar porabili, kar bi vodilo v dodatno zaposlovanje, itd. Več denarja bi ljudje privarčevali (t.i. 'leakages'), manjkrat bi se ti koraki ('multiplier') ponovili. Keynes je prav tako menil, da povečanje denarja v obtoku ne vodi nujno v povečanje inflacije.^{140.)}

Keynesove teorije si ekonomisti razlagajo različno in celo med samimi keynesijanci so razlike: nekaj desetletij nazaj npr. se je vnel spor o moči in pomembnosti monetarnih in fiskalnih politik (le-ta je sedaj zamrl).

Po 2. sv. vojni je večina vlad na Zahodu sprejela Keynesov pristop; od 70ih let dalje pa je njen vpliv postopoma oslabil, deloma tudi zaradi kritik Milтона Friedmana.

Anglija je zlati standard ukinila l. 1931, zato so se tujci po zlato obrnili k ZDA, katere dolar je bil takrat 40% pokrit z zlatom. To je pomenilo, da so banke morale za vsaka 2 \$ zamenjana za zlato, pridobiti 3 \$ vrnjenih posojil. Zmanjšanje zlatega pokritja je posledično nevarno zmanjšalo količino denarja v obtoku, zato je Roosevelt l. 1933 ukinil zlati standard ter spremenil bankovce FR v legalno plačilno sredstvo. Ceno zlata so postopno dvignili, tako da se je lahko ameriški izvoz povečal. Toda najprej so izdali dekret, da morajo ljudje izročiti državi zlate kovance, palice ter certifikate, ker naj bi to povečalo varnost valute. Ljudje so bili plačani \$ 20.67 za unčo. Kmalu so ceno zlata dvignili na \$ 35, kar je takoj devalviralo dolar za 40%. Centralna banka je prav tako morala vročiti zlato, toda ona je dobila zlate certifikate, katere je lahko zamenjala za fizično zlato.

Senator McFadden je bil besen. Trdil je, da ni potrebe po vročitvi zasebnega zlata za jačanje valute, saj je bila le-ta pravkar sneta z zlatega standarda. Centralna banka je bila še vedno dolžna plačati tuje deleže v zlatu in dvig cene zlata je te zmanjšal, toda to je bil problem centralne banke in ne javnosti. Odbor FR je obtožil načrtnega odliva zlata iz državne zakladnice.

Slika 25: Franklin Delano Roosevelt (vir: www.thefamouspeople.com)

Roosevelt je tako šel na roko bankirjem, vendar pa jih je po drugi strani želel tudi nadzirati. Stari odbor FR je bil razpuščen ter zamenjan z odborom, v katerem je bilo 7 guvernerjev, ki jih je imenoval predsednik ZDA in ki so bili izvoljeni za dobo 14 let. Odbor je imel imenoval predsednike 12 regionalnih izpostav ter imel večjo moč nad rezervnimi zahtevami ter tržnimi operacijami, prav tako pa so bile izpostave FR sedaj dolžne izvajati politiko centralnega odbora. Pomembno pa je tudi to, je Thomasov amandma dal državi pravico, da v kolikor banke FR ne bodo kupile državne obveznice v vrednosti 3 milijard \$, država lahko v istem znesku izda zelenice.

Takoj po izvolitvi je sprejel tudi zakone, ki so trdo prijeli nepošteno plenjenje na Wall St. Ciljal je na truste, ki so se v 20-ih letih vrnili nazaj (do l. 1929 je 1200 združenj pustilo zgolj 200 korporacij, ki so kontrolirale več kot polovico industrije). Špekulativne zlorabe sta regulirala Securities Act iz l. 1933 ter Securities Exchange Act iz l. 1934. *Glass-Steagall Act* je razmejil komercialne banke od investicijskih, prav tako pa so vzpostavili restrikcije na sumljivo prakso imenovano kratka prodaja s t.i. 'uptick' rule. To pravilo je velelo, da se kratka prodaja lahko izvrši le v primeru, ko je nova cena delnic višja od prejšnje stare cene.

Dotok denarja je bil tako bolj zaščiten, vendar pa je centralna banka kljub vsemu ostala hierarhična struktura, katere vodja je bil ponavadi tako ali drugače izbran s strani zasebnih bankirjev.

Glavni nasprotnik centralne banke je bil senator McFadden, katerega kongresna preiskava centralne banke se je naglo končala l. 1936, ko je nenadno umrl v sumljivih okoliščinah. Njegovo delo je nadaljeval Wright Patman, teksaški kongresnik ter predsednik Komiteja za bančništvo in valuto (House banking and currency committee) od l. 1963 do l. 1975.

Bretton Woods

Glavna arhitekta sporazuma v Bretton Woodsu l. 1944 sta bila že omenjeni J. M. Keynes ter ameriški finančni sekretar Harry Dexter White. Keynes je predlagal dolga prosto mednarodno rezervno valuto 'bancor', vendar je prevladal Whitov sistem Mednarodnega denarnega sklada. Le-ta je želel obdržati zlati standard. Trdil je, da je le-ta propadel, ker Anglija in ZDA nista imeli dovolj zlata. Whitov načrt je predvideval, da bo zlato podprlo ameriški dolar, ki je bil takrat smatran za enakovrednega zlatu, saj so se ZDA obvezale, da bodo držale ceno zlata na 35 \$ za unčo. White je menil, da dokler bodo ljudje imeli zaupanje v dolar, ne bodo uporabljali zlata in tako rezerve ne bodo pošle. Ta sistem je nekaj časa deloval, ker je dejansko malo držav spremenilo svoje dolarje v zlato.

Poleg mednarodnega zlatega standarda, ki je določal odstopanja nacionalnih valut zgolj za določen odstotek, je sporazum prinesel tudi *Mednarodni denarni sklad*, ki je določal menjalne tečaje ter *Svetovno banko*, ki naj bi priskrbela posojila za države uničene v vojni ter države tretjega sveta (več o njiju na str. 33).

Sliki 26 in 27: Hotel v Bretton Woods-u, kjer je potekala konferenca. Harry Dexter White (levo) ter John Maynard Keynes (vira: spletna stran The New York Times; MoneyWeek)

Štirideseta leta pa so bila tudi čas, ko je kongresnik *Jerry Voorhis* predlagal reformo finančnega sistema, imenovano '**100 % Percent Reserve Solution**', ki jo je l. 1926 prvič zasnoval oksfordski profesor, nobelov nagrajenec Frederick Soddy.

Ta naj bi zahtevala od bank 100% rezervo za svoja posojila, vendar pa ne gre zgolj za zahtevo po 100% rezervi na že izdani legalni denar Federal Reserve. V tem primeru bi se zgodila velika deflacija, ki bi pohabila gospodarstvo. Po tem načrtu bi bil denar, ki so ga banke do tedaj že ustvarile skozi kredite, preoblikovan v legalni denar, prave bankovce. V protivrednosti kreditov bi jih natisnila Federal Reserve, ki bi že bila del državne zakladnice. Banke bi si bankovce sposodile z obrestmi in bi tako imele dovolj denarja na voljo, v primeru depozitnih zahtevkov. Po tem, ko bi bila posojila vrnjena, bi banke vrnile bankovce nazaj v Federal Reserve, ki bi jih nato sprostil nazaj v obtok, tokrat preko financiranja javnih projektov. Tudi vladne obveznice bi bile na ta način spremenjene v pravi denar, s čimer bi se vladni dolg zmanjšal.

L. 1933 je idejo neodvisno obudil profesor iz Chicaga, Henry Simons. Julija 1939 je bil ta načrt podprt v pamfletu, ki so ga podpisali Paul H. Douglas (Univerza v Chicagu), Irving Fisher (Yale), Frank D. Graham (Princeton), Earl J. Hamilton (Duke), Wilford I. King (NYU) in Charles R. Whittlesey (Princeton). Dostavljen je bil večini članov Ameriškega Ekonomskega Združenja (American Economic Association), ki so se tako ali drugače ukvarjali z monetarnimi in bančnimi zadevami. Na stotine profesorjev, večinoma ekonomistov, se je podpisalo pod ta načrt. Federal Reserve je vedela zanj, vendar ga ni niti obravnavala.

Banke bi seveda s tem izgubile precej dobička in plan je zamrl, ko je g. Voorhis izgubil svoj sedež v kongresu. Premagal ga je Richard Nixon, kateremu je kampanjo financirala Ameriška Zveza Bank (American Bankers Association).

Na tem mestu je vredno tudi omeniti, da so ameriški bankirji po začetku 2. sv. vojne za razliko od prejšnjih let z lahkoto odvezali svoje mošnjičke. Vedeli so namreč, da bo šel denar v vojno industrijo, kar je pomenilo uničevanje in ne ustvarjanje nečesa, kar bi trajalo in bogatilo skupnost. Vedeli so, da bo država šla v dolg, ne da bi se kvaliteta življenja ljudi izboljšala in da bodo na ta način ljudje še bolj odvisni od njih. Od julija 1940 do decembra 1941 so skupni stroški vojne produkcije znašali 21.7 milijard \$. Torej več kot je stal celoten New Deal. Če bi ta denar usmerili npr. v proizvodnjo milijonov novih avtomobilov, se ne bi cena le-teh znižala? Seveda bi se. Torej, kanaliziranje denarja v koristno proizvodnjo namesto v uničevanje bi družbi dajalo novo vrednost ter držalo cene stabilne.

Po vojni so ZDA izoblikovale Marshallov plan, načrt za obnovitev Evrope, za katerega so namenile v primerjavi z vojnimi izdatki skromnih 12 milijard \$. Kljub temu pa je imel zelo pozitivne posledice. V Ameriki pa je bil sprejet zakon GI Bill, ki je financiral izobraževanje vojskih veteranov ter je stal 14 milijard \$.

John F. Kennedy

John F. Kennedy je bil zadnji predsednik, ki se je resno zoperstavil interesom Wall Streeta, razlaga E.H. Brown. Verjel je, da bi morale ZDA obdržati svojo neodvisnost skozi razvoj cenovno dostopnih virov energije. Kolonijalne težnje je spremenil v razvojni program, ki je vključeval posojila z nizkimi obrestmi, pomoč tujim državam ter meddržavno sodelovanje. Kennedyjeva politika je želela ukiniti izkoriščanje držav tretjega sveta ter jim ponuditi možnost razvoja.

Nekateri viri trdijo, da naj bi Kennedy skušal oživiti kovanje srebrnikov, neodvisno od bank. Kakorkoli, vsekakor je pooblastil finančnega sekretarja za izdajo srebrnih certifikatov ter bil zadnji predsednik, ki je izdal 'zelence' ter jih dal v obtok.

Predsednik Kennedy je prav tako želel zmanjšati vpliv CIE, potem ko je l. 1962 na mizo dobil njihov načrt za *Operacijo Northwoods* (Operation Northwoods), ki je predvidevala organiziranje terorističnih napadov na lastnih ameriških tleh (v mestih, napad na ameriške ladje,...) ter zvalitev krivde na Kubance. To naj bi podalo razlog za invazijo na Kubo. Lahko si jo preberete na tejle povezavi:

<http://www.gwu.edu/~nsarchiv/news/20010430/northwoods.pdf> ^{7.)}

Kennedy se s tem ni strinjal ter takoj zamenjal vrhovnega poveljnika. Kljub temu, da je podpiral južno vietnamsko vlado s prisotnostjo čez 16.000 vojakov, naj bi prav tako pripravljala načrte za umik iz Vietnama. Naslednje leto je bil umorjen.

Vojna v Vietnamu

Nasledil ga je *Lyndon Johnson*, ki je bil bolj naklonjen ekspanziji ameriške vojaške navzočnosti v Vietnamu. Vojna se je zato razplamtela, le-to pa je zmanjšalo vrednost dolarja ter zaupanje vanj. Zato je Francija (C. de Gaulle) po l. 1965 spremenila 300 milijonov \$ v zlato. L. 1969 je IMF skušal nadomestiti manjko zlata s kreacijo Posebnih Pravic Črpanja .- Special Drawing Rights (SDR).^{112.)} Toda to je bil zgolj začasen ukrep. Zgledu Francije je skušala slediti Velika Britanija l. 1971. Količina zahtevanega zlata je bila ena tretjina ameriških zlatih rezerv. To bi se kratkoročno lahko rešilo z dvigom cene zlata, vendar se to ni zgodilo in Nixon je moral Ameriko potegniti iz mednarodnega zlatega standarda. Posledica tega je bila, da so od tedaj naprej bankirji lahko tiskali denar, kolikor je svet to prenesel. *F. William Engdahl* v svojem članku *A new American century? Iraq and the hidden euro dollar wars*, pravi: »*In this new phase, control over monetary policy was, in effect, privatized, with large international banks such as Citibank, Chase Manhattan or Barclays Bank assuming the role that central banks had in a gold system, but entirely without gold. 'Market forces' now could determine the dollar. And they did with a vengeance*«. ^{116.)}

V tem desetletju je načrt za 100% zahtevano rezervo v seriji člankov ponovno obudil *Robert de Fremery*. Njegov predlog je določal, da bi imele banke dva dela: depozitni ter posojilni del. Depozitni del bi bil zgolj skladišče za denar. Posojilni del pa bi izdajal depozitne certifikate različnih ročnosti (od 30 dni do 20 let). Tako bi se lahko denar prejet od prodaje npr. 30 dnevnega certifikata lahko posojal za 30 dni. Na ta način bi bila vsa posojila pokrita in banke ne bi nikoli zapadle v likvidnostno krizo.

Dobra stran 60ih let je tudi, da je Federal Reserve Chicago l. 1968 izdala notranji dokument imenovan *Modern Money Mechanics*, ki natanko opisuje kreacijo denarja v bankah in drugih finančnih institucijah prek ekspanzije kredita. Med drugim pravi:

»*Changes in the quantity of money may originate with actions of the Federal Reserve System (the central bank), depository institutions (principally commercial banks), or the public. The major control, however, rests with the central bank. ...*

The actual process of money creation takes place primarily in banks. ...the term 'Bank' used in this booklet should be understood to encompass all depository institutions. Since the Depository Institutions Deregulation and Monetary Control Act of 1980, all depository institutions have been permitted to offer interest-bearing transaction accounts to certain customers. Transaction accounts (interest-bearing as well as demand deposits on which payment of interest is still legally prohibited) at all depository institutions are subject to the reserve requirements set by the Federal Reserve. Thus all such institutions, not just commercial banks, have the potential for creating money. ...

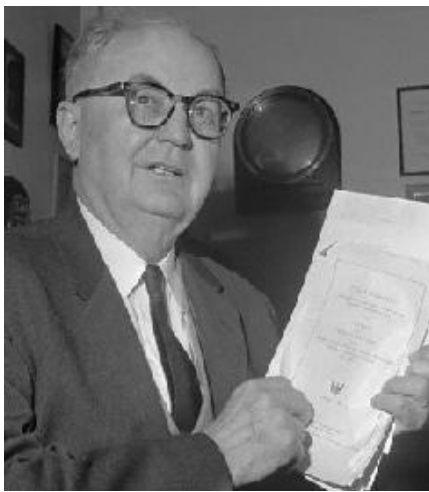
In the absence of legal reserve requirements, banks can build up deposits by increasing loans and investments so long as they keep enough currency on hand to redeem whatever amounts the holders of deposits want to convert into currency. This unique attribute of the banking business was discovered many centuries ago. It started with goldsmiths.« (str. 3)

V celoti si ga lahko preberete tukaj:

http://www.bibliotecapleyades.net/archivos_pdf/money_mechanics.pdf ^{2.)}

Že omenjeni kongresnik *Wright Patman*, ki se je zavzemal za podržavljenje centralne banke, je po preiskavi Federal Reserve obtoževal:

»Open Market Committee of the Federal Reserve System... has the power to obtain, and does obtain, the printed money of the United States – Federal Reserve Notes – from the Bureau of Engraving and Printing, and exchanges these printed notes, which of course are not interest bearing, for United States government obligations that are interest bearing. ... interest collected annually on these government obligations goes into the funds of 12 Federal Reserve banks... These funds are expended by the system without an adequate accounting to the congress.« (Brown, str. 162)

Slika 28: Kongresnik Wright Patman (vir: www.citizensamericaparty.org)

Po vztrajnem pritisku Patmanovega komiteja, se je centralna banka strinjala z preložitvijo večine obresti od vladnih obveznic v vladno zakladnico. Zagovorniki FR danes pravijo, da ker gre večina obresti nazaj k vladi, FR nima neto dobička. Pozabljajo pa, da FR pridobi vladne zadolžnice praktično zastonj in te postanejo temelj njenih 'rezerv' – fantomski denar, ki ga komercialne banke nato multiplicirajo do deset in večkrat ter na posojila pobirajo obresti. Obresti pa seveda dobi nazaj tudi centralna banka. Praktično ves denar v obtoku se danes lahko izsledi nazaj do vladnega dolga, ki je bil monetiziran.

Open Market Committee je bil ustanovljen l. 1934, da bi prevzel nadzor nad 'operacijami odprtega trga', torej kupovanjem in prodajanjem vladnih zadolžnic in drugih finančnih instrumentov s strani Federal Reserve. Spreminjanje obveznic Zvezne zakladnice v bankovce Federal Reserve pomeni monetiziranje dolga. Vlada dolguje ta denar Federal Reserve v polni vrednosti, cena izdelave enega bankovca pa je okoli 4 cente.

FR poroča, da gre sedaj 95% njenih prihodkov nazaj k vladi. Toda podroben pogled v njihove knjige (na voljo na internetu) pokaže, da vpisujejo kot dobiček samo obresti na vladne zadolžnice, ki predstavljajo rezerve. Nič pa ne omenjajo dobička na posojila, izdana komercialnim bankam. Prav tako trdijo, da jih sedaj letno redno nadzorujeta Price Waterhouse

Coopers ter vladna računovodska pisarna (Government Accounting Office), ki je del kongresa. Vendar pa ima slednja omejeni dostop do podatkov. Med podatke, ki jih ne more nadzirati, sodijo transakcije s tujimi centralnimi bankami in operacije odprtega trga (operacije s katerimi ustvarja denar z računovodskim vpisovanjem). Dve najpomembnejši ter najbolj sumljivi operaciji tako ostajata izven kontrole in domene javnosti. Morda je to razlog zakaj letos med kongresnim zaslišanjem direktor centralne banke Ben Bernanke ni želel odgovoriti na vprašanje, katerim tujim centralnim bankam je FR posodila denar, kljub temu, da imajo to ameriški davkoplačevalci vso pravico izvesti^{42.)}

Po ukinitvi zlatega standarda so valute prosto plavale na mednarodnem trgu, njihova vrednost pa je bila izražena zgolj skozi relativne menjalne tečaje. Tuji menjalniški trgi so postali veliki casinoji, kjer so investori zgolj stavili na relativne pozicije različnih valut. Male države so bile prepuščene na milost in nemilost velikih igralcev (držav, bank, korporacij). Trg valut je postal tako nestabilen, da so se krize lahko začele zgolj zaradi govoric o ekonomskem stanju. Razvil se je velik trg derivativov, ki naj bi pomagali balansirati negotove fluktuacije, toda le-ti so lahko zelo riskantni in dragi, z leti pa je ta trg postal tudi špekulativen.

Sistem, ki je zamenjal zlati standard, se je v 30-ih letih 20. stoletja izkazal za polomijo, toda na začetku 70ih je kazalo, da ni nobene boljše alternative, tako da se je večina držav s tem strinjala. Tiste, ki so se upirale, so zvalili v kompromis z odpuščanjem dolga in na začetku l. 1974, ko se je cena nafte nenadno početrila, je mnogo držav to tudi zares potrebovalo.

Petrodolarji in špekulacije

Oktobra 1973 so arabske članice OPEC enostransko razglasile embargo na dostavo nafte Ameriki kot odgovor na napovedano milijardno pomoč Israelu v Yom Kippurski vojni. Embargo je trajal vse do marca 1974. Združenim državam so zazvonili alarmi in domislile so se načrta, ki bi v bodoče nadzoroval naftne cene. Sklenile so sporazum s Savdsko Arabijo, največjim proizvajalcem nafte v organizaciji OPEC. Po tem sporazumu, ki naj bi ga skozi spraviel Henry Kissinger, naj bi OPEC prodajal nafto zgolj za dolarje v zameno za ameriško oboroževanje Savdske Arabije in pomoč kraljevi družini Savd pri vladanju. Več o tem ter o svoji osebni vpletenosti v posel razlaga *John Perkins* v svoji knjigi: *Confessions of an economic hitman*.^{5.)}

F. William Engdahl o tem piše: »By their firm agreement with Saudi Arabia, as the largest OPEC oil producer, Washington guaranteed that the world's largest commodity, oil, the essential for every nation's economy, the basis of all transport and much of the industrial economy, could only be purchased in world markets in dollars. The deal had been fixed in June 1974 by Secretary of State Henry Kissinger, establishing the U.S.-Saudi Arabian Joint Commission on Economic Cooperation. The U.S. Treasury and the New York Federal Reserve would 'allow' the Saudi central bank, SAMA, to buy U.S. Treasury bonds with Saudi petrodollars. In 1975 OPEC officially agreed to sell its oil only for dollars. A secret U.S. military agreement to arm Saudi Arabia was the quid pro quo.«^{116.)}

Dolar je tako postal pokrit z nafto in vsaka država je morala kupovati dolarje, če jo je želela kupiti. Nafta je pomembna energetska dobrina, zato petrodolarski sistem, ki je prisoten še danes, zahteva velike trgovinske presežke za akumulacijo dolarskih presežkov. Ker je večina vse mednarodne trgovine opravljena v dolarjih, morajo države iti na tuje, da dobijo valuto, ki je same ne morejo natisniti. Danes se vsa globalna trgovinska struktura giblje okoli te

dinamike, od Rusije do Kitajske, od Južne Koreje do Brazilije in Japonske. Vsaka država se trudi maksimizirati svoje dolarske presežke od izvoza. Centralne banke Kitajske, Japonske, Rusije, idr. s svojimi dolarji kupujejo ameriške državne obveznice, kar po drugi strani omogoča, da imajo ZDA stabilen dolar, veliko nižje obresti ter da si lahko privoščijo 500 milijard letnega deficita z ostalim svetom. Federal Reserve nadzoruje tiskarske stroje, svet pa potrebuje dolarje.

Slika 29: John Perkins (vir: www.freewebs.com)

Dolar je danes priznan kot globalna rezervna valuta. To daje ZDA prednost, saj to »*dejansko pomeni, da so ZDA edine, ki lahko enostavno natisnejo denar in z njim kupijo nafto. V kolikor denar natisne katera druga država, mora z njim najprej kupiti dolarje, kar zniža vrednost domače valute.*«^{82.)} Vendar pa so nekatere države (npr. Kitajska in Rusija) začele zavračati dolar kot sredstvo za medsebojno trgovino.^{ibid.)} Po mnenju nekaterih naj bi bili to znaki, da bo dolar kmalu izgubil status rezervne valute.

Bernard Lietaer, mož, ki je pomagal izoblikovati evrosistem ter napisal več knjig o monetarni reformi, v svoji knjigi *The Future of Money*^{1.)}, piše:

»Your money's value is determined by a global casino of unprecedented proportions: 2 trillion \$ are traded per day in foreign exchange markets, 100 times more than the trading volume of all the stock markets of the world combined. Only 2% of these foreign exchange transactions relate to the 'real' economy, reflecting movements of real goods and services in the world, and 98% are purely speculative. This global casino is triggering the foreign exchange crises that shook Mexico in 1994-95, Asia in 1997 and Russia in 1998« (Brown, str. 211)

Od začetka 70-ih do danes so se borzne in tržne špekulacije močno povečale. Najpogosteje uporabljena vrsta špekulacije je že omenjena kratka prodaja ali '**short selling**'. Ta pomeni sposojanje delnic ali obveznic, njihovo prodajo po višji ceni ter kupovanje nazaj po nižji ceni. Razlika v ceni pomeni dobiček. Securities Act iz l. 1933 je omejil tako trgovanje ('uptick rule') ter prepovedal t.i. 'naked short selling', kjer posrednik nima delnic ne v lasti in ne na posodo. Iste delnice se skozi kratko prodajo lahko prodajajo večkrat, saj lastnik ostaja vpisan kot imetnik delnic ter jih tako lahko posodi več posrednikom hkrati.

Zagovorniki kratke prodaje trdijo, da je potrebna za zagotovitev pretočnega trga, ki omogoča korporativno financiranje ter rast. Toda, podjetje dobi delež od prodaje delnic le v primeru, če

so le-te prodane skozi javno ponudbo. Denar iz takšnih transakcij tako ne konča na njihovem računu, temveč v privatnih žepih. Po l. 2000 se je izkazalo, da sta del teh manipulacij tudi klirinška agencija Depository Trust Company (DTC) ter Securities and Exchange Commission. Prva je odgovorna za posedovanje zadolžnic ter pripravo računa, dostave in denarne poravnave nakupa zadolžnic. Je del Depository Trust and Clearing Corporation, zasebnega konglomerata, ki je v skupni lasti borznih posrednikov in bank. Druga pa je vladna agencija, ki naj bi nadzorovala to področje, vendar pa je DTC povečini neregulirana entiteta.

Druga oblika so t.i. '**hedge funds**'. Le-ti so privatni fondi, ki zbirajo denar bogatih privatnih investorjev z namenom velikih finančnih povračil. K temu jim dodatno pripomorejo t.i. privzdigovanja ('leverages'), ki pomenijo, da si fond lahko še dodatno sposodi denar v razmerju do osnovnega kapitala, kar mu poveča kupno moč. V 20-ih letih 20. stoletja so bili investitorji vpleteni v t.i. 'pooling' – kombiniranje sredstev, da so lahko vplivali na trg. To početje je bilo smatrano kot vmešavanje v trg. Hedge fondi so moderna oblika le-tega. Kot piše E. H. Brown:

»Hedge funds were originally set up to 'hedge the bets' of investors, insuring against currency or interest rate fluctuations; but they quickly became an instrument of manipulation and control« (Brown, str. 192).

Delujejo v bolj dereguliranem okolju kot banke. Danes so zaradi svoje velikosti mnogokrat odgovorni za več kot polovico dnevnega trgovanja z deleži korporacij. Ponavadi so registrirani zunaj države, da se izognejo zakonskim omejitvam ter plačilu davkov. L. 2006 je bilo 8282 od 9200 fondov registriranih na Kajmanskih otokih. Kajmanski otoki so Britanski čezmorski teritorij (British Overseas Territory) in Velika Britanija imenuje njihovega guvernerja, ki ima po ustavi lahko v določenih primerih lahko tudi popolno izvršno oblast. Več o hedge fondih si preberite na spletni strani časnika Finance.^{14.)}

Derivativi so glavno investicijsko orodje teh fondov. So praktično stranske stave na to, ali bo šla določena investicija (delnica,...) gor ali dol. Pravzaprav niso investicije kot take, saj ne vključujejo nobenega nakupa lastnine. So zunanje stave, kaj se bo z lastnino dogajalo. Vsi derivativi so variacije na trgovanje v prihodnosti ('futures'), in vsako trgovanje v prihodnosti je samo po sebi špekulativno. Čez 90% derivativov v uporabi danes je izmenjanih direktno med dvema stranema, kar pomeni, da jih je težko izslediti. Pogosto imajo eksotična imena, niso regulirani ter jih je težko popolnoma razumeti. Več o njih (ter o 'futures') si preberite tukaj:

[http://en.wikipedia.org/wiki/Derivative_\(finance\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Derivative_(finance))^{45.)}
http://en.wikipedia.org/wiki/Futures_exchange^{46.)}

Multimilijarder Warren Buffet je derivative označil kot 'finančno orožje za masovno uničevanje'. Njihova moč se je pokazala l. 1992, ko je George Soros in njegova Quantum Group (s financiranjem Citibank) uporabila derivative, da je sesula valuti Velike Britanije in Italije v enem samem dnevu. Več kot 60 milijard \$ je bilo usmerjenih proti evropskima valutama, večino tega denarja pa je bilo sposojenega od velikih mednarodnih bank. Soros naj bi s tem zaslužil okoli 2 milijardi \$. Ta človek naj bil bil prav tako eden izmed krivcev za azijsko krizo l. 1997-1998, v kateri so vsi azijski tigri (z izjemo Malezije) pristali na pogoje IMF. Profesor Michel Chossudovsky v svojem članku *Financial warfare* piše:

»The financial scam in the foreign exchange market had destabilised national economies, thereby creating the preconditions for the subsequent plunder of the Asian countries' productive assets by so-called "vulture foreign investors".⁶ In Thailand, 56 domestic banks and financial institutions were closed down on orders of the IMF.«^{118.)}

Med leti 1996 in 2005 se je število hedge fondov več kot podvojilo, njihov kapital pa je narasel iz 200 milijard \$ na več kot 1 bilijon \$.

L. 1974 je bila ustanovljena *Commodities Futures Trading Commission* (CFTC), ki regulira področje zadolžnic ter trgovanje v prihodnosti, vendar pa so špekulanti tudi tokrat lahko prišli skozi s trditvijo, da ne trgujejo z zadolžnicami ali 'futures', saj se z ničemer ne trguje. Kljub temu je l. 1998 takratna direktorica CFTC Brooksley Born želela regulirati derivative. Njen poskus je naletel na odpor finančnega sekretarja Larryja Summersa ter direktorja Federal Reserve Alana Greenspana, in je tako propadel.^{123.)} Finančni sektor pa je prav tako dosegel, da je bil l. 1999 bil Glass-Steagall Act ukinjen.

To je bil čas Clintonove administracije, med katero se je zgodilo več korporativnih združevanj kot pod katero koli prejšnjo. Prejšnji zakon je prepovedoval, da je banka hkrati komercialna ter investicijska. Razlog za to je v tem, da varčevalci zaupajo banki v varstvo svoje prihranke. Če bi jih uporabila za investicije, bi:

- imela nelojalno prednost (več kapitala)
- lahko z izgubo ogrozila prihranke
- lažje manipulirala s trgom

Zakon je bil ukinjen pod zagotovili, da bo razmejitev v finančnih organizacijah med investicijskim ter komercialnim delom držal t.i. kitajski zid (informacijska bariera, ki naj bi ločevala uslužbenca).

L. 1991 je investicijska banka Goldman Sachs (več o njej na str. 91) izoblikovala Goldman Sachs Commodity Index (GSCI), novi investicijski produkt, derivativ, ki je sledil 24 proizvodom (od zlata, energije, do kave, živine in žita). Skoraj desetletje je ostal precej statičen, saj so banke bolj zanimali rizik in kolateralni dolg. L. 1999 pa je Commodities Futures Trading Commission deregulirala 'futures' trg in bankirji so na njem lahko izoblikovali velike pozicije. F. Kaufman v svojem članku piše:

»The grain futures trading system pioneered after the American Civil War ... helped to establish America as a financial juggernaut to rival and eventually surpass Europe. The grain markets also insulated American farmers and millers from the inherent risks of their profession. The basic idea was the "forward contract," an agreement between sellers and buyers of wheat for a reasonable bushel price - even before that bushel had been grown.«^{119.)}

Index GSCI pa je imel napako, namreč dovoljeval je zgolj nakup, ne pa tudi prodajo blaga. To je povzročilo, da so bankirji, ki so zaslutili priložnost dobička, kupovali in kupovali, ne glede na ceno. V igro so se vključile tudi druge banke in vse to je položilo temelje prehranski inflaciji, ki se je razširila po svetu. Od balona l. 2000 do danes so se investicije v 'commodity index funds' povečale za 50 X, še posebej po l. 2008. Inflacija cen hrane je vse odtlej v porastu.

Toda investicijskih bank ne zanima dolgoročna varnost ljudi ali ozdravitev podjetij, temveč kratkoročni dobiček. Podjetje kupijo poceni, ga spravijo na noge ter prodajo dražje. Pisarna kontrolorja valute je poročala, da je bilo l. 2006 v Ameriki okoli 9000 komercialnih in varčevalnih bank, toda 97% derivativov je bilo v rokah zgolj petih. Na vrhu le-teh sta bili JPMorgan Chase ter Citibank, citadeli Morganovih ter Rockefellerjevih imperijev.

Gre torej za špekulativno hazardiranje, ki lahko banke eventuelno pripelje v bankrot, pretrese trge ter sproži krizo, ki se lahko razširi po vsem svetu. Globalni trgi so povezani oz. kot pravi investor Peter Hargreaves iz Velike Britanije: »*When Wall Street rises it is very rare that other stock markets do not follow (a situation that has prevailed for a century).*»^{132.)} Toda, kako lahko banka bankrotira, če pa lahko ustvarja denar iz nič?

Bančna računovodska pravila nalagajo komercialnim bankam obvezo, da izenačijo (zbalansirajo) svoje računovodske knjige, tako da je njihovo imetje izenačeno z njihovimi obveznostmi. Lahko si najdejo toliko posojilojemalcev kot želijo, toda če le-ti ne vrnejo denarja nazaj, mora banka prijaviti izgubo. Ko odpiše dolg, pa se ji zmanjša tudi njena skupna lastnina. Za zbalansiranje lastnine ter obveznosti mora banka vzeti denar ali iz profita, iz fondov, v katere vlagajo njeni lastniki – delničarji ali pa se dokapitalizirati iz drugih virov (druge banke, država,...). Če je izguba večja kot kar lahko banka z lastniki profitabilno vzdržuje, mora eventuelno razglasiti bankrot ter zapreti vrata.

Mednarodne finančne institucije

Banka za mednarodne poravnave (Bank of International Settlements)

Banka za mednarodne poravnave (BIS) je bila prva prava mednarodna finančna institucija. Ustanovljena je bila l. 1930 v Baslu v Švici (med drugim tudi) na pobudo Hjalmarja H. G. Schachta, predsednika Reichsbanke (1923 – 1930) ter ministra za ekonomijo v nacistični Nemčiji (Schacht je sicer najbolj zaslužen za odpravo hiperinflacije v Weimarski republiki in za stabilizacijo marke; l. 1967 je v svoji knjigi priznal, da je bila za hiperinflacijo kriva – takrat zasebna – nemška centralna banka).

BIS je ustanovilo 6 centralnih bank ter tri zasebne: JP Morgan, First National Bank of New York ter First National Bank of Chicago. Sprva ni bila organizirana kot avtoriteta centralnih bank in ni bila mišljena kot banka. Nastala je za namen posredovanja nemške vojne odškodnine po 1. sv. vojni. Njen uradni namen je bil kliring, balansiranje kreditov in dolgov med državami članicami ter tako zmanjšanje potreb po dejanskih pošiljkah zlata. Prav tako naj bi državam pomagala preiti nazaj na zlati standard. Vendar pa je Anglija l. 1931 opustila zlati standard, l. 1932 pa so bile nemške reparacije v Ligi narodov ukinjene. Banka se je tako preusmerila na druga področja, med drugim je postala kanal za britanska in ameriška sredstva, ki so odtekala k Hitlerju ter nacistični stranki.

Slika 30: Hjalmar H. G. Schacht (vir: www.iamthewitthess.com)

Njen prvi predsednik (do l. 1933) je bil Rockefellerjev bankir Gates W. McGarrah. V času 2. sv. vojne pa je bil njen predsednik, prav tako Američan, Thomas H. McKittrick, Morganov družabnik. Njeni ostali direktorji pa so med drugim bili: Hermann Schmitz, direktor nemškega kemičnega giganta I.G. Farben, baron Kurt von Schroder, direktor J.H. Stein Banke in glavni financer Gestapa, ter predstavnika Reichsbanke, dr. Walther Funk in Emil Puhl, katera je v odbor osebno imenoval Hitler.

V marcu l. 1938, po tem, ko so nacisti vkorakali na Dunaj, je bilo večina avstrijskega zlata ukradenega ter spravljene v trezorje BIS v Baslu. Enaka usoda je doletela tudi Češkoslovaško zlato, s to razliko, da so Čehi zlato pred nemško okupacijo preposlali v angleško Bank of England. Čehi so bili s strani nacistov prisiljeni prositi nizozemskega direktorja BIS, J. W. Beyena, naj od Bank of England zahteva, da se zlato pošlje v Basel. Že omenjeni guverner le-te, Montagu Norman, je tej prošnji brez pripomb ugodil.

Do l. 1939 je BIS investirala milijone v Nemčijo, le-ta pa je banki pošiljala nakradeno zlato (med drugim je bilo to zlato pobrano milijonom umorjenih Judov – v obliki poročnih prstanov, držal za cigarete in cigaretnih škatlic, okvirjev za očala ter celo zlatih zobnih zalivk). Banka je bila pod Hitlerjevo kontrolo, vendar je bil njen obstoj odobren s strani Velike Britanije in ZDA.

L. 1942 je McKittrick velikodušno odobril posojila v znesku nekaj milijonov zlatih švicarskih frankov nacistični vladi na Poljskem ter kolaboracionistični vladi na Madžarskem. Proti koncu vojne je shranjevanje nacističnega zlata v imenu BIS opravljala Švicarska Nacionalna Banka (Swiss National Bank).

L. 1944 je bilo ugotovljeno, da je večino dividend BIS pobirala Nemčija. Zaradi zgornjih razlogov je na konferenci v Bretton Woodsu ameriška vlada podprla resolucijo, po kateri naj bi to banko razpustili. Vendar pa so jo centralni bankirji uspeli izločiti iz končnega dogovora.

L. 1946 na Nurmberškem sojenju je Walther Funk priznal, da je imel Emil Puhl (zadolžen za pošiljke zlata) povezave v Ameriki ter da mu je bilo ponujeno visoko mesto v banki Chase malo pred Pearl Harborjem.

L. 1948 je BIS pod pritiski ameriškega finančnega ministrstva predala 4 milijonov \$ nakradenega zlata, zelo majhno frakcijo od celotne vrednosti, ki naj bi znašala 378 milijonov \$.

Kljub dokazom o navezi med Puhom ter McKittrickom, je slednji dobil mesto podpredsenika Chase banke. L. 1950 je v Ameriko povabil Emila Puhla kot svojega častnega gosta. Več o njenih poslih pred in med 2. sv. vojno si preberite v že omenjeni knjigi *Trading with the enemy*.^{55.)}

Banka je torej ostala. Dolga leta po vojni je delovala v zapuščenem hotelu. L. 1961 je koordinirala t.i. Gold Pool, zadnji poskus obdržati fasado mednarodnega zlatega standarda. Članice so prispevale zlato zato, da je lahko dolar ostal konvertibilen pri 35\$ za unčo. Toda l. 1967 je Francija izstopila iz projekta, ki je nato propadel. Zlati standard je bil nato l. 1971 ukinjen. Banka je l. 1977 dobila nove velike prostore v stolpnici in tako na nek način stopila iz ozadja. Imela naj bi vladno imuniteto in svojo privatno policijo ter naj ne bi plačevala davkov. Sedaj deluje kot nekakšna 'centralna banka vseh centralnih bank'. V njeni ustanovni listini je zapisano, da je imuna pred zasegom, zaprtjem in cenzuro, če se njeni različni lastniki znajdejo v medsebojni vojni. Je v lasti centralnih bank, vendar je bil celoten delež ameriških delnic in del francoskih in belgijskih prodan zasebnikom. 14% delnic imajo v rokah zasebniki, vendar nimajo pravice odločanja ter pravice udeleževati se sestankov. Banka na računih drži pomemben delež svetovnih zunanjih rezerv. Njene zlate rezerve naj bi l. 2005 znašale okoli 190 ton (Deutsch, str. 316). Vendar pa BIS ni emisijska banka ter tako nima moči izdajanja denarja. Ukvarja se tudi z raziskovanjem in statistiko mednarodnih posojil.

Slika 31: Banka za Mednarodne poravnave, Basel, Švica (vir: www.businesspundit.com)

Trenutno je v banko vključenih 55 držav članic, vendar pa je skupina, ki se redno sestaja v Baslu veliko manjša. L. 1974 je bil znotraj banke ustanovljen baselski komite za bančno nadzorništvo (Basel Committee on Banking Supervision), ki ga sestavlja 20 guvernerjev centralnih bank. Le-ta določa globalna bančna pravila, med drugim kapitalske zahteve ter kontrolo rezerv. Znotraj te manjše skupine naj bi prav tako obstajala elita centralnih bank (ZDA, Švica, Nemčija, Italija, Japonska, Anglija).

Preko svojih pravil, t.i. *Basel Accords*, ima banka veliko moč vplivanja na gospodarstva držav. To se je pokazalo l. 1988, ko je bil sprejet Basel I, ki je povečal kapitalske zahteve iz 6% na 8%. To je posebej prizadelo Japonsko, saj njene banke niso bile dovolj kapitalizirane (čeravno je res, da je to deloma tudi njihova lastna krivda). Posledica vsega tega je bila, da so ustavile dajanje posojil, kar je sprožilo recesijo.

Med kolateralne posledice njenih pravil bi lahko šteli tudi veliko število samomorov indijskih kmetov, ki niso mogli dobiti posojil. BIS standardi za kapitalsko primernost določajo, da morajo biti privatna posojila odtehtana po riziku, le-ta pa naj bi bil določen s strani zasebnih agencij. Kmetje si njihovih uslug niso mogli privoščiti, zato so banke ta posojila označile s 100% rizikom in niso želele dajati posojil.

Če banke ne izpolnjujejo kapitalskih zahtev BIS, jih doletijo sankcije. BIS na nek način sodeluje z Mednarodnim denarnim skladom (IMF), Svetovno banko, Svetovno trgovinsko organizacijo (WTO) ter velikimi komercialnimi bankami. Kako ponavadi poteka scenarij?

V države v razvoju najprej pridejo ekonomski hitmeni (economic hitmen – glej John Perkins: *Confessions of an economic hitman*), ki skušajo vodstvo prepričati v nujnost in smiselnost najetja tujih posojil za velike projekte pod pretvezo gospodarskega razvoja. Države si denar sposodijo od Svetovne banke oz. velikih komercialnih bank v devizah. Takoj, ko to storijo, padejo pod regulative BIS. Potem, ko dolgovi ne morejo odplačevati, vskoči IMF, ki skuša 'rešiti' položaj s prestrukturiranjem bančnega sektorja oz. odprtjem trga. Nato pridejo velike komercialne banke, ki pokupijo majhne domače banke, ki jih BIS skozi svoja pravila označi za insolventne.

Ironija tega je, da države bogate z naravnimi dobrinami sploh ne potrebujejo tujih posojil, saj bi denar za zagon ekonomije lahko izdajale same.

Kljub regulativam BIS, pa so jih velike banke uspele zaobiti, saj so izkoristile njihovo veliko luknjo, ki dovoljuje manjše takse na dejavnosti izven plačilnih knjig (balance sheets). Banke so posojila odvezla iz knjig tako, da so jih združila v obveznice ter prodajale investitorjem.

To so banke v Ameriki lahko počele do Novembra 2007, ko je pričel veljati Basel II (sicer sprejet l. 2004), ki je položil kapitalne zahteve na temelj tržnega rizika - računovodski standard 'vrednost glede na rizik' (value-at-risk). Financial Accounting Standard Board (privatna institucija, ki določa računovodske standarde za privatni sektor) je sprejela standard FAS 157, imenovan tudi 'mark-to-market'. Le-ta zahteva od bank, da izravnajo vrednost svojih tržnih obveznic z njihovo trenutno ceno na trgu. Posledica tega je bila podobna kot posledica Basel I na Japonske banke in ameriške banke se od tedaj naprej borijo za preživetje.

Aprila 2009 je FAS 157 standard postal bolj ohlapen, vendar pa kritiki trdijo, da ni bil spremenjen v zadostni meri. Pomanjkanje kreditiranja tako ne prizadeva zgolj ZDA, temveč se širi v druge države prek njenih meja.

Prvega januarja 2013 bo v veljavo stopil Basel III ^{67.)}, ^{68.)}, ki bo med drugim zvišal kapitalske zahteve za banke (za Tier 1 kapital ^{69.)} iz 2% na 4.5%) ter postopoma uvedel obvezno rezervo ('capital conservation buffer') v višini 2.5% do l. 2019. Poleg tega naj bi ponujal vzpodbude, da se derivative, sklenjene direktno med dvema strankama (t.i. 'over the counter derivatives'), ki predstavljajo večino trgovanja, premakne v centralne institucije (verjetno klirinške hiše).

Ta ukrep pa skoraj gotovo ne bo zadosten, saj ne spreminja bančnega sistema v njegovih osnovah. V ZDA je bilo do sedaj ustanovljenih zgolj nekaj klirinških hiš, poleg tega, kot opozarja Louise Story v New York Times, so si velike banke, ki obvladujejo večino trga derivativov, prilastile monopol nad dvema najvplivnejšima. Člani njihovih komitejev za tveganje oz. 'risk committees', ki določajo pravila za trgovanje, prihajajo iz velikih bank in njihova imena so tajna. Članek kljub temu navaja seznam posredovan iz neimenovanih virov, ki so blizu ene izmed hiš - Inter Continental Exchange (ICE). Tako naj bi bili v odboru predstavniki: JP Morgan Chase, Deutsche Bank, UBS, Morgan Stanley, Barclays, Credit Suisse, Goldman Sachs, Bank of America ter CitiGroup.^{76.)}

Jože Mencinger o tem pravi: »Regulacija finančnega trga ni dovolj, saj regulacija napačnega sistema tega ne spreminja v dober sistem. Potrebno je vračanje k temeljem.« In še, da je »veliko 'finančnih produktov' treba razglasiti za goljufije ali igre na srečo.«^{70.)}

Z globalno finančno krizo se pojavljajo tudi zahteve po ustanovitvi mednarodne valute in kot primerna institucija za njeno izdajanje se omenja ravno Banka za Mednarodne poravnave. Vprašanje je, ali potrebujemo svetovno valuto, ki bi jo izdajala banka s kriminalno zgodovino, in ki ji po vsej verjetnosti ni mar za lokalne gospodarske in demografske posebnosti posameznih dežel?

Mednarodni denarni sklad (IMF), Svetovna banka in Svetovna trgovinska organizacija (WTO)

IMF je bil zasnovan v Bretton Woodsu l. 1944 prvenstveno kot nadzornik monetarnih politik in menjalnih tečajev držav članic. Od njih zahteva, da je državna valuta prosto konvertibilna v druge valute brez omejitev ter da skladu poročajo o morebitnih spremembah finančnih in monetarnih politik. Njegova sekundarna funkcija je biti fond za države, ki zapadejo v nelikvidnost.

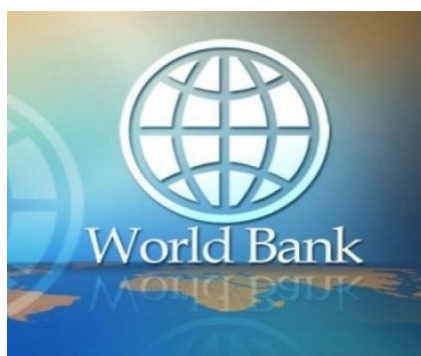
Fond vodi praktično 24 članski izvršni odbor, v katerem so močno zastopane močne industrijske države. Sestaja se trikrat na teden, odločitve pa se ne sprejemajo z večinskim glasovanjem, temveč s konsenzom, pri čemer se velik poudarek daje mnenju direktorja. Po tradiciji to mesto pripada Evropejcu (oz. ne Američanu), med tem ko je predsednik IMF Američan.

Konec šestdesetih let je fond po štiriletnih pogajanjih izoblikoval t.i. posebne pravice črpanja – 'Special Drawing Rights' (SDR), ki naj bi olajšale probleme mednarodne likvidnosti in bile nova oblika rezerv namesto zlata (katerega dotok je bil nezadosten) oz. namesto nacionalnih valut kot npr. ameriškega dolarja. Aktivirane so bile z januarjem 1970 in postopoma so postale primarna oblika rezerv pri fondu (ki ima prav tako okoli 3200 ton zlatih rezerv (Deutsch, str. 315).

Zgodnja sedemdeseta leta, razlaga Zarlenga, so bila ključni moment za to organizacijo. Kaj bo imelo prednost: možnost korporativnih in drugih špekulatorjev, da brez opozorila premikajo velike količine kapitala zaradi obljub po zaslužkih skozi par odstotnih točk na deviznih tečajih, ali sposobnost proizvajalcev, da izdelujejo izdelke, ki jih ljudje uporabljajo in potrebujejo. IMF se je vdal brez boja, svoje operacije je podvrgel ideji, da je 'svoboden trg' bolj pomemben kot kontrola špekulacij. To je naredil brez podajanja dokazov, ki bi argumentirali morebitne koristi za svetovno skupnost.

Po razpadu zlatega standarda se je fokus te organizacije premaknil na nadzorstvo in posvetovanje z državami članicami, prav tako pa je postala velik posojilodajalec. Organizacija se je z leti razvila v finančnega policaja in zasluga za to naj bi šla ameriškemu državnemu sekretarju *Georgeu Schultzu* (ki je bil pred tem zaposlen v korporaciji Bechtel).

E. H. Brown razlaga, da je mehiška ustava iz l. 1917 dala direktno lastništvo nad minerali in nafto v vladne roke. Določeni anglo-ameriški interesi so od tedaj naprej v ozadju lobirali, da bi se to spremenilo, vendar jih je mehiška vlada dokončno nacionalizirala. Posledica tega je bil 40 letni naftni bojkot s strani Američanov in Britancev. Sredi 70-ih let so bile v Mehiki odkrite nove naftne rezerve in predsednik Jose L. Portillo je začel s programom modernizacije in industrializacije dežele. Močna Mehika pa ni bila po volji anglo-ameriškim interesom, tako da so se odločili državo uničiti skozi dolg. Mehška valuta ni prosto plavala na trgu, ampak je bila vezana na dolar in to je dalo priložnost špekulantom, ki so v začetku 80-ih izpraznili mehiške dolarske rezerve. Mehika je bila prisiljena najeti posojila zgolj, da bi obdržala višjo vrednost valute, toda vlada je eventuelno morala devalvirati peso. Ker ni mogla najeti dodatnih posojil, je prevzela nadzor nad bančništvom in takrat je mednarodnim bankirjem zazvonil alarm. Mehške banke so želeli imeti v privatnih rokah.

Sliki 32 in 33: Logotipa Mednarodnega denarnega sklada ter Svetovne Banke (vir: www.intelligentspeculator.net; <http://tribune.co.pk>)

Sekretar Schultz, tako trdi Brown, naj bi najel podjetje *Henryja Kissingerja*, da bi napisalo program, po katerem naj bi IMF deloval kot globalni finančni policaj. Pogoji za posojila so se močno poostрили. Mehške banke so se tako vrnile v privatne roke, vendar sprva le Mehčanom. Šele s sprejetjem NAFTE (North America Free Trade Agreement) l. 1994, so lahko tujci imeli v lasti določen delež v mehiških bankah. Po tem je mehiška valuta še bolj padla, plače in kupna moč so se znižale, dolg pa je narasel. Do l. 2004 so bile vse varovalke ukinjene in danes so mehiške banke pod tujim vplivom. (Henry Kissinger danes še vedno ohranja pomemben vpliv na ameriško politiko skozi svetovanje. Vpogled v njegova, tudi kriminalna, dejanja dobite v dokumentarnem filmu *The Trials of Henry Kissinger* ^{98.)})

Podobna zgodba se je dogajala povsod po svetu, vključno z Rusijo in Argentino. IMF kot enega od pogojev za posojila postavlja strukturno ureditev ('structural adjustment'). Ta ponavadi vključuje varčevalne ukrepe (npr. ukinitvev subvencij za prehranske programe), zmanjševanje plač, vladno deregulacijo, povečevanje korporativnih dobičkov in privatizacijo javne industrije. IMF je tako npr. vztrajal, da Brazilija med l. 1982 in 1985 zmanjša javno porabo za vsega skupaj 75%. Z drugimi besedami, država mora odpreti svoj trg za vstop tujih korporacij na račun domačega prebivalstva.

Tudi **Svetovna Banka** je bila produkt Bretton Woods-a, vendar pa, kot opozarja John Perkins v svoji knjigi *The Secret history of the American empire*, le-ta v bistvu ni svetovna, temveč v pretežni meri ameriška. 8 od njenih 24 direktorjev predstavlja bogate razvite države (Rusijo, ZDA, Kitajsko, Veliko Britanijo, Francijo, Nemčijo, Savdsko Arabijo ter Japonsko), preostala direktorska mesta pa si deli 176 držav. Ameriška zakladnica naj bi bila 51% lastnik Svetovne Banke. ZDA kontrolirajo skoraj 17% glasov v IMF ter 16% v Svetovni Banki.^{6.)} Predsednika banke imenuje ameriški predsednik za dobo 5 let, potrdi pa ga svet guvernerjev. Od leta 1968 do l. 1981 je to vlogo opravljal Rober McNamara, obrambni sekretar med vojno v Vietnamu. John Perkins o njem pravi: »Robert McNamara's greatest and most sinister contribution to history was to jockey the World Bank into becoming an agent of global empire on a scale never before witnessed.«^{5.)} (Perkins, str. 79)

Svetovna banka sodeluje direktno s komercialnimi bankami pri kreaciji in dotoku denarja. IMF se prav tako pogaja direktno s komercialnimi bankami za zagotovitev mešanih IMF – komercialnih posojilnih paketov. Tako so države praktično dolžne vrniti posojila zasebnim bankam.

Obe organizaciji imata sedež v Washingtonu v bližini Bele Hiše. Delita si skupno knjižnico in redno izmenjujeta ekonomske informacije. Enkrat letno imata skupen posvet. V svojem namenu pa se razlikujeta: banka naj bi bila razvojna institucija, fond pa naj bi skrbel za red v sistemu računov in plačil med državami.

Spodnjo tabelo je moč najti na spletni strani IMF. Bežen pogled nanjo pa nam ne razkrije vseh negativnih socialnih posledic, ki jih zaradi spremembe gospodarskih politik trpijo prebivalci v revnih državah. Obe instituciji za dodelitev posojil postavljata pogoje, ki temeljijo na t.i. Washingtonskem konsenzu – liberalizacija trgovine, investicij in finančnega sektorja ter deregulacija in privatizacija nacionalne industrije. Velikokrat se te pogoje postavlja ne da bi se upoštevalo posebnosti posameznih držav. Primer tega je prisilno izseljevanje domorodnih prebivalcev zaradi gradnje hidroelektrarn, t.i. razvojnih projektov, v določenih državah.

IMF	Svetovna Banka
Nadzoruje mednarodni monetarni sistem	Promovira ekonomski razvoj v revnejših državah
Promovira menjalniško stabilnost ter red v menjalnih odnosih med državami članicami	Pomaga državam v razvoju skozi dolgoročno financiranje razvojnih projektov in programov
Pomaga tako industrijskim državam kot državam v razvoju, ki se znajdejo v likvidnostnih težavam, z kratkoročnimi in srednjeročnimi krediti	Najrevnejšim državam (z manj kot \$ 865 BDP na prebivalca) nudi posebno finančno pomoč preko Mednarodnega Razvojnega Združenja (International Development Association)
Zamenjuje valutne rezerve držav članic s 'special drawing rights' – SDR v skladu s kvotami držav	Spodbuja zasebna podjetja skozi sorodno organizacijo Mednarodno Finančno Korporacijo (International Finance Corporation)
Kapital dobiva primarno iz prispevkov držav glede na njihovo kvoto	Dobiva večino kapitala preko posojil na mednarodnem obvezniškem trgu
Trenutno ima na razpolago 145 milijarde vplačanih SDR (okoli 215 milijard dolarjev)	Ima na voljo 184 milijard dolarjev, od katerega članice vplačajo 10%
Ima 2.300 zaposlenih iz 182 držav, njihovi dohodki so oproščeni davka	Ima 7.000 zaposlenih iz 180 držav

Tabela 1: Glavne razlike med IMF in Svetovno Banko

Instituciji se soočata z rastočo kritiko. Eden njunih najvidnejših kritikov je *Joseph Stiglitz*, dolgoletni glavni ekonomist pri Svetovni Banki.^{97.)} Ta položaj je zasedal vse do l. 1999, ko je bil odpuščen, ker je javno kritiziral politiko globalizacije. Banka trdi, da prilagaja svojo strategijo pomoči vsaki revni državi posebej. To se v praksi ne dogaja, trdi Stiglitz. Banka sicer posebej analizira posamezne ekonomije, vendar pa na koncu vsakemu ministru poda popolnoma enak program v štirih korakih.

Prvi korak je **privatizacija**, ali z drugimi besedami (tako Stiglitz), podkupovanje politikov, da omogočijo razprodajo lastnine tujim korporacijam. Dober primer je Jelcin ter ruska privatizacija. Stiglitz je bil takrat predsedujoči v Clintonovem komiteju ekonomskih svetovalcev in tako pozna igro od znotraj.

Drugi korak je **liberalizacija kapitalskega trga**. V teoriji naj bi takšna deregulacija omogočila prosti pretok kapitala v ter izven države, na žalost pa se dogaja, da gre kapital največkrat zgolj v eno smer – izven. Špekulativni kapital lahko v kratkem roku izprazni državne rezerve. Ko se to zgodi, IMF zahteva, da države dvignejo obrestne mere na 30, 50 celo 80%, da bi privabile ukradeni kapital nazaj.

Tretji korak je **določanje cen glede na trg** (market based pricing), v vato zaviti termin za dvigovanje cen hrane, vode, plina,... Na tej točki se ponavadi začno protesti nezadovoljnih množic, vendar pa naj bi bilo socialno nezadovoljstvo že vračunano v sam plan pomoči. Le-to je odkril novinar *Greg Palast*, ki je bral zaupne dokumente Svetovne Banke (npr. Interim Country Assistance Strategy for Ecuador).^{Ibid.)} Protesti, ki se jih ponavadi razganja s krogli in solzivcem, posledično povzročijo dodaten beg investicijskega kapitala iz države. Vse to slek ko prej omogoči tujim korporacijam, da za drobiž pokupijo domača podjetja.

Kljub temu pa je IMF radodaren, ko gre za reševanje bank. Tako je npr. prelil milijarde dolarjev indonezijskim bankam ter tako posredno rešil evropske in ameriške banke, ki so indonezijskim posodile denar. Vse kaže, da ima sistem veliko poražencev in enega zmagovalca: evropske in ameriške banke ter ameriško zakladnico.

Četrti korak je **strategija zmanjševanja revščine oz. prosta trgovina**. Stiglitz primerja takšen stil proste trgovine z opijskimi vojnami. Zahod zahteva ukinitve tarif za svoje blago, obenem pa dviguje svoje za kmetijske pridelke iz revnih afriških, južnoameriških in azijskih držav. V 19. stol se je uporabljala vojaška blokada, danes Svetovna Banka lahko uporabi finančno blokado.

Kakšne so bile posledice šok terapije v Venezueli po l. 1989, ko je Andres Perez, novi predsednik, sklenil dogovor z IMF, razlaga James S. Henry v svoji knjigi *The Blood Bankers*:

“Soon after El Paquete [paket strukturnih reform, op. a.] was introduced, inflation and unemployment reached their highest levels in Venezuela’s history. Real incomes for the bottom half of the population dropped by more than twenty percent in six months, and the incidence of poverty soared to more than forty percent... By December 1996, foreign banks had acquired more than half of Venezuela’s entire banking system.”^{122.)} (Henry, str. 109, 114)

L. 1995 je GATT (General Agreement on Tariffs and Trade) zamenjala **Svetovna trgovinska organizacija (WTO)**. Članice WTO morajo prikriti svojo zakonodajo njenim pravilom, sicer jih lahko doletijo finančne sankcije. Da so zahteve po prilagoditvi zakonodaje lahko zelo

subtilne, si lahko preberete v članku o mednarodnih prehranskih standardih Codex Alimentarius:

<http://www.pozitivke.net/article.php/Codex-Alimentarius-Standardi-Hrana>

Eden izmed spornih dogovorov WTO so t.i. TRIPS (Trade Related Intellectual Property Rights) ali dogovor o intelektualnih pravicah. Po njem naj bi morale države med drugim plačevati visoke tarife farmacevtskim družbam za znamke njihovih zdravil.

Danes tako WTO deluje skupaj Svetovno banko ter IMF kot svetovni policaj, ki skrbi da se države brez pritoževanja prilagodijo pogojem elite in korporacij, odprejo svoje trge ter dajo na voljo svoja naravna bogastva po smešno nizkih cenah. Tako silijo države v bankrote ter socialne nemire. Kot opaža Michel Chossudovsky:

»World's largest money managers set countries on fire and are then called in as firemen (under the IMF "rescue plan") to extinguish the blaze. They ultimately decide which enterprises are to be closed down and which are to be auctioned off to foreign investors at bargain prices.«^{118.)}

Ena redkih držav, ki se je tej usodi izognila, naj bi bila Bocvana, ki je IMF nagnala iz države.

Bolj podrobno o globalizaciji Svetovne banke in IMF govori tudi novinar *John Pilger* v svojem dokumentarcu *New Rulers of the World*:

<http://www.johnpilger.com/videos/the-new-rulers-of-the-world>^{44.)}

Skok v Evropo

L. 1946 je bila Bank of England nacionalizirana, pri čemer naj bi imela precej vpliva poslanica nadškofa iz Canterbutja iz l. 1942. Nadškof William Temple je v njej obsodil bančni monopol ter pozval k nacionalizaciji Bank of England. Med drugim je dejal: *»The banks should be limited in their lending power to the amount deposited by their clients, while the issue of newer credit should be the function of public authority.«* (Zarlenga, str. 571). Vlada je tako prevzela tiskanje denarja, vendar pa se sama finančna shema ni spremenila. Tiskani denar namreč predstavlja zelo majhen odstotek celotne denarne zaloge (okoli 3%). Vso ostalo zalogo še vedno kreirajo banke s posojili prek frakcionarnega rezervnega sistema ali kakor ga poimenujejo Angleži 'credit multiplier system'.

Pogled na seznam njenih guvernerjev nam pove, da so to izbranci, večina je prišla iz prestižnih šol (Eton, Cambridge, Trinity College). Poleg tega so bili trije guvernerji po l. 1949 iz vrst aristokracije (baroni in grofi), štirim po l. 1966 pa je bil podeljen dedni plemiški naslov.

L. 1977 je banka ustanovila Bank of England Nominees Limited, privatno družbo z omejeno odgovornostjo, katero je Edmund Dell (državni sekretar za trgovino) izvzel iz obligacije razkrivanja podatkov v skladu s Companies Act iz l. 1976. Laburistična vlada Tonya Blairja je l. 1997 podarila centralni banki neodvisnost pri oblikovanju monetarne politike. Po Bank of England Act 1998 ima banka izključno pravico določati obrestne mere.

Slika 34: Stavba Bank of England v Londonu (vir: www.market-melange.com)

Banka deluje skupaj z drugimi institucijami in sicer Zakladnico (HM Treasury) ter Finančno agencijo (Financial Services Authority), ki nadzira ter bdi nad bančnim sektorjem. Predsedstvo le-tega imenuje Zakladnica. Sedanji izvršni direktor je Hector Sants, bivši direktor banke Credit Suisse, katero je mesto Cleveland nedavno tožilo zaradi hipotekarne krize. V odboru prav tako sedita ne-izvršna člana Karin Forseke (bivša direktorica investicijske banke Carnegie Bank) ter David Miles, ekonomist pri banki Morgan Stanley, banke, ki je prav tako vpletena v ameriško hipotekarno krizo.

Odgovornost nad vladnim dolgom ter upravljanje z njim je bila l. 1998 prenesena na novo agencijo UK Debt Management Office.

L. 2003 je James Robertson v knjigi *Monetary Reform: Making it happen* ^{128.)} predlagal, da naj kreiranje denarja s posojili postane prepovedano, nov denar pa naj ustvarja le centralna banka. Denar od tam naj bi šel do vlade, ki bi ga dala v obtok (npr. prek projektov). Komercialne banke bi si lahko zgolj sposojale obstoječi denar ter ga posojale naprej, tako kot to počno ne-bančne finančne institucije. Vendar pa je predlog naletel na neodobravanje v političnih krogih. Gordon Brown (takratni finančni sekretar) ter Kenneth Clarke (finančni sekretar v senci) sta dejala, da bi ukinitve kreditnega multipliciranja povzročilo beg večine bank iz Londona, kar bi bila katastrofa za angleško gospodarstvo.

Sedanji guverner centralne banke je *Mervyn King*, ki se je prav tako izšolal v Cambridgeu. Kasneje je bil predavatelj, med drugim tudi na Tehnološkem Inštitutu v Massachusettsu (MIT), kjer je delil pisarno s sedanjim direktorjem Federal Reserve *Benom Bernankejem*. L. 1998 je postal član t.i. *Skupine tridesetih (Group of Thirty)*, ^{50.)} vplivne mednarodne finančne svetovalne skupne, ki je nastala l. 1978 na pobudo Rockefellerjeve fundacije. Njen sedanji predsednik je Paul A. Volcker, nekdanji direktor Federal Reserve ter sedaj tudi predsedujoči Svetovalnemu odboru za ekonomsko okrevanje (Economic Recovery Advisory Board) Baracka Obame. Ostala vidna člana te skupine iz sedanje administracije sta Timothy Geithner ter Larry Summers, direktor nacionalnega ekonomskega sveta (National Economic Council). Med njenimi ostalimi sedanjimi člani najdemo visoke bančne predstavnike iz dežel kot so Indija, Argentina, Poljska, Kuvajt, Brazilija, Švica, Izrael, Nemčija, Meksiko, Singapur, ljudi iz Mednarodnega monetarnega sklada ter predstavnike kontroverznih velikih privatnih finančnih institucij kot so Morgan Stanley, Goldman Sachs, JP Morgan Chase, AIG in Citigroup.

V zvezi z institucijo Bank of England je zanimiva tudi sledeča informacija: v začetku novembra 2010 je lord James v angleški lordski zbornici priznal, da je po navodilu Bank of England pomagal oprati milijarde funtov terorističnega denarja za Irsko Republikansko Armado. Najsi je to res ali ne, videoposnetek si lahko ogledate tukaj: http://www.youtube.com/watch?v=QaA-5_IjkeE&feature=related ^{62.)}

Zadnja finančna kriza

Temelji zadnje finančne krize so bili položeni v 80-ih letih, ko je Federal Reserve na tedanjo krizo delniškega trga odgovorila z znižanjem obresti. S tem je omogočila veliko lahko dostopnega investicijskega kapitala, kar je napihnilo delniški trg v 90-ih. Ko je l. 2000 trg začel padati, je, namesto, da bi ga pustila, da se uravna po naravni poti, svoje obresti še znižala (v nasprotnem primeru bi banke, ki so njene lastnice, trpele izgubo). Le-to je povzročilo dodatno ekspanzijo kredita.

Po tem, ko je FR položila temelje, so banke in drugi komercialni posojilodajalci oblikovali določene visoko riskantne hipotekarne instrumente, med drugim posojila s spremenljivo obrestno mero. Glavna igralca v tej igri sta bila Fannie Mae (Federal National Mortgage Association) ter Freddie Mac (Federal Home Mortgage Corporation), ki sta razširila možnosti za hipotekarna posojila. V nasprotju s splošnim prepričanjem pa to nista (več) vladni agenciji, saj kotirata na borzi, njuni delničarji pa so zasebniki.

Tako je praktično kdorkoli lahko dobil hipotekarno posojilo. Ker je sen večine Američanov imeti svoj lasten dom, je veliko ljudi nasedlo na vabo. Začeli so kupovati veliko nepremičnin, kar je povzročilo rast cen, s tem pa se je dolg poglobil.

Ko so banke izkoristile ves potencial primarnega trga (posamezniki), so se morale zateči na sekundarni trg za privabljanje novih investorjev. Hipotekarni rizik so skušale premostiti s tem, da so razdelile hipoteke na dele, ter jih prodajale kot zadolžnice podprte s hipotekami. Toda ta praksa je udarila nazaj, saj je 'okužila' tudi hedge fonde, pokojninske fonde ter fonde denarnega trga.

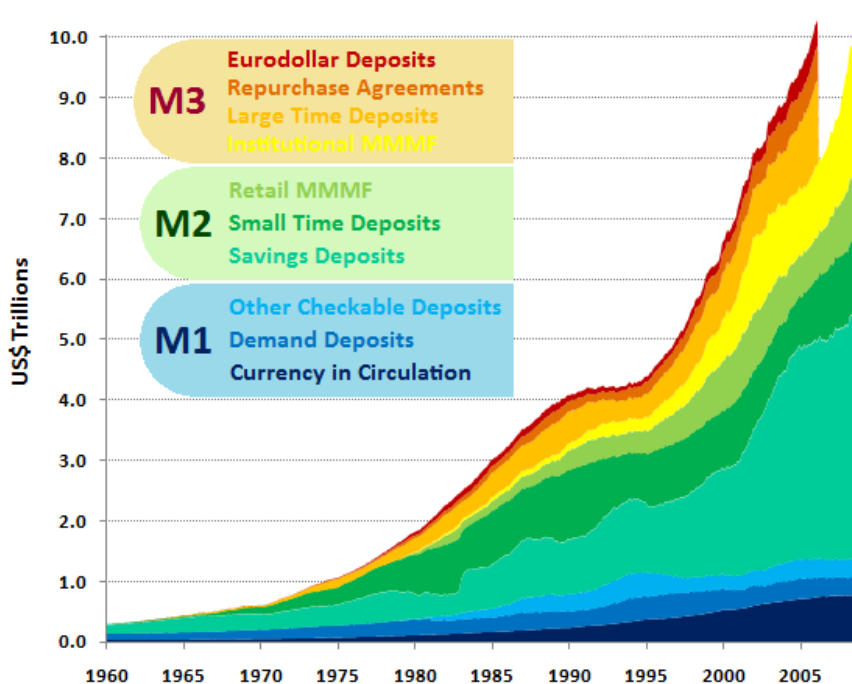
Po drugi strani so nizke obrestne mere odbile tuje investitorje za vlaganje v ameriške obveznice. Na ta vlaganja se zanaša vlada, da sproti premošča svoj naraščajoči dolg. Zato je bila FR pod pritiskom, da dvigne obrestno mero.

To, kar se je za posojilojemalce začelo kot nizko odplačilo dolga, je sčasoma naraslo na tak znesek (→ spremenljiva obrestna mera glede na tržne razmere), ki si ga družine niso mogle več privoščiti. Obresti so vzdignili in piramida se je pričela rušiti. Družine so izgubljale domove, cena nepremičnin pa je padla. Banke so utrpele izgube, ker niso dobile vrnjenega denarja, nepremičnin pa niso mogle prodati oz. so jih pod ceno. Prav tako niso mogle privabiti novih kreditojemalcev, ker njihovi krediti niso bili več privlačni. Vse to je skrčilo razpoložljivi denar v obtoku. New York Times je januarja 2007 ocenil, da bi lahko okoli 2 milijona Američanov izgubilo domove, vključno z družinskimi člani pa bi bila številka še večja. Kako je kriza izgledala v Clevelandu na začetku 2008 si lahko pogledate na spletnih straneh Catherine Austin Fitts, ^{23.)} bivše direktorice investicijske banke na Wall Streetu ter pomožne sekretarke na Oddelku za urbanizem (Department of Housing and Urban Development) pod Georgem Bushem starejšim: <http://solari.com/blog/?p=497>

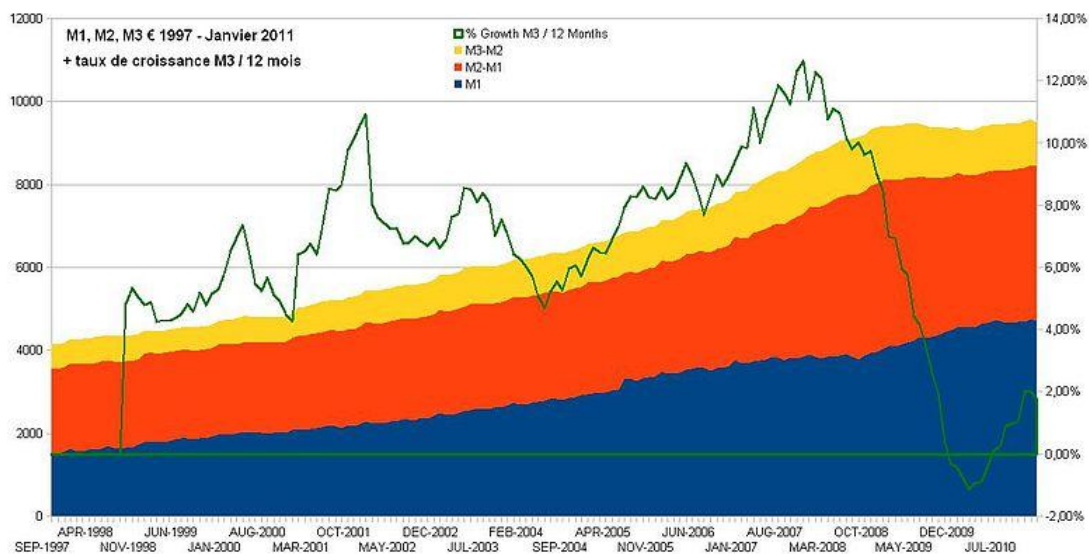
L. 2005 naj bi pisarna kontrolorja valute ter splošna računovodska služba (General Accounting Office) zasebno opozarjale, da lahko pride do 40% padca na ameriškem nepremičninskem trgu med letoma 2005 in 2010. Tak padec pa bi lahko sesul celotno ameriško ekonomijo. Analitiki so ocenili, da bi naraven padec nepremičninskega trga pomenil propad okoli 20 milijonov hipotek. Kaj bi tak padec pomenil za obtok denarja? Alan Greenspan je l. 2005 v svojem pričanju pred ekonomskim komitejem (Joint Economic Committee) dejal, da bi 2 bilijona dolarjev preprosto izginila. To pomeni 2 bilijona manj za vladne programe in plače. Obenem bi se izdatki za socialno in zdravstveno zavarovanje prepolovili, davek na dohodek bi se potrojil.

Primarni krivec za to pa je bila centralna banka, ki je omogočila lahek kredit, nato pa vzdignila obrestno mero. Možnost vplivanja na obrestno mero tako ni zgolj orodje, temveč lahko tudi manipulativno orožje. Še več, opozorila o prihajajoči krizi so se vrstila že nekaj let. Toda javno so vse zanikali, FR pa je po navedbah nekaterih ljudi blizu dogajanja, skrivoma pretakala denar za rešitev glavnih igralcev. Ker mora konec vsakega davčnega leta objaviti svoje račune, bi tako početje postalo vidno marca 2006. Če bi se javno razkrilo, da Federal Reserve na debelo tiska denar, potem bi investorji pohiteli in prodali svoje dolarske papirje, kar bi sesulo dolar ter borzni trg, podobno kot v nekaterih državah tretjega sveta. Vendar pa se je FR temu izognila s tem, ko je naznanila, da ne bo več objavljala podatkov za najširšo mero denarja, imenovano M3. Denarni obtok se meri v 3 krogih in sicer:

- **M1:** kovanci, bankovci, čeki, posojila
- **M2:** M1 + varčevalni računi, fondi denarnega trga in drugi posamezni kratkoročni depoziti
- **M3:** M1, M2 + institucionalni ter drugi dolgoročni depoziti ter evrodolarji (dolarji v obtoku zunaj ZDA)

Slika 35: Celotni denarni obtok ZDA - FR je 2006 nehala objavljati podatke za M3 (vir: www.themarketoracle.biz)^{148.)}

Slika 36: Celotni denarni obtok v območju evra od 1. 1998 do 1. 2007 (vir: <http://auxinfosdunain.blogspot.com>)

Skrivno prirejanje trga

M3 je bil pol stoletja kazalec, ki je svetu kazal trdnost dolarja. Toda FR je poročanje o tem ukinila ter prikrila svoje skrite operacije, s katerimi je skušala obdržati bankrotirani privatni bančni sektor nad vodo. Vendar je inflacija kljub temu rasla, kar se je kazalo v naraščajočih cenah zlata in srebra. Toda tudi ti indikatorji inflacije so bili skrivnostno potlačeni (cena nafte je nanadoma padla iz \$ 80 na \$ 60, cena zlata prav tako). Pokazalo se je, da FR skrivoma manipulira trg, kar se v 'prosti trgovini' nikoli ne bi smelo.

Prirejanje trga je poleg dodatnega tiskanja denarja zgolj ena izmed alternativnih možnosti za omogočanje likvidnosti gospodarstva. Druge vključujejo:

- drastično znižanje obrestnih mer
- znižanje davkov
- javne projekte (npr. vesoljske in vojaške raziskave), ki zahtevajo zadolževanje vlade
- zapletanje v vojne, ki prav tako zahteva sposojanje denarja. Če gre za obrambo domovine, ljudje v kriznih situacijah veliko lažje dovoljujejo deficitno zapravljanje
- posojanje državam tretjega sveta (neodplačljivi dolg se lahko potihem odpiše)

Skupina, ki je vpletena v prirejanje trga je bila ustanovljena z dekretom Ronalda Reagana 1. 1988 po delniški krizi 1. 1987 (da se nekaj podobnega ne bi več ponovilo). Imenuje se *Working Group on Financial Markets* (WGFM) ter vključuje predsednika, finančnega sekretarja, direktorja FR, direktorja Securities and Exchange Commission ter direktorja Commodities and Futures Trading Commission. Skupina lahko zahteva denar iz ameriške zakladnice, vendar ji ni treba odgovarjati pred kongresom. Kako zadeva deluje? Denar WGFM je kanaliziran prek centralne banke do njenih primarnih posrednikov (primary dealers), za kar se uporablja 'repo' pogodbe (pogodbe o prodaji ter kasnejšem nakupu državnih zadolžnic). Na seznamu primarnih posrednikov so zgolj izbrane banke, ki denar dobijo, vendar jim ga ni treba nikoli vrniti. Za ta privilegij se borijo mnoge, saj želijo ostati na seznamu. V zameno jim FR lahko postavlja pogoje, kaj naj zanjo naredijo. Tako le-ti z vladnim denarjem v kriznih situacijah začno kupovati 'futures' DOW indeksa. Cene le-teh

gredo gor in tako povlečejo ceno celotnega indeksa gor, saj trgovci na odprtem trgu DOW indeksa mislijo, da imajo ljudje, ki kupujejo 'futures', posebne informacije o prihodnjem dogajanju na trgu.

Damon Vrabel v svojem članku navaja naslednje trenutne primarne posrednike Federal Reserve: ^{96.)}

ZDA

Bank of America Securities LLC
Cantor Fitzgerald & Co.
Citigroup Global Markets Inc.
Goldman Sachs & Co.
Jefferies & Co, Inc.
J.P. Morgan Securities Inc.
Morgan Stanley & Co., In

Velika Britanija

Barclays Capital Inc.
HSBC Securities (USA) Inc.
RBS Securities Inc.

Švica

Credit Suisse Securities (USA) LLC
UBS Securities LLC

Japonska

Daiwa Capital Markets America Inc.
Mizuho Securities USA Inc.
Nomura Securities International Inc.

Nemčija

Deutsche Bank Securities Inc.

Francija

BNP Paribas Securities Corp.

Kanada

RBC Capital Markets Corp.

Drugi dve organizaciji, ki naj bi bili prav tako vpleteni v manipuliranje trga, pa sta *Exchange Stabilisation Fund* ter *Counterparty Risk Management Policy Group*. Več o manipuliranju trga žlahtnih kovin si preberite na strani Gold Anti-Trust Action Comitee (GATA): <http://www.gata.org/> ^{29.)}

Mednarodna kreditna kriza je privrela na dan junija 2007, ko je banka Bear Sterns morala likvidirati dva hedge fonda, ki sta trgovala s kolateralnimi dolžniškimi obligacijami – 'collateral debt obligations' (zbrana skupina različnih vrst posojil spremenjenih v obveznice), ^{46.)} zavarovanimi z derivativnimi stavami. Investitorji so želeli dobiti denar nazaj, vendar pa nihče ni želel kupiti omenjenih obveznic po postavljenih cenah. Izkazalo se je, da je igra

derivativov igra zaupanja – ko je zaupanje izpuhtelo, trik ni več deloval. 681 bilijonov dolarjev veliki derivativni balon je bil zgolj iluzija.

Razlika med nedavno krizo in tisto iz l. 1929 je v tem, da je v našem primeru denarja v obtoku dovolj, le da ga investitorji ne želijo več investirati v sumljive obveznice. Sprva je bila rešitev centralnih bank v tem, da so bankam, ki so se spopadale z nelikvidnostjo, izdale 'kredit'. Zdelo se je, da je vse v redu, nato pa je kriza udarila ven v Veliki Britaniji, natančneje v banki Northern Rock. Vladna Bank of England se je odločila jamčiti zanjo, v nasprotju z ZDA pa je bilo to narejeno javno. Kriza se je nato preselila še v ostale evropske države, najbolj očitno v Francijo, Islandijo ter nekatere vzhodnoevropske države. Bruno Bandulet v svoji knjigi Zadnja leta Evra takole razlaga nastalo situacijo: »potem ko so evropske banke in njihove zunajbilančne družbe investirale v dvomljive ameriške vrednostne papirje in je vrednost teh leta 2008 drastično padla... je bilo treba te papirje še vedno refinancirati s kratkoročnimi dolarskimi posojili. Vrednost dolarskih posojil je ostala 100 odstotna, protivrednost v obliki ameriških vrednostnih papirjev pa samo 50 odstotna ali pa še manj. Tečaj ameriške valute se je na evropskih trgih izrazilo vzpenjal, hkrati pa dolarjev ni bilo, in tako... je ameriški finančni sistem dobil v kremplje evropski bančni sektor.« (Bandulet, str. 86) ^{110.)} Nemčija je zato v odgovor ustanovila t.i. slabo banko, ki naj bi prevzela slaba posojila. O takem ukrepu se je razpravljalo tudi v Sloveniji.

V ZDA za denarno pomoč v obliki jamstev skrbi *Federal Deposit Insurance Corporation* - FDIC, ki pa denar dobi od davkoplačevalcev. Tako za kriminalna dejanja peščice plačujejo nedolžni prebivalci. V 80ih letih je FDIC začela s politiko 'to big to fail' ki jo nadaljuje še danes, kar nas pripelje do sedanjega predsednika Baracka Obame.

Barack Obama: 'Change we can believe in'?

Obama je po prisegi prelomil večino svojih predvolilnih obljub. Tako npr. še ni zaprl Guantanama, ni odpoklical vojakov iz Iraka, eskaliral je vojno v Afganistanu ter jo razširil na Pakistan (vodeni bombniki). Glasoval je za ponovno potrditev Patriot Act-a, dovoljuje podaljšano pridržanje oseb, obljubil pa je tudi ukinitve vladnega prisluškovanja brez sodnih nalogov (kar se ni zgodilo). Delavcem je obljubljal, da bo ZDA povlekel iz sporazumov NAFTE in GATT-a ter tudi to prelomil. ^{40.) 41.) 44.)}

Obama je administracijo sestavil pretežno iz ljudi iz bivše Clintonove administracije, pomembne položaje pa zasedajo ljudje iz bančnih krogov. Njegovi ljudje so iz vrst pravnikov in profesorjev, nobenega pa ni iz težke ali avtomobilske industrije, nobenega iz računalniške industrije ali predstavnika malih podjetij: ^{48.)}

- *Timothy Geithner* (finančni sekretar): bivši uslužbenec Kissinger Associates ter bivši direktor FR New York, član Council on Foreign Relations (CFR); vodja njegovega kabineta, Mark Patterson, je bivši lobist za Goldman Sachs.
- *Rahm Emanuel* (vodja kabineta – Chief of Staff, 2009 - 2010): služil v izraelski vojski, investicijski bankir, bil v vodstvenem odboru Freddie Mac, pustil pozicijo, da bi lahko kandidiral za župana Chicaga
- *William Daley* (vodja kabineta): sin nekdanjega Chicaškega župana, eden izmed direktorjev banke J.P. Morgan Chase

- *Peter R. Orszag* (direktor pisarne za upravo in proračun – Office of Management and Budget): njegov mentor je bil Robert Rubin, bivši direktor Goldman Sachs ter Clintonov finančni sekretar
- *Ron Kirk* (tržni predstavnik za ZDA – US Trade Representative): po županski karieri lobist za skupino Energy Future Holdings Corporation, ki so jo ustanovili Kohlberg Kravis Roberts, TPG Capital ter Goldman Sachs. Podpira sporazum NAFTA.
- *Susan Rice* (odposlanka pri Združenih Narodih): njen oče je bivši guverner sistema Federal Reserve
- *Eric K. Shinseki* (sekretar za vojne veterane): po vojaški karieri direktor First Hawaiian Bank, ki je v lasti ene največjih svetovnih bank, francoske BNP Paribas, član CFR
- *William C. Dudley* (predsednik FR New York): eden izmed bivših direktorjev Goldman Sachs
- *Gary Gensler* (predsednik Commodity Futures Trading Commission – CFTC): pri Goldman Sachs je bil zaposlen 18 let.
- *Phillip Murphy* (ambasador ZDA v Nemčiji): bivši izvršni direktor Goldman Sachs
- *Diana Farrell* (namestnica direktorja National Economic Council): bivša uslužbenka Goldman Sachs.

Slika 37: Odstotek ljudi v Obamovi administraciji, ki imajo predhodne izkušnje v zasebnem sektorju, v primerjavi z ostalimi predsedniki po l. 1900 (vir: po J.P. Morgan, www.pdegraaf.com)^{89.)}

Obama je v začetku januarja 2011 na visoko mesto v administraciji postavil Williama Daleya, direktorja J.P. Morgan Chase^{100.)}, banke, ki dokazano manipulira s trgom srebra.^{101.), 102.), 103.)} Tako ni presenetljivo, da je prvi temnopolti predsednik v finančni krizi sestavil program za rešitev velikih bank namesto, da bi denar investiral v javne projekte, ga dal ljudem ter podjetjem.

Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC) ima tri možnosti za rešitev insolventne banke:

1. *payoff*: izplačanje zavarovanih varčevalcev (z depoziti pod \$ 100.000), banka se prepusti likvidatorjem
2. *selloff*: večja banka prevzame lastništvo ter obveznosti propadajoče banke, slaba posojila prevzame nase FDIC ter priskrbi denar za poplačilo zavarovanih depozitorjev
3. *bailout* (dobesedni prevod: jamstvo): banka se ne zapre oz. ni prevzeta, FDIC priskrbi dovolj denarja za pokritje dolgov. Ta možnost je redko na voljo, po večini zgolj za velike banke

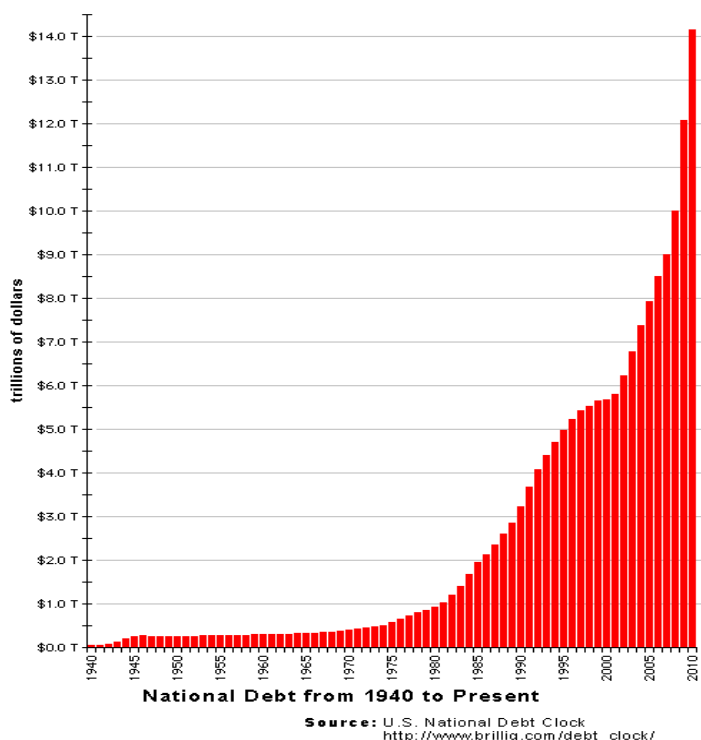
Sprva je bil 'bailout' znesek postavljen na 700 milijard \$, vendar pa naj bi celotni znesek državnih jamstev do sedaj dosegel več bilijonov \$. Veliko tega davkoplačevalskega denarja so na skrivaj dobile celo tuje centralne ter komercialne banke.^{71.)}

Bob Chapman je v finančnem poslu (drage kovine in delnice) že okoli 50 let. Med l. 1960 in 1988 je bil borzni posrednik in večino teh let je bil verjetno največji posrednik za zlato in srebro na svetu. Izdajal je Gary Allen Report, poročilo s finančnimi informacijami, na katerega je bilo naročenih 30 000 ljudi. Trenutno izdaja The International Forecaster. V svojem poročilu z dne 18.12.2010 piše:

»There were 4,200 different loans and securities purchases under 13 different bailout programs of \$3.8 trillion, that is that we know of at this time... It even included transnational conglomerates. Some \$61 billion was loaned to hedge funds to assist their exit from ABS, Asset Backed Securities. Much of the money found its way to the Cayman Island accounts of these entities in order to cover up what has happened. These funds may have bailed out these hedge funds, but the funds were also used to attack the European bond market and the ECB and its policies. We still do not know how many trillions are still out there.«

Njegovo poročilo iz dne 1.1.2011 pa med drugim omenja sledeče: *“As far as we know the Fed has already purchased with taxpayer funds about \$1.5 trillion in MBS [mortgage backed securities, op.a.], known as toxic waste, which was created by the financial sector.”*^{22.)}

Kaj to v resnici pomeni? Dolg ZDA že tako presega 13 bilijonov dolarjev^{85.)}, od kod državi denar za rešitev bank? Odgovor: Federal Reserve ga je natisnila iz nič, s tem pa na dolgi rok samo poglobila gospodarsko krizo. Nekateri analitiki menijo, da je s tako politiko edini možen izzid za ZDA v prihodnjih letih hiperinflacija.^{26.)}

Slika 38: Nacionalni dolg ZDA (vir: <http://www.michaelmatthews.com/>)

Obama se je tako zadolžil več kot ZDA prej v več desetletjih. V tej luči je vredno gledati tudi na Obamovo navzočnost v Iraku, Afganista, Jemnu in Libiji (več vojn pomeni več sposojanja denarja, obenem pa se ljudem preusmeri pozornost). *Gerald Celente* je napovedovalec trendov ter ustanovitelj *Trends Research Institute*. V svoji 30 letni karieri je med drugim pravilno napovedal delniško krizo l. 1987, padec Sovjetske Zveze l. 1991, azijsko krizo l. 1997, krizo l. 2000 ter sedanjo finančno krizo l. 2007. V intervjujih napoveduje poglobitev krize v ZDA in po svetu v letu 2011 in naprej. Po njegovih besedah naj bi zasenčila veliko depresijo iz 1930-ih.^{28.), 86.)}

Da bi pa sedanja kriza lahko bila hujša kot tista iz tridesetih, pa je v zadnjih dveh letih omenjalo tudi več uradnih 'mainstream' finančnikov (Bernanke, Greenspan, King, Stiglitz, Soros,...).^{93.)}

Veliko dokazov je, da je za pretekle tako kot za sedanjo krizo odgovorna ameriška centralna banka v navezi z evropskimi bankirji. Ker je trg postal globalen in ker je nafta vezana na dolar, se posledice čutijo po vsem svetu. Jasno je, da je potrebno prevzeti nadzor nad Federal Reserve ali pa jo ukiniti. Delo kongresnika Patmana ter kongresnika Henryja Gonzalesa, ki je v 80-ih letih predlagal par zakonov za odpravo Federal Reserve, danes nadaljuje teksaški kongresnik *Ron Paul*.^{36.)} Njegovi predlogi o nadzoru nad centralno banko so bili (sicer v vprašljivi okrnjeni in predelani verziji) sprejeti v novem zakonu o Wall Streetu in zavarovanju potrošnikov (Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act)^{90.)}

Slika 39: Kongresnik Ron Paul (vir: www.greenferret.wordpress.com)

Delo de Fremeryja pa nadaljuje *Stephen Zarlenga*,^{8.)} ki je ustanovil *The American Monetary Institute*. Le-ta je spisal nov predlog monetarnega zakona American Monetary Act, po katerem bi se sistem FR bi se združil z vladno Zakladnico, ki bi skupaj izdajali denar. Vlada bi ga dajala v obtok s financiranjem projektov za skupno dobro (infrastruktura, socialno varstvo,...), to pa bi nadzirala tako, da izdajanje denarja ne bi bilo ne inflatorno ne deflatorno. Skrbela bi za to, da bi se denar vračal nazaj k njej, s čimer bi se zmanjšali davki. Pravi, da bi morali še posebej paziti, da reforme ne bi sprožile deflacije, tako kot so to že storile nekatere v zgodovini. Prav tako ni naklonjen ukinitvi Federal Reserve zaradi precejšnjega uporabnega znanja, ki se je akumuliral od njene ustanovitve (npr. potrebne sezone variacije v dotoku denarja). Načrt zahteva tudi 100% rezervno zahtevo za tekoče račune, ki ne bi bili podlaga za posojila. Svojo reformo ameriškega sistema predstavi v knjigi *The Lost science of money* (str. 651 – 685). Več o Ameriškem monetarnem institutu si preberite tukaj: <http://www.monetary.org/>^{19.)}

Zanimivo je, da je podobne ukrepe zagovarjal tudi sedANJI predsednik FR *Ben Bernanke* (govor l. 2002 v Washingtonu z naslovom 'Deflation: Making sure it doesn't happen here').^{130.)} To je bilo seveda preden je postal vodilni mož Federal Reserve.

Kako je v Sloveniji?

Slovenija je dobila prvo narodno banko l. 1976, ki je bila sestavni del jugoslovanskega centralnobančnega sistema. Na čelu le-tega je bila Narodna Banka Jugoslavije (NBJ). Cilje ekonomske politike je določala Skupščina Jugoslavije in NBJ je morala skupaj z republiškimi bankami denarno politiko prilagajati tem ciljem.

Notranja ureditev republiških bank je bila malo drugačna kot ureditev NBJ. Na izvršni ravni je vključevala guvernerja in ožje vodstvo banke, na nivoju sveta direktorjev pa je bil prisoten svet banke kot posvetovalno telo in je bil sestavljen iz predstavnikov banke, gospodarstva, javnosti in znanosti.

Stopnja obveznih rezerv se je gibala med 25% in 35%, a je v 80ih letih padla do blizu 10%. Proti koncu osemdesetih se je rezerva zopet približala 25%.^{124.)}

Po oblikovanju lastne države je 8. oktobra 1991 Republika Slovenija ustanovila Banko Slovenije. Ivan Ribnikar o tem pravi: »ker je bil v SFRJ centralnobančni sistem decentraliziran in so se vsi odnosi, to je vse terjatve na eni in vsi dolgovi na drugi strani, med

jugoslovanskim centralnobančnim sistemom in pravnimi osebami (predvsem bankami) na ozemlju Slovenije vodili v knjigah pri Narodni banki Slovenije, je bila denarna osamosvojitev tehnično zelo preprosta zadeva.«^{108.)} (str. 293)

Ustava RS določa:

152. člen
(centralna banka)

»Slovenija ima centralno banko. V svojem delovanju je ta banka samostojna in odgovarja neposredno državnemu zboru. Centralna banka se ustanovi z zakonom. Guvernerja centralne banke imenuje državni zbor.«^{51.)}

Prvi Zakon o Banki Slovenije je bil razglašen l. 1991. V njem lahko med drugim preberemo, da je Banka Slovenije neodvisna institucija, organa banke pa sta guverner ter Svet banke. Svet banke je sestavljalo 11 članov, od tega 6 neodvisnih strokovnjakov (niso smeli biti pogodbeno zaposleni v nobeni drugi finančni instituciji), guverner, namestnik guvernerja ter 3 viceguvernerji. Imenovani so bili na predlog predsedstva Republike, potrdil jih je parlament, njihov mandat pa je bil 6 let. Svoje odločitve je svet sprejemal z dvotretjinsko večino ter je lahko predlagal zakone ter druge predpise iz finančnega področja. O svojem delu je morala banka poročati državnemu zboru najmanj dvakrat letno. Nadzor nad njenim poslovanjem je opravljal parlament, ki je tudi predpisal način le-tega.

Med glavne naloge banke so spadali:

- uravnavanje količine denarja v obtoku
- skrb za splošno likvidnost bank in hranilnic
- nadzor nad bankami in hranilnicami
- izdajanje bankovcev ter dajanje bankovcev in kovancev v obtok
- opravljanje poslov za Republiko Slovenijo

Kako je banka uravnavala količino denarja v obtoku? 25. člen med drugim pravi:

»Banka Slovenije uravnava količino denarja v obtoku, tako da:

- izdaja in kupuje blagajniške zapise* Banke Slovenije
- kupuje in prodaja državne vrednostne papirje
- kupuje in prodaja tuja plačilna sredstva
- določa obvezno rezervo bank in hranilnic pri Banki Slovenije«

* blagajniški zapisi = neimenski nematerializirani kratkoročni vrednostni papirji, ki jih lahko vpisujejo banke ali hranilnice (po T. Manfreda)

Obvezne rezerve so predstavljale določen odstotek od depozitov in drugih sredstev. Banka Slovenije je predpisovala obrestne mere za svoje kredite (in druge terjatve) ter za sredstva, ki so bila deponirana pri njej. Med drugim je svoje prihodke ustvarjala iz neposrednih kreditov (77. člen), le-te pa je odobraval med drugim (36. člen):

»... na podlagi vrednostnih papirjev, in sicer:

- blagajniških zapisov Banke Slovenije
- državnih vrednostnih papirjev
- obveznic, za katere je Republika Slovenija prevzela obveznost, da jih amortizira ali za katere jamči
- blagajniških zapisov bank in drugih izdajateljev«

Republiki Sloveniji je Banka lahko izdajala samo kratkoročne kredite za »za premoščanje časovne neusklajenosti med prilivi in odlivi sredstev proračuna republike« (61. člen)

Banka je izdajala bankovce in določala njihovo vrednost, kovance pa je izdajala Republika Slovenija.

Če je banka ustvarila dobiček in če ji je po uporabi sredstev za zakonsko določene namene ostal višek, je šel v državni proračun (83. člen). Če je bila v negativni bilanci, se je rezlika krila iz proračuna.

Kaj je Banka Slovenije štela za nelikvidno banko?

»Banka oziroma hranilnica je nelikvidna, če ni poravnala dospelih obveznosti v državi ali tujini, ali če jih je namesto nje izpolnila druga fizična ali pravna oseba ali družbenopolitična skupnost na podlagi jamstva.« (38. člen)^{52.)}

V dokumentu Svetovne banke: *Slovenia – from Yugoslavia to European Union*, lahko na strani 152 preberemo, da so bile na začetku najpomembnejše premoženje Banke Slovenije terjatve do drugih bank (56%) ter do Republike Slovenije (40%). Republika Slovenija je prevzela nase dolg Narodne banke Jugoslavije do komercialnih bank, ki je nastal zaradi izgub na devizne depozite (ki so jih banke od 60-ih dalje bile prisiljene deponirati, vendar jim jih je bilo prepovedano vlagati oz. jih razširjati). Da bi pokrila dolg, je izdala obveznice RS ter jih razdelila bankam.^{9.)}

Vidimo lahko torej, da je bila RS že ob nastanku zadolžena pri bankah. Iz zgornjega zakona pa je prav tako razvidno, da BS igra vlogo bančnega agenta za državo, da ji lahko izdaja kredite ter da odkupuje državne obveznice v zameno za tolarske bankovce (izdajanje katerih pripada samo njej). Državne obveznice niso nič drugega kot potiskan kos papirja, s katerim se država obveže za plačilo v prihodnosti.

Slika 40: Stavba Banke Slovenije (vir: spletna stran Banke Slovenije)

Najpomembnejši inštrument monetarne politike za Banko Slovenije je bila na začetku izdaja ter prodaja blagajniških zapisov komercialnim bankam. (ibid. str. 154). Z njimi je odvezemala odvečni devizni kapital s trga ter tako uravnavala stabilnost valute ter inflacijo.

Tanja Manfreda v svoji diplomski nalogi *Tolarski blagajniški zapisi Banke Slovenije* pravi, da nam strukturni položaj denarnega trga pove, ali je bilo ustvarjeno premalo ali preveč likvidnosti (npr. prek tečajne politike, idr.). Pove nam, »ali se bodo banke prisiljene zadolževati pri centralni banki, ali pa bo centralna banka prisiljena bankam odvzemati presežno likvidnost. Težnja centralne banke je, da bi bil za strukturni položaj denarnega trga značilen primankljaj« (Manfreda, str. 6) ^{10.)}

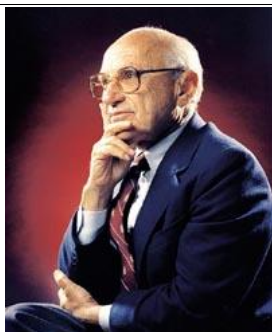
Toda, mar to ne pomeni, da je težnja centralne banke držati komercialne banke (in posledično ljudi) v stalnem dolgu?

Nadalje pravi, da **na gospodarstvo negativno vplivajo nenadni nepričakovani prilivi tujega kapitala**, ki lahko povzročijo veliko škode. Le-ti mnogokrat prihajajo s t.i. portfeljskimi naložbami, za katere investitorji pričakujejo najboljše donose na kratki rok. Pogosto vsebujejo tudi špekulativni kapital. Sem spada tudi 'kratka prodaja', ki se je poslužujejo hedge fondi, ki premorejo veliko kapitala in ki lahko (in tudi so) zamajejo trdnost prosto drseče valute.

Na začetku 90-ih let je Slovenija zavrnila politiko Jeffreya Sachsa, človeka, ki je promoviral t.i. 'šok terapijo' Milтона Friedmana in Chicaške šole. Le-ta je bila uporabljena v Rusiji ter drugih vzhodno evropskih državah. Slovenija takrat ni bila članica IMF in ji ni bilo potrebno poslušati njegovih nasvetov. Ekonomist Jože Mencinger meni, da sta za izognitev napačnim nasvetom najbolj zaslužna Veljko Bole in Ivan Ribnikar. ^{70.)} Šok terapija je v drugih državah res znižala inflacijo, toda ljudem je prinesla večjo socialno nestabilnost in brezposelnost, povečala se je tudi revščina. Zaradi večje odprtosti trga so banke večinoma prešle v tuje roke (predvsem na Poljskem, Češkem in na Madžarskem). Tudi pri nas se je vrzel med revnimi in bogatimi povečala, vendar pa nismo imeli večjih pretresov.

Milton Friedman (1912 – 2006) je bil ameriški ekonomist in statistik, zaposlen na Univerzi v Chicagu. Najbolj je znan po svoji analizi potrošnje, monetarni zgodovini in teoriji ter po prikazu kompleksnosti stabilizacijske politike. Njegova dela se dotikajo mikro in makroekonomije, ekonomske zgodovine ter javne politike. ^{142.)}

V 60ih letih je začel zagovarjati prosti trg, prosto lebdeče menjalne tečaje ter negativni davek na dohodek. Najbolj pa je poznan po svojem 'monetarizmu', s katerim je nasprotoval Keynesu ter skušal obuditi količinsko teorijo denarja (idejo, da so cene odvisne od količine oz. dotoka denarja). V svoji *Študiji kvantitativne teorije denarja* (1956) je trdil, da povečana monetarna rast na dolgi rok poveča cene, nima pa učinka na proizvodnjo. Na kratki rok pa povečani dotok denarja poveča proizvodnjo in zaposlenost, medtem ko ima zmanjšanje dotoka nasproten učinek.

Slika 41: Milton Friedman (vir: www.libertarianfaq.org)

Monetarizem je prišel v ospredje po tem, ko je skupaj z Anno Schwartz l. 1963 izdal *Denarno zgodovino Združenih držav*, v kateri je trdil, da je za depresijo iz 30ih kriva centralna banka s svojimi napačnimi monetarnimi politikami. Monetaristi močno poudarjajo dolgoročno monetarno nevtralnost, ki pomeni, da spremembe v količini denarja vplivajo zgolj na nominalne spremenljivke v ekonomiji (plače, cene, menjalne tečaje) ter da nimajo vpliva na realne spremenljivke (zaposlenost, realni BDP, realna potrošnja). Monetaristi so opozorili na razlike med nominalnimi in realnimi (uravnanimi glede na inflacijo) obrestnimi merami. Prav tako trdijo, da je inflacija monetarni pojav. Friedmanova rešitev inflacije ter kratkoročnih nihanj v zaposlenosti je t.i. pravilo dotoka denarja. Če bi Federal Reserve dovajala denar v enaki meri kot bi rasel realni BDP, potem bi inflacija izginila. Pravi, da bi moral dotok denarja stalno rasti ne glede na trenutne makroekonomske razmere (med 3 in 5% na leto).^{143.)}

Vlade naj bi stremele k nevtralni monetarni politiki, ki bi bila usmerjena k dolgoročni ekonomski rasti skozi ekspanzijo dotoka denarja. Friedman je nasprotoval vladnemu vmešavanju v ekonomijo, saj: »*There is likely to be a lag between the need for action and government recognition of the need; a further lag between recognition of the need for action and the taking of action; and a still further lag between the action and its effects*« (Friedman: *Capitalism and Freedom*).^{145.)}

Prav tako je zagovarjal idejo naravnega strukturnega nivoja brezposelnosti, katere naj ne bi bilo možno trajno odpraviti z ukrepi, ki bi vplivali na povpraševanje. Kljub temu pa lahko take politike igrajo vlogo pri stabilizaciji razlik v dejanski brezposelnosti. Zmanjšanje naravnega nivoja brezposelnosti je po njegovem moč doseči zgolj s strukturnimi politikami usmerjenimi k ponudbeni strani ekonomije.^{144.)}

Friedman se je v svojem delu usmeril tudi na denarna agregata M1 in M2 ter zagovarjal spremembe v bančni zakonodaji, med drugim je zagovarjal tudi 100% rezervno zahtevo na depozite.

S svojim delom je vplival na mnoge ekonomiste, med drugim na keynesijanca Paula Samuelsona, ki je spremenil svoj pogled na monetarno politiko. Stagflacija ('stagflation' – povečevanje inflacije skupaj s povečevanjem nezaposlenosti) je v 70ih letih dala močne dokaze za nekatere Friedmanove trditve.^{141.)}

Bil je glavni v t.i. Chicaški šoli ekonomistov, ki zagovarja svobodne ekonomske trge brez vladnega vmešavanja (a znotraj natančno določenega monetarnega režima s strani vlade).^{145.)} Bil je ekonomski svetovalec Ronalda Reagana. Po njegovem zgledu se je veliko vlad odločilo prevzeti ideje prostega trga ter neintervencionizma.

Država je skozi devetdeseta vodila delno zaščitniško politiko, med drugim tudi skozi t.i. uravnavano drseči devizni tečaj (ponudba in povpraševanje po devizah se oblikujeta prosto, centralna banka le občasno intervenira) in to je verjetno med drugim eden izmed razlogov, da nismo bili lahka tarča špekulativnega kapitala ter da se je inflacija postopoma zniževala. Franjo Štiblar v knjigi Svetovna kriza in Slovenci piše: »Pri uvedbi finančnega trga je bilo s skrbniškimi računi zaščiteno gospodarstvo pred vdori tujega špekulativnega kapitala ('hot money') in zato Slovenije prejšnje krize (1998, 2001) niso prizadele«. Ter: »Monetarna politika je s pomočjo inovacij uspešno krmarila med restriktivnostjo in obrambo pred apreciacijo tolarja. Tujih investicij je bilo dovolj.«^{109.)} (Štiblar, str. 70, 71)

Država je obdržala pomemben delež v večjih slovenskih bankah (npr. NLB, NKBM), trg pa se je začel sproščati šele l. 1999 po pridružitvenem sporazumu z EU, ki je nalagal 4 letni rok za popolno liberalizacijo bančnega trga. Portfeljske naložbe so bile popolnoma sproščene l. 2002. Morda je to razlog, da so se takrat dogodili tudi prevzemi v farmacevtskem in bančnem sektorju. Prevzemi so imeli za posledico preplavljanje slovenskega trga z devizami in BS je takrat izdala 360 dnevne tolarske blagajniške zapise za odvzem le-teh s trga.

Če je želela v Evropsko skupnost, je morala Slovenija spremeniti svojo zakonodajo tudi na bančnem področju in tako je bil Zakon o Banki Slovenije dopolnjen oz. spremenjen l. 2002 ter 2006 (Uradni list RS, št. 72/2006). Spremenjeno besedilo med drugim določa:

"1. člen

(Status Banke Slovenije)

(2) Banka Slovenije je pravna oseba javnega prava, ki samostojno razpolaga z lastnim premoženjem.

(3) Banka Slovenije je v izključni državni lasti s finančno in upravljalno avtonomijo.

2. člen

(Položaj Banke Slovenije)

Banka Slovenije ter člani njenih organov odločanja so neodvisni in pri opravljanju nalog po tem zakonu niso vezani na sklepe, stališča in navodila državnih ali katerih koli organov, niti se ne smejo nanje obračati po navodila ali usmeritve".

Pod naloge Banke spada med drugim vodenje računov za Republiko Slovenijo (12. člen)«^{53.)}

Vstop v EU l. 2004 ter v evrosistem l. 2008 je slovenski prostor celotno odprl mednarodni konkurenci. Franjo Štiblar piše: »Ob vstopu v EU je prišlo do liberalizacije kapitalnega računa, kar je odprlo pot finančnim tokovom s tujino. Slovenci so to napačno izkoristili za naivno strategijo zadolževanja v tujini in nalaganja izposojenih finančnih sredstev v tuje vrednostne papirje...«^{109.)} (ibid., str. 72)

Banka Slovenije je imela januarja 2011 pri ECB za 770 milijonov evrov depozitov. 375 milijonov so predstavljali depoziti v tujih valutah (od tega 293 milijonov v zadolžnicah - securities), SDR 226 milijonov, zlate rezerve pa so znašale 99 milijonov evrov. Mimogrede, po zagotovilih v Banki Slovenije, zlato zanjo ni pomembno in ne načrtuje bistvenih povečanj zlatih rezerv (vir: osebni pogovor avtorja na Banki Slovenije, dne 8.4.2011).

Evropska Centralna Banka

Banka Slovenije je postala članica Evropskega sistema centralnih bank, z uvedbo Evra pa članica Evrosistema, ki zajema Evropsko centralno banko (ECB) ter centralne banke držav, kjer je valuta Evro. Kakšen je njen položaj znotraj te skupine?

Slika 42: ECB v Frankfurtu (vir: spletna stran ECB)

Banka Slovenije (ga. Špela Majcen) je posredovala sledeče pojasnilo (elektronska pošta):

»Glede neodvisnosti Banke Slovenije in odnosa do Državnega zbora Republike Slovenije:

V skladu z členom 130. Pogodbe o delovanju Evropski uniji pri izvajanju svojih pooblastil ter opravljanju nalog in dolžnosti po Pogodbah in statutu ESCB in ECB ne smejo niti Evropska centralna banka niti nacionalne centralne banke, pa tudi noben član njihovih organov odločanja zahtevati ali sprejemati navodil od institucij, organov, uradov ali agencij Unije, vlad držav članic ali katerih koli drugih organov (med te subjekte se uvršča tudi Državni zbor). Institucije, organi, uradi ali agencije EU ter vlade držav članic se obvezujejo, da bodo to načelo spoštovali in ne bodo poskušali vplivati na člane organov odločanja Evropske centralne banke ali nacionalnih centralnih bank pri opravljanju njihovih nalog.

Banka Slovenije kot ena izmed nacionalnih centralnih bank evroobmočja, ki so sestavni del Evrosistema, izvaja naloge, ki so ji bile dodeljene, v skladu s pravili, ki so jih določili organi odločanja ECB. Banka Slovenije sodeluje v procesu odločanja v Evrosistemu. Guverner Banke Slovenije je član glavnega organa odločanja ECB, to je Sveta ECB, ki določa denarno politiko za evroobmočje.

2. Glede pravnih aktov ECB

Evropska unija je edinstvena nadnacionalna politično-gospodarska struktura. Pravo Evropske unije (kamor sodijo tudi pravni akti, ki jih sprejme ECB) je zato poseben mednarodni pravni sistem, ki deluje vzporedno s pravom držav članic Evropske unije. Pri pravu Evropske unije velja načelo primarnosti, kar pomeni, da pravila, sprejeta na ravni Evropske unije, prevladajo nad pravili, vsebovanimi v pravnih redih držav članic.

3. Glede lastništva ECB

V skladu z členom 282.(3) Pogodbe o delovanju Evropske unije je Evropska centralna banka pravna oseba. Je edina pooblaščenca za odobritev izdajanja evra. Pri izvajanju svojih pooblastil in upravljanju svojih financ je neodvisna. Institucije, organi, uradi in agencije EU ter vlade držav članic spoštujejo to neodvisnost.

Nacionalne centralne banke so edini vpisniki in lastniki kapitala ECB. Delež posamezne nacionalne centralne banke se določi v skladu s ključem za vpis kapitala ECB. Ta ključ je odvisen od deleža države članice v prebivalstvu EU in deleža države članice v bruto domačem proizvodu EU. Nacionalne centralne banke držav članic EU, ki so uvedle evro, so vplačale celoten delež v kapitalu ECB. Več o tem si lahko preberete na spletnih straneh ECB (<http://www.ecb.int/ecb/orga/capital/html/index.sl.html>).«

Največji delež imajo Nemčija (19%), Francija (14%) ter Italija (12.5%). Ustanovitveni kapital znaša okoli 4 milijarde evrov.

Njene rezerve so januarja 2011 znašale okoli 562 milijard evrov, od tega je bilo okoli 155 milijard rezerv v tujih valutah (okoli 130 milijard v zadolžnicah) ter okoli 336 milijard v zlatu.

Več na strani ECB:

http://www.ecb.int/stats/external/reserves/html/assets_2011-01.en.html ^{111.)}

Kako je ECB organizirana? ^{25.)}

Glavna organa ECB sta **Izvršni odbor** ter **Svet banke**. Izvršni odbor se sestoji iz predsednika ECB, podpredsednika ter štirih drugih članov. Skrbi za opravljanje vsekodnevni nalog posameznih direktoriatov, izvaja denarno politiko ECB in pripravlja seje Sveta banke, ki potekajo vsaka 2 tedna. Člani odbora ne smejo opravljati druge pridobitne ali nepridobitne poklicne dejavnosti. Njihov mandat je 8 let in ne morejo biti ponovno imenovani. Članstvo predlaga Evropski svet, ki se je predhodno posvetoval z Evropskim parlamentom ter Svetom ECB, potrdijo pa jih vlade oz. voditelji držav članic po medsebojnem soglasju.

Člani izvršnega odbora (december 2010)

- Jean-Claude Trichet (predsednik): poleg dela na francoskem inšpektoratu za finance, v Zakladniškem oddelku in ministrstvu za gospodarstvo, je delal tudi v Svetovni banki, Mednarodnem denarnem skladu ter bil guverner Banque de France.
- Vitor Constancio (podpredsednik): bivši vice guverner ter guverner centralne banke Portugalske, delal tudi kot minister in parlamentarec ter kot profesor ekonomije.
- Lorenzo Bini Smaghi (član): delal v Mednarodnem denarnem skladu, Banci d'Italia, Evropskem monetarnem inštitutu ter ECB.
- Jose Manuel Gonzales-Paramo (član): delal kot profesor ekonomije, ekonomski svetovalec, član sveta Banco de Espana ter kot svetovalec ter raziskovalec za Svetovno banko ter Mednarodno banko za razvoj.

- Jurgen Stark (član): zaposlen pri nemških ministrstvih za finance in gospodarstvo, podpredsednik Deutsche Bundesbank.
- Gertrude Tumpel-Gugerell (članica): bivša svetovalka avstrijskega finančnega ministra ter zaposlena v avstrijski centralni banki.

Slika 43: Svet ECB (vir: spletna stran ECB)

Svet banke sestavljajo Izvršni odbor ter guvernerji posameznih nacionalnih centralnih bank Evrosistema in je najvišji organ odločanja. Sprejema strateške odločitve glede monetarne politike, pri čemer guvernerji ne smejo predstavljati svojih držav, ampak morajo delovati neodvisno. Seje sveta se smeta udeležiti tudi predsednik Sveta EU ter član Evropske komisije, a nimata pravice odločanja. Svet med drugim oblikuje smernice za operacije nacionalnih centralnih bank s preostalimi deviznimi rezervami in za transakcije držav članic euroobmočja s svojimi operativnimi deviznimi sredstvi ter odobrava izdajo ter obseg evrobankovcev znotraj evroobmočja. Sprejema tudi poslovnik delovanja celotne ECB. Vsak član ima en glas, seje sveta pa so tajne. Svet se lahko odloči za objavo svojih posvetovanj.

Banka ima še **razširjeni svet banke**, ki ga sestavljajo predsednik in podpredsednik ter guvernerji bank vseh 27 držav EU. V tem svetu se usklajujejo denarne in tečajne politike EU, poroča pa se tudi o napredovanju drugih članic pri približevanju Evru. Mnenje razširjenega sveta se med drugim upošteva pri spremembah pravil o računovodstvu in finančnem poročanju, določanju kapitalnega ključa ECB in pogojih za zaposlitev osebja ECB.

Centralne banke izvajajo sklepe, ki jih sprejme Svet ECB. Njihove naloge so:

- operacije denarne politike
- upravljanje deviznih rezerv ECB
- upravljanje svojih deviznih rezerv (določene operacije morajo biti odobrene s strani ECB)
- upravlja in nadzoruje plačilne sisteme
- skupaj z ECB izdajajo bankovce in jih dajejo v obtok (objavljajo letna naročila bankovcev)
- zbirajo statistične podatke

- opravljajo druge funkcije zunaj Evropskega sistema centralnih bank, ki niso navedene v statutu, razen če Svet ECB z dvotretjinsko večino ugotovi, da so le-te v nasprotju z nalogami in cilji ESCB.

Posamezne države izdajajo kovance, vendar mora njihovo količino potrditi ECB.

ECB ima svoje predstavništvo v Washingtonu. Več informacij najdete na spletni strani ECB.

^{25.)} <http://www.ecb.int/ecb/html/index.sl.html>

Primerjava med Federal Reserve ter Evropsko Centralno Banko

Področje	Federal Reserve	ECB
Lastništvo	Deleži 12 področnih izpostav v rokah zasebnih bank	V lasti nacionalnih centralnih bank, delnice niso prenosljive. Lastnik Banke Slovenije je RS.
Upravljanje	<u>Svet guvernerjev</u> (7 članov) – imenuje jih predsednik, potrdi kongres <u>Zvezni komite za odprti trg</u> (FOMC) – svet guvernerjev + predsednik FR New York in 4 ostali področni predsedniki FR (enoletni rota sistem). 8 sestankov na leto. Področje dela: operacije odprtega trga in kupovanje, prodaja državnih obveznic	<u>Izvršni odbor</u> (6 članov) – predlaga jih Evropski svet, potrdijo vlade. <u>Svet ECB</u> – Izvršni odbor + guvernerji nacionalnih CB. 24 sestankov na leto. Področje dela: smernice monetarne politike, devizne rezerve, poslovnik ECB
		<u>Razširjeni svet</u> – 27 guvernerjev – usklajevanje denarnih in tečajnih politik EU, mnenje o finančnem poročanju
Cilji dela	- stabilne cene - trajnostna ekonomska rast - maksimiziranje zaposlenosti	- vzdrževanje stabilnosti cen skozi vrednost evra in nizko inflacijo (do 2%) - harmonična ekonomska aktivnost in trajnostna rast s poudarkom na okolju, visoka stopnja zaposlenosti ter socialne zaščite
Pristojnosti	- operacije odprtega trga - obrestne mere - določanje obveznih rezerv - izdajanje bankovcev (vlada lahko izdaja kovance)	- operacije odprtega trga - obrestne mere - določanje obveznih rezerv - izdajanje bankovcev (kovance lahko izdajajo posamezne države, količino odobri ECB)
Operacije odprtega trga	- repo pogodbe na dnevni bazi z zelo kratko ročnostjo - direktni nakup in prodaja vladnih obveznic - centralizirano: večina likvidnosti pride na trg prek FR NY ter avtoriziranih posrednikov (20 – 30)	- reverzne transakcije na tedenskih avkcijah z ročnostjo 2 tednov - mesečne rever. transakcije z ročnostjo 3 mesecev - simultano v 13 nacionalnih CB s pooblaščenimi institucijami (400 – 600)
Obvezne rezerve	0 – 10%	2%
Neodvisnost	- Neodvisna agencija - Poroča kongresu 4 x letno - Predsednik lahko zamenja člana sveta - Nima neodvisne revizije	- Visok nivo neodvisnosti, evropske institucije nimajo vpliva na ECB - Tedenska javna poročila - Seje Sveta ECB so tajne - Neodvisna revizija

Tabela 2: Primerjava med Federal Reserve ter Evropsko Centralno Banko ^{72.), 73.)}

Iz tabele je razvidno, da sistem Federal Reserve dopušča več potencialnih manipulacij, saj:

- se predsednika in člane sveta guvernerjev lažje imenuje na svoje položaje
- se likvidnost daje na trg prek ozke skupine pooblaščenih posrednikov
- so deleži FR v rokah zasebnih bank
- FR nima neodvisne zunanje revizije

Izvršni Odbor ECB je potrjen po posvetovanjih med parlamentom, evropskim svetom, Svetom ECB in končno med vladami posameznih držav. Svet ECB sestavljajo guvernerji nacionalnih CB, ki jih imenujejo nacionalne vlade in potrdijo nacionalni parlamenti. Tako je postopek imenovanja težji. Prav tako morajo biti člani izvršnega sveta iz vrst priznanih strokovnjakov (kar je razvidno iz trenutne sestave sveta), vendar pa kot opozarja S. Zarlenga, je to lahko dvorezen meč, kajti strokovnjaki se velikokrat trudijo slediti zastarelim monetarnim teorijam, namesto, da bi večjo pozornost namenjali posledicam svojih odločitev v praksi.^{8.)} Prav tako, težji postopek imenovanja še ne zagotavlja neodvisnosti izpod vpliva (lobiranja) nekdanjih ali bodočih delodajalcev (npr. velikih bank). Izvršni odbor ima 8 letni mandat, kar pomeni, da v bistvu ni pomembno, katera stranka ima v evropskem parlamentu največ sedežev ali kateri komisarji so imenovani, kajti njihovi mandati gredo prek tega. Res je, da mora upoštevati sklepe sveta banke, vendar imata podpredsednik in predsednik v njem prav tako pravico do glasovanja. Mandat Sveta Banke Slovenije je 6 let, medtem, ko je mandat vlade 4 leta.

Likvidnost ECB zagotavlja prek enakih denarnih instrumentov, vendar pa je dajanje na trg decentralizirano (čep rav centralizirano v smislu določanja politike) in poteka prek večjega števila ustanov. Lastnice ECB so nacionalne CB, lastnice le-teh (vsaj v Sloveniji) pa vlade. Tako naj bi bilo manj vpliva zasebnih interesov na odločanje ECB.

Oba sistema delujeta na podlagi ločenosti od države ter neodvisnosti. ECB je za razliko od FR neodvisno revizirana s strani zunanjih institucij, kar je velika prednost. Kljub temu, da poročata parlamentom, centralni banki pravzaprav nista dolžni slediti navodilom drugih institucij ter tako odgovarjati državljanom za svoje odločitve. Kljub temu pa ima Evropsko sodišče pooblastila preiskovati in interpretirati dejanja ECB iz suma malomarnosti.

V primeru ZDA denar nastaja na podlagi zadolževanja (izdajanja vladnih obveznic). G. Edward Griffin v svoji knjigi *The Creature from Jekyll Island* pravi: »*The entire function of this machine is to convert debt into money*« (Griffin, str. 193). Ter: »*The most important method used by the Federal Reserve for the creation of fiat money is the purchase and sale of securities on the open market*«^{4.)} (ibid., str. 195). V nadaljevanju opiše omenjeni postopek bolj v podrobnosti, na kratko pa ga lahko povzamemo takole:

Vladne obveznice (potiskan papir) → aktiva, premoženje (smatra se namreč, da bo vlada držala obljubo in plačala dogovorjeni znesek) → odprta prodaja obveznic (kupujejo jih banke, centralne banke in posamezniki – pri tem se ne ustvarja nov denar) → nakup preostalih obveznic s strani Federal Reserve (le-ta napiše ček, ki ni pokrit z ničemer, zgolj z vladno obljubo za plačilo v prihodnosti) → ček postane vladni depozit → vlada z njim plačuje račune → prejemniki čke položijo na račune pri komercialnih bankah → 90% teh depozitov postanejo odvečne rezerve → banke izdajajo nova posojila na podlagi odvečnih rezerv → 90% depozitov na podlagi teh posojil prav tako postanejo odvečne rezerve, ki se lahko posojajo naprej.

Na ta način z 10% rezervno zahtevo bančni sistem potencialno multiplicitira denar v obtoku do 9 X (slika 44 in tabela 3 spodaj) ter ustvarja inflacijo denarja, finančne balone ter konsekventno pike ter recesijo. Poleg omenjenega dokumenta *Modern Money Mechanics*, multiplikacijo potrjuje tudi viceguverner Bank of England, Paul Tucker: »... *banks extend credit by simply increasing the borrowing customer's current account... That is, banks extend credit by creating money.*« (vir: www.positivemoney.org.uk)

Podobno potrditev je moč najti v dokumentu Bank of England, *Interpreting movements in broad money*: »*by far the largest role in creating broad money is played by the banking sector... When banks make loans they create additional deposits for those that have borrowed the money.*«

Naj dodamo še citat iz knjige Ivana Ribnikarja, *Monetarna ekonomija 1*: »... vidimo, da je bilo najprej mogoče z bankovci multiplikativno povečati denarni obtok (multiplikativno glede na razpoložljivo zlato). Če je na primer bila polovica vsega monetarnega zlata pri izdajateljski banki (druga polovica so bili zlatniki v obtoku) in je ta imela 25% kritja, je lahko izdala 4-krat več bankovcev, kakor je imela monetarnega zlata. Zatem pa je bilo mogoče tudi knjižni denar multiplikativno povečati glede na papirnat denar, ki je bil na voljo. Če je bila na primer polovica bankovcev pri poslovnih bankah, polovica pa v obtoku in so imele poslovne banke 20% obveznih rezerv, potem so le-te lahko izdale 5-krat več knjižnega denarja, kakor so imele bankovcev pri sebi.«^{108.)} (Ribnikar, str. 24)

S. Zarlenga je mnenja, da ECB do sedaj še ni jasno definirala pojma denarja ter tudi ne, katere smernice bo za to uporabljala. V primeru EU je torej kreacija novega denarja bolj zabrisana.

»*Usually the key feature of a monetary system is how new money is created, and added to the system, or removed from circulation. This is of paramount importance, because it is the main way the money system is controlled.*« (Zarlenga, str. 634)

ECB neposredno nadzoruje naslednje metode kreacije in likvidacije denarja:

Določanje denarne politike (določanje obrestnih mer, dotoka rezerv, srednjeročnih monetarnih ciljev, določanje smernic za njihovo implementacijo; nacionalne centralne banke morajo slediti navodilom ECB)

Tiskanje bankovcev (avtorizacijo za tiskanje bankovcev daje izključno Svet ECB, bankovce lahko tiska sama ECB ali pa posamezne nacionalne centralne banke, kovance lahko v omejenih količinah kujejo nacionalne centralne banke same)

Monetiziranje vladnega dolga (Člen 104 prepoveduje monetiziranje dolgov posameznih nacionalnih držav, tako da prepoveduje limit ter neposredni nakup nacionalnih obveznic ter obveznic njihovih institucij ter tako direktno financiranje nacionalnih zakladnic s strani ECB)

Operacije odprtega trga ter kreditne operacije (centralne banke prav tako monetizirajo dolg neposredno skozi nakup vladnih in drugih dolžniških instrumentov na odprtem trgu. To prilije nov denar v obtok. Če prodajo te obveznice, se količina denarja v obtoku zmanjša; ECB in posamezne centralne banke lahko delujejo na odprtem trgu ter neposredno kupujejo in prodajajo (na mestu ali vnaprej), uporabljajo

repo pogodbe ter posojajo ter si izposojajo terjatve ter druge instrumente bodisi v evrih ali drugih valutah ter dragih kovinah)

Kreiranje posojil skozi frakcionarni rezervni sistem (ECB lahko zmanjša ali poveča potencial za kreiranje denarja skozi komercialne banke tako, da poveča ali zmanjša zahtevo za njihove rezerve) – slika spodaj

Minimalne rezerve (ECB lahko zahteva, da imajo komercialne banke oz. ostale finančne institucije minimalne rezerve na računu ECB oz. nacionalnih centralnih bank, v primeru nespoštovanja zahtev lahko ECB institucije sankcionira)

Klavzula za primer kriznih situacij (z dvotretjinsko večino lahko Svet uporabi druge metode, ki se mu zdijo najbolj primerne za monetarno kontrolo)

Mimogrede, Ivan Ribnikar o obveznih rezervah pravi naslednje: »... *institucija obveznih rezerv ne zagotavlja, vsaj dandanes ne, likvidnosti bank. Obvezne rezerve imajo danes drug namen. Zahvaljujoč tem rezervam lahko namreč centralna banka relativno enostavno vpliva na količino kreditov, ki jih lahko odobrijo poslovne banke, in s tem vpliva na količino knjižnega denarja, ki ga lahko ustvarijo.*«^{108.)} (Ribnikar, str. 22, 23)

Tako kot v ameriškem primeru, ECB ne definira točno, kaj razume pod pojmom denar, kar se lahko v prihodnosti izkaže za eno izmed ključnih napak. Čeprav moč za kreacijo denarja leži v ECB, pa te moči ne definira jasno. Prav tako ne določa jasno, kako bo kreirala nov denar, ko ga bosta potrebovala rastoče evropsko gospodarstvo ter prebivalstvo.

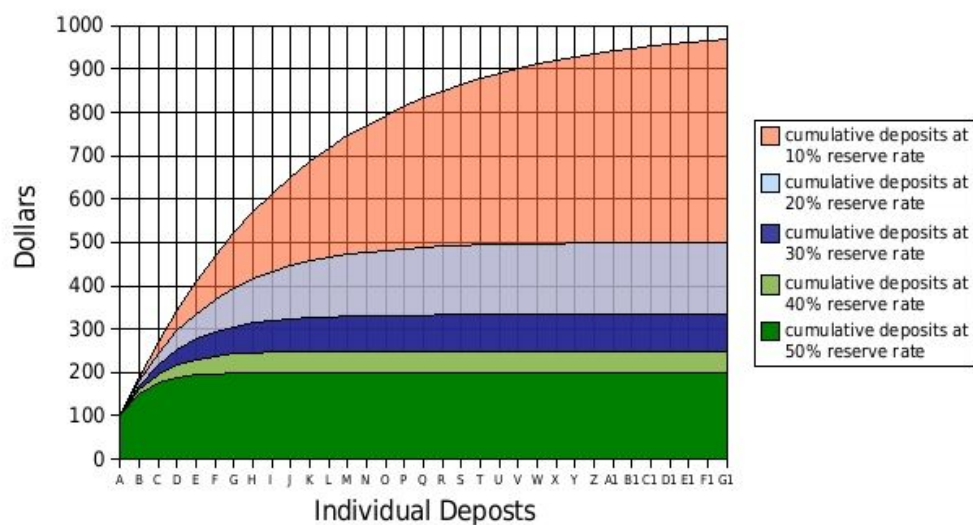
Banka Slovenije je na vprašanje, kako se ustvarja nov denar v Eurosistemu, odgovorila, da se **nov denar emitira prek zagotavljanja likvidnosti bankam**. Državam za to ni potrebno izdajati obveznic. To pomeni, da ECB nov denar večinoma izdaja kot posojila bankam. Te dobijo posojila na podlagi svojega primerne premoženja za zavarovanje terjatev. Danes pa večino bančnega premoženja predstavljajo vladni vrednostni papirji (obveznice, zakladne menice,...), ki jih države prodajajo na trgu. Torej, nov denar nastaja pretežno na podlagi vladnega dolga (to je, dolga davkoplačevalcev).

Torej, države izdajajo svoje obveznice ter jih ponujajo na trgu zato, da pokrijejo primanjkljaje oz. da se 'dokapitalizirajo'. Obveznice lahko kupijo investitorji ali pa tuje centralne ali komercialne banke. Na te obveznice so države potem dolžne plačevati obresti, kar pomeni, da so dolžnice investitorjem.

Definicija nalog ECB je sicer širša kot definicija FR, saj dodaja ekološko in sociološko perspektivo in se ne osredotoča zgolj na trdo ekonomsko linijo. Vendar pa oba sistema dovoljujeta multiplikacijo kredita v bančnem sistemu ter tako zasebno ustvarjanje denarja iz nič. Ta multiplikacija je vir tržnih špekulacij, panike ter zlomov.

Kljub temu pa člena 73f in 73g pogodbe o ECB omogočata odločitveno moč za ustavitev valutnih manipulacij. ECB lahko ustavi manipulativne valutne tokove v in iz tretjih držav do 6 mesecev, vsaka članica ECB pa lahko takšno odločitev sprejme unilateralno proti državi, ki ni članica.

Expansion of \$100 Through Fractional-Reserve Lending at Varying Rates

Slika 44: Ekspanzija denarja (\$ 100) v obtoku preko frakcionarnega rezervnega sistema skozi različne rezervne zahteve (vir: www.wikipedia.org)^{74.)}

Fractional-Reserve Lending Cycled 10 times with a 20 percent reserve rate ^{[7][8][9][4]}			
individual bank	amount deposited	amount loaned out	reserves
A	100	80	20
B	80	64	16
C	64	51.20	12.80
D	51.20	40.96	10.24
E	40.96	32.77	8.19
F	32.77	26.21	6.55
G	26.21	20.97	5.24
H	20.97	16.78	4.19
I	16.78	13.42	3.38
J	13.42	10.74	2.68
K	10.74		
		total reserves:	
		89.26	
total amount deposited:		total amount loaned out:	total reserves + last amount deposited:
457.05		357.05	100
commercial bank money created + central bank money:		commercial bank money created:	central bank money:
457.05		357.05	100

Tabela 3: Primer kreditnega multipliciranja z 20% rezervno zahtevo. V realnosti je zahtevana rezerva precej manjša^{74.)} (vir: www.wikipedia.org)

Kje se trenutno nahajamo?

Banka Slovenije deluje na enakih principih kot Federal Reserve s to razliko, da je v državni lasti. Ko so člani enkrat imenovani, jim praktično ni treba upoštevati sklepov parlamenta, v ECB pa morajo delovati najprej v dobro evrosistema, ne Slovenije. ECB ustvarja denar iz nič, tako kot bi ga tudi država Slovenija, če bi ga izdajala sama. To pravzaprav potrди tudi nekdanji guverner Arhar v intervjuju, ko pravi: »*Zaupanje med bankami se želi zdaj okrepiti z državnimi poroštvi, kjer pa denar pri prvem koraku v resnici ni potreben.*« In nadalje: »*Celo angleška centralna banka, ki je bila ustanovljena l. 1694 in je za švedsko druga najstarejša na svetu, v vsej svoji zgodovini ni imela tako nizke obrestne mere, kot jo ima trenutno (1,5 odstotka). To pomeni, da je inflacija izginila in ne povzroča več skrbi.*« (Delo, 28.1.2009).^{13.)}

V resnici to pomeni, da centralna banka v veliki meri sama vpliva na višino inflacije in s tem vpliva na celotno gospodarstvo. To omenja tudi Tanja Manfreda v svoji diplomski nalogi - Banka Slovenije s svojo monetarno politiko vpliva med drugim tudi na zaposlenost in gospodarsko rast (Manfreda, str. 7).^{10.)}

Centralna banka z višino temeljne obrestne mere določa kakšna bo obrestna mera posojil komercialnih bank, ki se posojajo ljudem. Še slabše, višino temeljnih obrestnih mer določa ECB, Banka Slovenije pa se mora podrežati tudi pravilom Banke za mednarodne poravnave. Ivan Ribnikar: »...posamezna država ni monetarno suverena, kar pomeni, da ne more odločati... o količini denarja v obtoku ali o denarni politiki.«^{108.)} (Ribnikar, str. 5) Slovenci smo torej s sprejetjem evra v veliki meri izgubili svojo denarno suverenost.

Pri nas deluje enak sistem kreditnega multipliciranja kot drugod in komercialne banke na ta način množijo denar v obtoku, denar, ki v resnici ne obstaja. Ivan Ribnikar pravi: »*Dandanes poznamo samo listninski ali kreditni denar. Za obstoj tega denarja je nujno zaupanje vanj.*«^{108.)} (ibid.) Fizični denar v obtoku predstavlja zgolj majhen odstotek (slika spodaj).

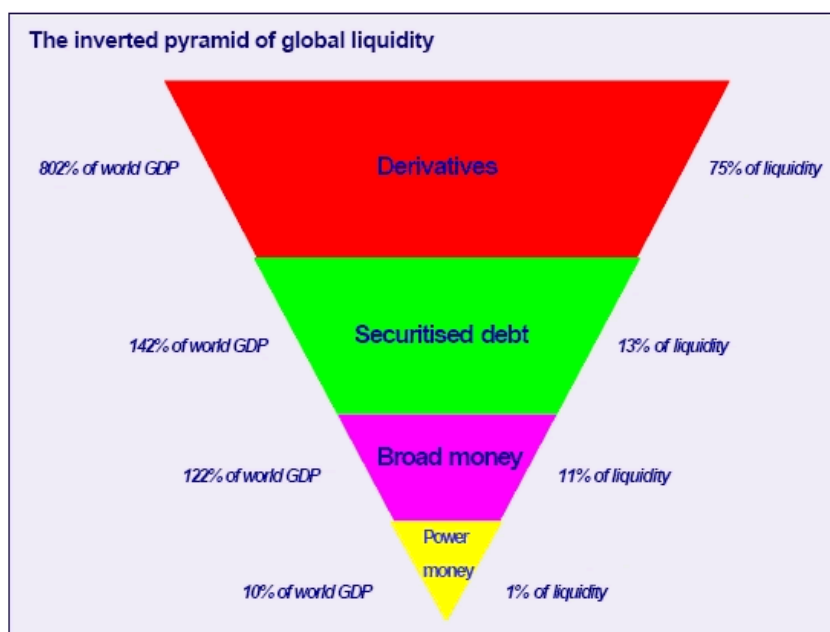

Figure 9. Source: BIS, Independent Strategy

Slika 45: Globalna likvidnost^{75.)} (vir: www.themarketoracle.co.uk)

Videli smo, da je FR pod močnim vplivom privatnih bančnikov, ki vplivajo na njeno politiko za svoje interese. Banka Slovenije je v državni lasti, vendar pa to po drugi strani morda daje trenutni politični eliti možnost določenega vplivanja na njene odločitve (med drugim tudi kar se tiče nadzora nad bankami, ki so pretežno v državni lasti). V obeh primerih gre za elito (bančno ali politično), ki zlorablja položaj za zasebne interese in ne deluje v dobro celotne skupnosti. Morda smo v Sloveniji imeli to srečo, da je politična elita (in njeni prijatelji) s tem, ko je želela imeti vpliv v slovenskih bankah (in podjetjih), na nek način zaščitila slovenski gospodarski trg pred špekulativnimi vplivi in prevzemi iz tujine. To temo je odprl tudi ekonomist Rado Pezdir, ki pa trdi, da je Banka Slovenije ščitila bančni kartel v državi na škodo gospodarstva.^{15.)}

To naj bi se z evropsko zakonodajo l. 2002 spremenilo, vendar pa je država tako postala bolj odprta za špekulativni vpliv. Verjetno je del tega negativnega kapitala dosegel tudi nas. Celo Banka Slovenije naj bi v obdobju pred zadnjo finančno krizo kupovala deleže v propadli banki Lehman Brothers, a naj bi sicer zavrnila razloge za skrb.^{11.)}

Morda smo v evrosistemu bolj zaščiteni, vendar pa ima le-ta nekatere slabosti, kot npr. nejasno definiran pojem denarja ter njegovo kreacijo, dopušča pa tudi multiplikacijo kredita s strani privatnih bank. Prav tako, z visoko postavljenimi cilji (npr. 3% deficit BDP), se lahko izkaže za nefleksibilnega na mednarodnem trgu.

Kako krhki smo in kako so finančne institucije mednarodno soodvisne, se je pokazalo ravno ob zadnji finančni krizi. G. Arhar v članku za Financial Times pove: *»Investicije so v l. 2007 dosegle 30 % BDP in prihranki okoli 23, 24 % BDP. Razlika je bila pokrita z mednarodnim financiranjem. Ko je banka Lehman Brothers propadla, se je to čez noč zaprlo. Potreben je bil hiter odziv.«* (Financial Times special report, 1.12.2009, str. 1).^{17.)}

Republika Slovenija uporablja enak mehanizem za rešitev bank – jamstva oz. dokapitalizacijo v takšni ali drugačni obliki.^{16.)} Guverner Banke Slovenije, Marko Kranjec, v intervjuju za Finance (5.12.2010) pravi: *»Kot nadzornik bank ugotavljamo, da je imel naš bančni sistem leta 2008 in v začetku leta 2009 likvidnostne težave, ker je bilo težko pridobiti vire na mednarodnih trgih. Tedaj se je država zadolžila, sredstva položila v banke v obliki depozitov in izboljšala likvidnost bank.«* Edina razlika v amerškem primeru je v višini sredstev in tem, da se je ameriška vlada zadolžila pri Federal Reserve.

Toda, razmislimo za trenutek: **bankirji so banke s slabim poslovanjem pripeljali v likvidnostne težave, reševati pa jih mora država, natančneje davkoplačevalci sami (prek višjih davkov, krčenja socialnih storitev, ipd.). Namesto, da bi država denar dala neposredno državljanom in podjetjem in tako stimulirala ekonomijo, ga je dala bankam, ki sedaj nočejo dajati posojil. Bankirji so upravičeni do nepoštenih in nezasluženih odpravnin in bonusov, kazensko pa verjetno ne bo odgovarjal nihče.**

Da povzamemo, katere so negativne strani sedanjega centralno bančnega sistema, ki so se pokazale v zadnjih 300 in več letih?

1. *Frakcionarni rezervni sistem (multiplikacija kredita):* banke dajejo posojila na podlagi svojih 'rezerv', ki so bile včasih zlato, danes pa večinoma vladne obveznice. Banke lahko posojajo desetkrat in več denarja kot ga imajo v resnici v rezervi.

2. *Zlati standard*: argument zanj je bil, da bo krotil inflacijo, vendar pa zlata ni dovolj, da bi v resnici pokril vso količino papirnatega denarja. Cena zlata je lahko podvržena manipulaciji s strani tistih, ki ga imajo veliko, poleg tega bankirji prav tako dajejo ven več posojil kot imajo dejanske vrednosti zlata na banki.
3. *Federal Reserve*: že od svoje ustanovitve je bila v rokah privatnih komercialnih bank in vse, kar ima danes 'v rezervi' so vladne obveznice, na podlagi katerih tiska denar. Večina centralnih bank po svetu deluje na podoben način.
4. *Federal Deposit Insurance Corporation ter Mednarodni denarni sklad IMF*: Obe organizaciji sta bili ustanovljeni z namenom zagotavljanja pomoči velikim bankam, ki so v igri frakcionarnega rezervnega sistema prenapihale svoje dolgoze.
5. *'Prosti trg'*: Prostega trga ni, saj se trg dandanes stalno manipulira prek vladnih agencij (npr. Federal Group on Financial Markets), hedge fondov ter velikih bank.
6. *'Globalizacija' in 'prosta trgovina'*: sta zgolj orodji v rokah velikih bank in multinacionalk za prevzem bančnega trga in gospodarstva v šibkejših državah. Država mora najprej odpreti svoj trg ter napraviti svojo valuto fleksibilno. Le-to se nato lahko s finančnimi napadi devalvira ter pokupi imetje v državi (naravne vire, nepremičnine, podjetja,...) veliko pod ceno.
7. *Drseča valuta*: manipulacije se dogajajo tudi na mednarodnem valutnem trgu, še posebej po l. 1971, ko so ZDA ukinile zlati standard. Z valutami se je pričelo trgovati kot z blagom.
8. *Kratka prodaja*: Špekulatorji uporabljajo to taktiko za to, da se tuja valuta devalvira. Kratka prodaja pomeni prodajo tuje valute, ki jo špekulator pravzaprav ne poseduje, ter je tako oblika ponarejanja denarja. Ko špekulant na veliko kratko proda valuto, to umetno potisne njeno vrednost navzdol, s tem pa se razvrednoti tudi blago, s katerim se trguje v tej valuti.
9. *Miti o inflaciji*: Ponavadi zasledimo trditve, da je inflacija posledica prevelikega tiskanja denarja. To je do neke mere res, vendar pa večino inflacije danes ustvarjajo banke same, ko množijo količino denarja v obtoku prek izdajanja posojil z obrestmi. Banke dajo denar, vendar ne proizvajajo denarja za pokritje obresti, tako ni denarja nikoli dovolj v obtoku, kar med drugim botruje rivalstvu na trgu (borba za denar). Zato se morajo vedno znova najemati nova posojila.
10. *'Gospodarski cikli'*: V resnici naravnih 'gospodarski ciklov' ni. Ko je kredit lahko dobiti (nizke obresti), se gospodarska dejavnost širi. Ko kreditni balon postane prevelik, vskoči centralna banka ter ga skuša zmanjšati s povišanjem obrestne mere. Količina denarja v obtoku se zmanjša, dolžniki ne zmorejo plačevati in so prisiljeni v stečaje ter zasege imetij.

K temu bi lahko dodali še prikrivanje insolventnosti bank, njihov predatorski kapitalizem (posledica rahljanja zakonodaje o nezdržljivosti komercialnih in investicijskih poslov) ter vpletenost na manipulativnem hazardnem trgu derivativov.

Zaključimo lahko torej, da je sedanji bančni in finančni sistem neprimeren, ščiti ozko skupino ljudi na vrhu, t.i. 'elito' (bančnikov, gospodarstvenikov in politikov) in dopušča domače ter mednarodne špekulacije na finančnih trgih, ki lahko sesujejo celotne ekonomije. Zato potrebujemo korenite spremembe, ki bodo povrnilo legitimno suverenost nad izdajanjem denarja nazaj v roke ljudstva. Toda preden karkoli spremenimo, moramo v ozadju že pripraviti določene ukrepe, tako da ne bi prišlo do tržnega zloma in panike. V tej luči je razumljivo, da Gaspari miri ljudi glede deleža v Lehman Brothers, Arhar pa v obeh intervjujih ne reče nič o frakcionarnem rezervnem sistemu, ki je standardna praksa povsod po svetu. Nenadno razkritje bi verjetno povzročilo hiter padec zaupanja v finančne institucije, pretreslo trge, verjetno pa bi se vrstili tudi izgredi na ulicah. Toda spremembe so potrebne. Kaj torej lahko storimo?

Kako naprej?

Kljub temu, da nam politiki obljubljajo, da bodo šle stvari na bolje, pa nekateri resni analitiki trdijo, da če bodo države vodile takšno finančno politiko kot jo sedaj, se nam obeta recesija z dvojnimi dnom, propad dolarja kot svetovne rezervne valute ter devalvacija vseh ostalih pomembnih svetovnih valut.

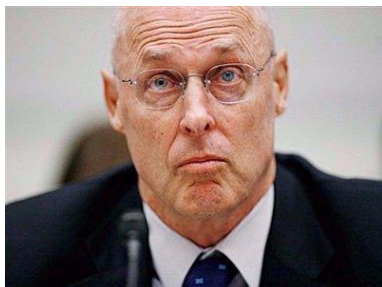
Evropska monetarna unija (evrosistem) že ima probleme, saj je npr. Grčija že zadolžena več kot znaša njen letni BDP (Maastrichtska pogodba določa mejo 60%, bruto slovenski dolg je presegel letni BDP in znaša okoli 42 milijard \$, neto dolg je pri okoli 35% BDP ter tekoči primankljaj okoli 6 % BDP). Evropska Unija jo je morala v l. 2010 reševati z jamstvi, kljub temu, da naj to po Maastrichtskem dogovoru ne bi bilo dovoljeno. **Grčiji je v območje evra pomagala banka Goldman Sachs, tako da je prek nerealne zamenjave valut prikrila njen dejanski dolg.**^{56.)}

Banko je l. 1869 ustanovil Nemec Marcus Goldman, l. 1882 pa se mu je pridružil njegov zet Samuel Sachs. Do depresije l. 1929, ko je njen fond (Goldman Sachs Trading Corp.) propadel, je bila banka ena glavnih pri zasebnih javnih ponudbah delnic na trgu ('initial public offering' – IPO). Po l. 1930 pa se je usmerila v investicijsko bančništvo ter se skozi desetletja širila na nova področja in v nove dežele. 67% podjetja je v lasti institucij (pokojninski fondi in druge banke), njen trenutni direktor je Lloyd C. Blankfein.^{120.)}

Med l. 1999 in 2006 pa je banko vodil *Henry Paulson*, ki je nato postal finančni sekretar pod Georgem Bushem. Ko se je pričela bančna kriza je odobril več deset milijardno pomoč zavarovalniškemu gigantu AIG. Morebitni bankrot bi namreč močno prizadel Goldman Sachs. Paulson je na mesto predsednika Urada za finančno stabilnost (Office for Financial Stability) imenoval Neela Kashkarija, bivšega podpredsednika Goldman Sachs. Le-ta je odločal, kdo bo dobil denar iz vladnega jamstva. Kashkari je na mesto glavnega uradnika za investicije (Interim Chief Investment Officer) imenoval Reubena Jeffreya, uslužbenca Goldman Sachs. Ostali pomembni uslužbenci na finančnem ministrstvu pod Paulsonom so v tistem času bili: Dan Jester, Steve Shafran, Edward C. Frost in Robert K. Steel, vsi iz banke Goldman Sachs.

Članek v reviji Rolling Stone opisuje, kako je Goldman Sachs pod njegovim vodstvom združil skupaj riskantne toksične kredite, jim dal trojno AAA oznako ter jih prodal institucionalnim investitorjem, ki so uporabili depozite in pokojninske prihranke srednjega sloja. V l. 2004 je Henry Paulson vprašal Securities and Exchange Commission, če lahko

sprosti omejitve na posojila. Članek piše: »*They felt restrained by certain rules that said they have to have one dollar for every twelve they lent out, so... then chief Hank Paulson went to the SEC and asked to basically end these rules, and they did it. There was no Congressional hearing, no vote or anything like that. The SEC granted Goldman and four other banks exemptions to these rules and said you can lend as much money as you want, you don't really need to have any money.*« (Icke, str. 152)^{57.)}

Slika 46: Henry Paulson (vir: <http://justgethere.us>)

Z Obamo je novi finančni sekretar postal že omenjeni Timothy Geithner. Na začetku l. 2010 so razkrita elektronska sporočila razodela, da je Geithner dve leti poprej naročil AIG naj uničijo dokaze o tem, kako je banka izplačala dolg do Goldman Sachs in Societe Generale z davkoplačevalskim denarjem, ki ga je dobila s poroštvom.

Kljub temu, da je banka vpletena v kriminalne posle, pa ima očitno protekcijo s strani politike. Že omenjeni Bob Chapman v poročilu z dne 1.1.2011 piše: "*In a civil action concerning \$5 billion in bogus MBS (mortgage backed securities) and other derivative products, Goldman Sachs, neither admitted or denied, and was found guilty of civil fraud, and paid a fine of \$500 million. They got to keep the other \$4.5 billion...*"^{22.)}

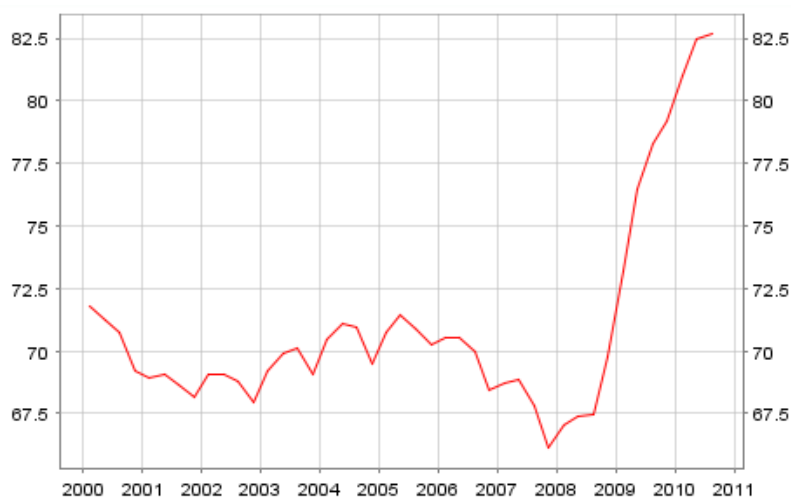
Banko je pod drobnogled vzela tudi Evropska Unija, saj naj bi poleg drugih investicijskih bank zlorabljala svoj položaj in protipravno posredovala informacije o trgu družbi Markit Group Ltd, katere centralna dejavnost je posredovanje informacij svojim klientom. Prav tako naj bi tudi imela nelegalni dogovor z evropsko derivativno klirinško hišo Intercontinental Exchange Inc., ki naj bi na škodo tekmecev favorizirala velike banke.^{121.)}

Banka je pred kratkim investirala 450 milijonov \$ v podjetje Facebook ter pridobila pravico za skupno 1.5 milijarde njegovih delnic. Facebook še ne kotira javno na borzi, trenutno ima manj kot 500 lastnikov, zato po zakonodaji še ni dolžan javnosti razkriti finančnih rezultatov. Posel je prav za prav privatna javna ponudba IPO, saj bodo prek Goldman Sachs njegovi bogati klienti sedaj lahko prišli do delnic Facebooka, s čimer se bo t.i. pravilo 500, ki ga postavlja Securities and Exchange Commission (SEC), zaobšlo. Facebook bi tako lahko bil prek banke, ki se je vpisala kot posamezni lastnik, v lasti tisočev ljudi.

Kot da vse to še ni dovolj, v letu 2010 naj bi banka dala na stran več kot 16 milijard dolarjev za bonuse svojih uslužbencev.^{88.)}

Kot najverjetnejši naslednik sedanjega guvernerja ECB Tricheta se omenja Italijan Mario Draghi, ki je bil nekaj let predsednik Goldman Sachs International.

V Evropi pa so v slabem stanju tudi Španija, Italija (kateri naj bi v skupno evro valuto prav tako pomagal Goldman Sachs) ter Irska in Portugalska, ki sta uradno naznanili, da bosta sprejeli finančno pomoč.^{60.)} Bankrot teh držav bi verjetno lahko ogrozil obstoj evra. Zato kratko življensko dobo skupni evropski valuti med drugim napoveduje tudi Bruno Bandulet v svoji knjigi *Zadnja leta Evra*: »Srečnega konca ni videti.... 10.maja 2010 je usodno prakso [neposredni nakup državnih obveznic] prevzela tudi ECB... centralna banka je z nakupom poslala v obtočnik svež denar, četudi so se branili, da ga na drugem mestu spet lahko 'posesajo in sterilizirajo'.«^{110.)} (Bandulet, str. 121, 140, 142) Če bo povprečni državni dolg v evrosistemu naraščal tako kot v zadnjih letih (slika 47), potem se nam verjetno ne obeta nič dobrega.

Slika 47: Vladni dolg v evrosistemu (kot % BDP) (vir: ECB)

Guverner Kranjec nas sicer miri z izjavami kot so: »Prepričan sem, da bo evro preživel...« ter »ne vidim nobene nevarnosti za obstoj evra...« Bivši guverner Gaspari pa je manj optimističen: »Po tem, kar se je dogajalo v drugi polovici leta 2010, vidimo, da ni pravega odgovora na finančno krizo v Evropi.« Ter: »So poskusi rešiti probleme na individualni ravni, od primera do primera, ampak ne vemo, ali ti poskusi delujejo.« Prav tako je nakazal nepripravljenost, da bi Slovenija z jamstvi pomagala še kakšni državi evroobmočja.^{77.)}

Prav tako temu nasprotujejo ljudje v Nemčiji, ki je največje evropsko gospodarstvo. V EU so se zato začeli pojavljati klici po uvedbi evroobveznic, ki naj bi razpršile rizik dolga posameznih vlad na celotno skupnost. Andrew Bossomworth, portfolio manager pri največjem investitorju v suverene obveznice na svetu, Pimco, pravi, da bo EU morala izdati obveznice, če bo želela rešiti krizo. Prav tako meni, da bi morale Grčija, Portugalska in Irska začasno zapustiti evroobmočje.^{78.)}

Možno je, da bo evru pomagala Kitajska, ki ima okoli 2.5 bilijonov dolarjev deviznih rezerv.^{79.)} Seveda takšna pomoč verjetno ne bo brez dodatnih pogojev, pisanih na roko Kitajski. Ob tem velja dodati, da je Kitajska največji lastnik ameriškega dolga (okoli 1 bilijon dolarjev). Je največji proizvajalec zlata ter peta po velikosti zlatih rezerv na svetu (okoli 1050 metričnih ton). Odveč pa tudi ni podatek, da kontrolira okoli 97% svetovne proizvodnje redkih kovin – npr. lantan in neodim, pomembnih za elektronsko industrijo, proizvodnjo

hibridnih avtomobilov, vetrnih elektrarn, ipd. V letu 2011 naj bi njihov izvoz zmanjšala za tretjino.^{94.)}

Milosti in nemilosti zunanjih kreditorjev, vključno z IMF, bi se v Evropi lahko izognili na dva načina. Prvič, ECB naj do sedaj še ne bi uporabila možnosti tiskanja denarja. Kot pravi *Richard Douthwaite*, soustanovitelj irske Fundacije za ekonomiko trajnostnega razvoja (Foundation for the Economics of Sustainability):

»Individual eurozone countries cannot create money out of nothing by quantitative easing. Only the European Central Bank has that power but it has not yet used it to inject money into the system without withdrawing an equal amount. Consequently, every cent in use in eurozone economies has to have been borrowed by someone somewhere, at home or overseas.«^{87.)}

Douthwaite predlaga svojo obliko tiskanja denarja ('quantitative easing' - QE), tako imenovan '**deficit easing**'. Razlika je v tem, da se denar ustvarjen pri QE porabi za nakup bančnih obveznic. Banke tako pridejo do denarja (dokapitalizacije), potem pa je od njih samih odvisno, ali bodo posojale ter tako stimulirale ekonomijo, ali ne. Prav tako je odvisno od strank, ali bodo najemale posojila. 'Deficit easing' se temu krču izogne tako, da novo ustvarjeni denar vlade porabijo direktno ali pa ga dajo državljanom. Alternativno bi vlade lahko kupile obveznice lokalnih skupnosti ter jim tako zagotovile sredstva za premoščanje krize.

»Printing Euros and giving them rather than lending them to the member countries would be akin to the "Greenback solution"... To avoid inflating prices when the economy reaches full employment, the money could be taxed back to the government or returned as user fees for public services.«^(ibid.)

Drugič, kriza bi se lahko premostila skozi **javno banko**, podobno kot jo ima ameriška zvezna država Severna Dakota, ki je od pomladi 2009 edina zvezna država s proračunskim plusom (glej str. 75). Taka banka bi lahko državljanom posredovala kredit namesto tiskanega denarja. *»Neither states in the U.S. nor those in the eurozone can print their own money, but they CAN own banks, which can create bank credit on their books just as all banks do. Most of our money is now created by banks in the form of bank credit, lent at interest. Governments could advance their own credit and keep the interest.«^(ibid.)*

Potrošniki v Sloveniji smo torej prepuščeni sklepom ECB, sklepom, ki ne bodo nujno obrodili pozitivnih sadov. Slovenija je sicer sprejela *Zakon o bančništvu*^{54.)}, ki ščiti bančne vloge v višini do 100.000 EUR, vendar pa to ne pomaga dosti, če moramo čakati mesece na naš denar ali če se npr. zgodi devalvacija valute. Tako lahko čez noč izgubimo 20, 30% ali več vrednosti svojih prihrankov. Prihranke pa nam konec koncev lahko zapleni tudi država, kot je to storila Madžarska s prihranki za upokojitev.^{104.)}

Kaj lahko v prvi vrsti torej storimo sami? Razmisliti velja o:

- Varčevanju - ne porabljati denarja za stvari, ki jih ne potrebujemo; varčevanje pri porabi energije, ...
- Večji neodvisnosti (energija – npr. fotovoltaika, hrana – več hrane pridelajmo sami, ...)
- Odpovedi nepotrebnim posojilom ter čimprejšnjem odplačilu starih

→ Bančna posojila naj bi predstavljala okoli 70% finančnih obveznosti slovenskih gospodinjstev. 87% stanovanjskih posojil je bilo odobrenih s spremenljivo obrestno mero, ki se lahko poveča ter tako dodatno obremeni posojilojemalca.^{109.)}

- Razpršitvi investicij - denar lahko naložimo npr. v plemenite kovine (več o tem na <http://kovine.si>^{63.)}), določene sklade, delnice, umetnine ter nepremičnine
- Imetju dela prihrankov v določenih tujih valutah
- Hranjenju dovolj denarja v fizični obliki
- Večjem sodelovanju v soseski in lokalni skupnosti (pomoč, delitev dobrin, orodja, zemlje, ipd.), tudi s pomočjo društev (→ www.casovnabanka.si)^{24.)} ter spleta (→ www.streetbank.com)^{92.)}
- Izobraževanju o finančnem sistemu ter spremljanju dogajanja na finančnih in gospodarskih trgih (→ povezave na zadnjih straneh)
- Širjenju informacij o delovanju bančnega sistema
- Pošiljanju svoje kritike, mnenj ter predlogov odgovornim ljudem na lokalni kot tudi državni ravni

Več morda tudi na tej povezavi: www.chrismartenson.com.^{105.)} ter v knjigi F. Štiblarja: Svetovna kriza in Slovenci – kako jo preživeti? (str. 179 – 181)^{109.)}

(opomba: za natančne informacije in nasvete glede osebnih financ se obrnite na finančnega svetovalca oz. druge vire)

Če vam grozi zaseg vaše hiše, ker ne morete odplačevati hipotekarnega posojila, se morda lahko oprete na naslednjo razsodbo sodišča v Minnesoti iz. l. 1969...

Tega leta se je vršil proces First National Bank of Montgomery proti Daly-ju. Obtoženi Jerome Daly je nasprotoval poskusu banke za zaseg njegove hiše, ker mu banka ni dala nobenega pravega denarja za posojilo. Sodniški zbor se ni veliko zanimal za argumente obtoženega, vse dokler ni mesto priče zasedel predsednik banke g. Morgan. Le-ta je na presenečenje vseh povedal, da je banka rutinsko proizvajala denar za posojila iz nič ter da je to standardna bančna praksa. Glavni sodnik g. Mahoney se je odzval z besedami: »To se sliši kot sleparstvo.« Predsednik je priznal, da je banka v sodelovanju s Federal Reserve Bank of Minneapolis zgolj z vnosom števil v računovodske knjige ustvarila \$ 14.000 za Dalyjevo posojilo. G. Morgan je priznal, da mu noben obstoječi zakon v ZDA tega ne dovoljuje. Sodišče je tako zavrnilo zahtevo banke za zaseg hiše in obtoženi je lahko obdržal svoje imetje.

Da pa groženj z zasegi ne bi bilo več, je potrebno spremeniti sedanji sistem. Katere so alternativne denarne metode?

A) Valute in banke lokalnih skupnosti

Ker je denar zgolj žeton, ki predstavlja vrednost, denarni sistem pa pogodbeni dogovor znotraj skupine ljudi, to pomeni, da lahko tudi lokalna skupnost izdaja svojo valuto.

Nekaj uspešnih primerov po svetu:

1. *Simec, Guardiagrele, Italija:* Bogati lokalni profesor Giacinto Auriti je izdal lokalno valuto simec. Le-to je menjal za lire ter se dogovoril z lokalnimi trgovci, da lahko pri njem zamenjajo simece nazaj v lire (v tem primeru so dobili 2 liri za en simec). Rezultat je bil, da so se cene prepolovile, ljudje so preplavili trgovine, lokalna ekonomija je zaživela. Ta praksa se je razširila še na sosednje kraje. Eventuelno so projekt v svoje roke prevzeli trgovci. Slabost tega italijanskega projekta je, da tak pristop potrebuje bogatega sponzorja, ki spravi kolesje v pogon.

Podobni projekti potekajo v nekaterih mestih v Angliji, med drugim v Totnesu ^{39.)}

<http://totnes.transitionnetwork.org/totnespound/home>

2. *Liberty Dollars, ZDA:* L: 1998 je privatna organizacija NORFED (National Organization for the repeal of the Federal Reserve Act and the Internal Revenue Code) začela izdajati valuto imenovano Liberty dollars, ki je bila podprta z zlatom in srebrom. Izdana je bila v obliki kovancev, zlatih in srebrnih certifikatov ter elektronskega denarja. Bankovci so bili tako dobro zasnovani, da jih je bilo težko ponarejati. Valuta se je v lokalnih trgovinah menjala z običajnimi dolarji v razmerju 1:1. Srebrni certifikati so predstavljali zgolj polovico dejanske vrednosti srebra v trezorju – razlika je šla k organizaciji za pokritje stroškov ter za njeno kampanjo. Do l. 2006 je bilo v obtoku 20 mil. liberty dolarjev, ki so tako postali druga največja valuta v ZDA. Tega leta je uradna kovnica ZDA razglasila, da so le-ti nelegalni, ker se jih lahko zmotno zamenja za uradno valuto. Pisarne NORFED-a sta preiskala FBI in tajna služba, ki sta zasegli tako računalnike kot tudi vse zlato in srebro. Kongresnik Ron Paul se je l. 2007 skušal postaviti v bran taki praksi s predlogom zakona o prosti konkurenci valut – Free Competition in Currency Act. Problemi pri izdajanju take valute so torej lahko pravne narave, poleg tega pa lahko bankovci predstavljajo večjo vrednost od dejanske (ker je dragocenih kovin manj). ^{35.)}

<http://en.wikipedia.org/wiki/NORFED>

Sredi marca 2011 je bil vodilni mož NORFED, Bernard von Nothaus obsojen na zaporno kazen. O taki odločitvi sodišča je bil presenečen celo Wall Street Journal ^{113.)}, ki omenja da se v luči krize dolarja vse več zveznih držav odloča za kovanje lastnih srebrnikov in zlatnikov (kar jim omogoča ustava).

Klub temu pa je nekdanji sodelavec NORFED, Rob Gray, ki je ustanovil American Open Currency Standard, kritičen do nekaterih potez Liberty Dollarja. Zato v svojem članku predlaga nekatere spremembe, ki bi odvrnile podobne zasege in tožbe s strani države (kovanje medaljonov in ne kovancev z dolarsko denominacijo, njihova uporaba zgolj med določenimi strankami in ne npr. v javnih supermarketih, ipd.) ^{114.)}

3. *Global Exchange Network, Argentina:* Argentina je vpeljala spremembe, ki jih je zahteval IMF (privatizacija, fiksiranje pesa na dolar,...) ter l. 1995 bankrotirala. Banke so se zapirale, ljudje pa so ostali brez prihrankov. Kmalu so se travniki spremenili v vrtičke, vzniknili pa so tudi lokalni menjalni marketi. Neka okoljska organizacija je organizirala veliko prodajo, kjer so ljudje lahko prinesli stvari, ki so jih nameravali prodati. V zameno za to pa so dobili papirnata potrdila, ki so predstavljala denar. Z njimi so lahko kupili druge stvari. Kmalu se je ta sistem razvil v Global Exchange Network (Red Global de Trueque), ki se je razširila po Srednji in Južni Ameriki. Na

vrhuncu je v njej sodelovalo 7 mil. ljudi. Nekatere lokalne oblasti so prav tako začele izdajati svoja potrdila, imenovana 'debt-cancelling bonds'. Študije so pokazale, da so cene v provincah, kjer so uporabljali lokalne valute, ostale stabilne v primerjavi s provincami, kjer tega niso uvedli. Sistem je imel nekaj pomanjkljivosti, vključno s slabim nadzorom nad ponarejanjem. Trenutno ta sistem uporablja nekaj deset tisoč ljudi.

4. **Ithaca HOURS, ZDA:** Trenutno je v ZDA na voljo več kot 30 lokalnih papirnatih valut, med katerimi je najbolj uspešna Ithaca HOUR. 1 enota predstavlja 10 \$ oz. povprečno urno postavko. Bankovce se lahko zamenja za delo (storitve) oz. za blago v enaki protivrednosti. Drugi primer podobne valute je 'časovni dolar', ki ga je zasnoval profesor Edgar Cahn. Na tej podlagi je v Sloveniji pred kratkim zaživel družvo Časovna banka Slovenije.^{18.) 24.) 31.)}

<http://www.ithacahours.org/>
<http://www.casovnabanka.si/>

Podobno vzporedno valuto uporabljajo tudi na Baliju za lokalne projekte (1 enota so 3 ure dela).

Slika 48: Bankovec Ithaca HOUR (vir: www.ithacahours.com)

5. **WIR banka, Švica:** kooperativa služi malim in srednjim podjetjem ter ne izdaja denarja kot takega, temveč je sistem zgolj računovodski. Vpisi v knjige tvorijo komplementarno alternativno valuto. Sistem je star več kot 60 let in se je začel zaradi krize v 30ih letih. Sprva so na njeno delovanje vplivali nauki Silvia Gesella, vendar pa je l. 1952 krenila svojo pot. Ni profitna banka in ima danes čez 60 000 članov.^{150.)}
6. **Potrdila na kmetijah:** Papirnata potrdila se lahko uporabljajo tudi na kmetijah in so namenjena temu, da kmet premosti težke čase do žetve. Primer le-tega je kmet v Massachusettsu, ki je izdal svoja potrdila potem, ko mu lokalna banka ni hotela odobriti kredita. Ljudje so lahko vplačali \$ 9, dobili za to potrdilo, ob žetvi pa to potrdilo zamenjali za pridelek v vrednosti \$ 10.
7. **'Caring relationship tickets', Japonska:** Ljudje pomagajo starejšim v zameno za potrdila o negovalnem odnosu, imenovana hureai kippu. Ta potrdila se seštevajo in kasneje lahko porabijo za nego, ko je varčevalec sam potreben pomoči. Za težja dela se dobi več točk oz. časovnih ur kot za lažja. Ta potrdila pokrivajo področje, ki ni zajeto v nacionalnem zdravstvenem zavarovanju. Varčevalci lahko ta potrdila prenesejo tudi na drugo osebo, ki potrebuje pomoč (npr. sorodnika). Podobni projekti naj bi obstajali tudi v Nemčiji.

8. **Pogosti letalski potnik:** Nekatere letalske družbe so uvedle t.i. 'frequent flyer miles', milje, ki se jih lahko zasluži s potovanjem z letalsko družbo, nato pa porabi v restavraciji, hotelu, supermarketu, za taksi, ipd. V ta projekt bi se lahko vključile tudi lokalne občine, razširile trgovanje ter zmanjšale pritisk davkov na občane.
9. **Elektronske valute, sistem LETS:** Prvi elektronski valutni sistem je zasnoval Kanadčan Michael Linton l. 1982, imenovan LETS – Local Exchange Trading System. Le-ta je informacijski sistem za beleženje človeškega truda. Kredit se elektronsko vzpostavi, ko si ga prebivalec sposodi od skupnosti v zameno za nakup blaga ali storitev. Po enakem postopku se tudi izbriše, ko je kredit vrnjen nazaj v obliki blaga ali storitev. Trenutno v Evropi, Avstraliji ter Novi Zelandiji obstaja okoli 800 takšnih lokalnih sistemov.^{49.)}

http://en.wikipedia.org/wiki/Local_Exchange_Trading_Systems

10. **The Grameen Bank, Bagladeš:** Mohammad Yunus je zasnoval lokalno banko Grameen (prevedeno: vas), v kateri lastništvo in nadzor ostajata v rokah posojiljemalcev. Takoj, ko varčevalec zbere določeno vsoto denarja, kupi (samo) eno delnico v banki. Obresti so postavljene tako, da ima banka majhen dobiček, ki gre nazaj k delničarjem v obliki dividend. Banka izdaja majhna posojila (začenši s \$ 50), s katerimi si lahko lokalni revni ljudje pomagajo oz. pričnejo s svojim majhnim podjetjem. Banka poroča, da je na ta način 54% strank že prekoračilo prag revščine. V 25 letih je banka izdala posojilo 5 milijonom ljudi.^{30.)}

<http://www.grameen-info.org/>

Že omenjeni Bernard Lietaer je strastni zagovornik vzporednih valut (t.i. complementary currencies), saj meni da so glavni problem državne valute ter da je problem sistemske narave. Na podlagi 25 letnega raziskovanja naravnih ekosistemov Univerze v Marylandu, ZDA, trdi, da je za uspešen sistem potrebno ravnovesje med njegovo učinkovitostjo ter odpornostjo. Pravi, da to velja za vse mrežne sistem, med katere spada tudi finančni. Trdi, da naš trenutno sistem daje preveč poudarka na učinkovitost in zanemarja odpornost. Problem je po njegovem strukturne narave in trdi, da bodo vsi poskusi vlad za rečevanje krize propadli, saj e ne ukvarjajo s strukturnimi napakami. Kot eno izmed rešitev, ki bi prav tako pomagala ohraniti večino delovnih mest, vidi v t.i. Tradable Commercial Credits (TCC).

70% in več delovnih mest predstavljajo majhna in srednja podjetja. Le-ta imajo ponavadi 30 dnevni plačilni rok, medtem, ko si njihovi veliki odjemalci oz. država privoščijo 90 dnevni rok. Ta razlika mnoge pripelje na rob solventnosti. Rešitev je v tem, da se za izdan račun dobi zavarovanje. Tak račun je tako pokrit in se lahko uporablja kot plačilno sredstvo. Prejemnik le-tega ga lahko položi na banko in počaka, da se 90 dnevni rok izteče ter ga zamenja za uradno valuto, vendar mora v tem primeru nekaj plačati banki. Lahko pa ga da naprej drugemu prejemniku. Na ta način se majhna in srednja podjetja lahko izognejo likvidnostnemu krču. Ta sistem že dobro funkcionira v Braziliji in Urugvaju, kjer se račune lahko uporablja tudi za plačilo davkov.

Njegova celovita rešitev vključuje vzpostavitev svetovne komplementarne valute, ki ne bo nikogaršnja nacionalna valuta, nekaj vzajemnih kreditnih sistemov za poslovni sektor ter kopico lokalnih in specialnih valut za povsem določene namene. Njegov projekt Terra vsebuje

denarno enoto, krito z blagom ali košarico izdelkov ali storitev ^{1.), 147.)} Več o lokalnih valutah si lahko preberete tudi na strani dr. Margrit Kennedy. ^{149.)}

KRITIKA: American Monetary Institute pravi, da g. Lietaer dobro definira problem, toda ne ponudi radikalne rešitve. Nikjer ne omenja frakcionarnega rezervnega sistema ter izdajanja denarja skozi vladne roke. Trdijo, da namesto pravih rešitev ponuja monetarne nadomestke. Pravijo, da so lokalne valute dobre v kriznih situacijah, vendar ne predstavljajo prave celovite rešitve.

Kljub vsemu, lokalne valute dokazujejo, da denar ni nekaj, za kar bi nujno morali tekMOVATI. Lahko nastane brez zlata, bank, vlad ali tiskarskih strojev. Kot pravi David Boyle v *Money Matters*: »Ljudje se ne ukvarjajo z delom in kreirajo ekonomijo, ker bi želeli podpirati ekonomijo. Ustvarjajo in so v medsebojnih odnosih, in to je tisto, kar poraja ekonomijo«. (Boyle, str. 16). Vendar pa obstaja nekaj omejitev, kar se tiče kreditnih sistemov:

- preohlapne vzpodbude za vračilo dolga: ljudje si lahko dovolijo dolg vračati predolgo časa oz. ga ne odplačajo (to bi se lahko rešilo z zastavitvijo določenega dela njihovega premoženja oz. določenimi pogodbenimi določili).
- Možen slab nadzor nad ponarejanjem potrdil
- Nekatere variante potrebujejo bogatega sponzorja, da začne projekt (npr. Simec)
- V primeru podobnosti z uradno valuto in preohlapnih pravil uporabe si izdajatelj lahko nakoplje tožbo (npr. Liberty Dollars).
- Končno, ne rešijo problema dolga glavne nacionalne valute. Davke in račune se mora še vedno plačevati v tej valuti.

B) Reforma nacionalnih valut

Spodnje rešitve so nanizane tako, kot jih navaja in vidi avtorica Ellen. H. Brown in kot so zapisani v njeni knjigi. Vsi monetarni reformatorji se ne strinjajo z vsemi njenimi predlogi, zato bodo predstavljene tudi kritike. Poleg tega obstajajo tudi zagovorniki uvedbe zasebnega denarja ter vrnitve na zlati standard (npr. Reinhard Deutsch ter avstrijska šola ekonomistov → str. 108). Bralce tu pozivam naj sami razmislijo mogočih rešitvah ter obiščejo spletne strani različnih monetarnih reformatorjev za primerjavo ter dodatna pojasnila in informacije.

1.) Legitimna pravica vlad do izdajanja lastnega denarja

Poleg tega, da bi vlade vzpodbujale in podpirale nastanek lokalnih valut oz. alternativnih oblik denarja, bi morala prva sprememba biti, da bi **države vzele nazaj legitimno pravico do izdajanja denarja**. Sedaj se v večina vlad po svetu zadolžuje pri svojih centralnih bankah (oz. mednarodnih kot npr. Svetovna banka ali IMF) preko izdajanja državnih obveznic. Centralna banka na drugi strani lahko manipulira trg prek določanja obrestnih mer in pogojev za komercialne banke, obenem pa praktično ni dolžna nikomur odgovarjati za svoja dejanja. Ljudstvo nima vpliva na to, kdo sedi v njenih odborih.

Argument proti vladnemu izdajanju denarja je vedno, da bodo vlade natisnile preveč denarja ter tako povzročile nekontrolirano inflacijo. Resnica je ta, da inflacijo v pretežni meri povzročajo banke same prek multipliciranja kreditov. Tudi v tem primeru ljudje nimajo vpliva na to, kdo v bankah sprejema odločitve.

Na drugi strani pa, če bi denar izdajala vlada, se jo zaradi napačnih odločitev lahko razreši prek interpelacije v parlamentu, ki je lahko dokaj preprost postopek. Na ta način bi ljudje imeli več vpliva na to, kakšna monetarna politika se vodi. In **kar je še bolj pomembno, vlada ne bi bila zadolžena.** Z denarjem, ki bi ga tiskala, bi lahko financirala javne projekte v korist vseh državljanov. Obenem pa bi ga lahko posojala in ga z nizkimi obrestmi reciklirala nazaj, financirala samo sebe, s čimer bi se davki znižali.

Stephen Zarlenga o tem pravi: *»Whether new money spent into circulation is inflationary or not will depend in large part on where and how it is spent. Direct it into warfare or pushing up asset prices as in a real estate or a stock market bubble, and it will be inflationary, at least in the areas into which it is directed, without production. But direct it into creating goods and services, and it's not necessarily inflationary because you are left with the goods and services, and they will tend to keep prices down.«*^{80.)}

Zarlenga omenja, da naj bi bilo na začetku 21. stoletja v ZDA za obnovitev infrastrukture potrebnih okoli 2 bilijona dolarjev.

Podobnega mnenja (nujnost novih investicij za zagon gospodarstva) so tudi nekateri slovenski strokovnjaki. Aleksander Svetelšek, nekdanji predsednik uprave Petrola, meni: *»Slovenija rabi velike investicije, v vrednosti dveh do treh milijard evrov, ki bi znova prebudile gospodarsko rast in s tem bistveno izboljšale tudi socialno stanje v državi, manj bi bilo brezposelnih in stanje duha v družbi bi bilo bistveno boljše... Če bi Slovenija zagnala dve ali tri investicije, vredne približno toliko, kot je šesti blok Termoelektrarne Šoštanj ali elektrarne na Savi ali denimo drugi železniški tir, bi vse to skupaj pomenilo močan investicijski zagon in varnost številnih delovnih mest za tri do pet let.«*^{81.)}

Samo H. Milič, generalni direktor Gospodarske zbornice Slovenije pa pravi: *»Težava je, da dve tretjini podjetij posluje na domačem trgu, na katerem pa za zdrav zagon ni velikih in pomembnih javnih investicij. Zaradi pomanjkanja naložb se bo gospodarska kriza poglobljala...«*^{106.)} Prav tako meni, da so slovenske banke veliko bolj kontaminirane s toksičnimi posojili oz. slabimi terjatvami kot se kaže navzven. Zbornica je vladi predlagala oblikovanje slabe banke, vendar predlog ni bil upoštevan.

Kakorkoli, denar za omenjene javne projekte in naložbe bi seveda lahko zagotovila (ustvarila) država sama.

Največja skrb bi bila, kako izvesti spremembne, ne da bi se zaradi obstoječega kreditnega mehurja uničil celotni bančni trg skupaj s posameznimi državami. Tako državnega dolga (obveznic) kot tudi zasebnih kreditov bi se lahko znebili s spremembo obveznic in kreditov v prave bankovce, pravi denar. Kot omenjeno, bi bile banke na ta način zaščitene pred morebitnimi navali.

Richard Douthwaite v svoji knjigi *The Ecology of Money* k temu dodaja: *»If new money were spent into circulation rather being created as debt, the money stock would not contract if, as a*

result of a change in the economic climate, less borrowing was undertaken and less investment carried out«^{129.)}

Poleg tega bi morala država verjetno sprejeti še nekatere vzporedne ukrepe, da denar ne bi 'uhajal' iz države oz. se porabljal za nepravne namene, med drugim^{80.)}:

- *kontrola novo nastalega kapitala*: če država izda milijarde, ampak jo te milijarde zapustijo skozi posameznike ali korporacije, potem država nima daljnoročnih koristi od tega. Javne projekte bi tako lahko dobivala primarno domača podjetja in posamezniki.

- *kontrola uvoženega blaga*: če se nov denar porabi za cenene uvožene artikle, namesto javne investicije in proizvodnje, bodo obogatili zgolj uvozniki, domača industrija pa bo osiromašena.

- *kontrola meja*: če država dovoli, da nova delovna mesta dobijo migranti, potem ni dolgoročnega pozitivnega učinka, saj bodo migranti denar prenesli v tujino.

- *kontrola socialne podpore*: socialna podpora bi morala biti dostopna samo nacionalnim državljanom, le-tem pa pod jasno določenimi pogoji (da ne bi prihajalo do prevelikega odliva).

- *vzpodbujanje varčevanja*: več imamo privarčevanega, bolj varni smo, če pride do krize.

Primer podobnega in dobro delujočega sistema naj bi bil **otok Guernsey**, ki se nahaja približno 75 milj južno od Velike Britanije. L. 1816 so se njegovi morski zidovi rušili, njihove ceste so bile blatne in ozke. Dolg je znašal 19.000 funtov, medtem ko je bil celotni letni prihodek otočanov zgolj 3.000 funtov, od katerih so morali plačati 2.400 za plačilo obresti.

Potem pa je lokalna vlada začela izdajati lasten denar, ki je bil obresti prost. V razmaku parih desetletij je nekajkrat izdala vladne bankovce za javne projekte (morski zidovi, ceste, cerkve, šole, trgi,...). Količina denarja se je močno povečala, vendar *ni bilo inflacije*. Do l. 1958 so izdali 542.000 funtov brez inflacije.

Guernsey ima davek na dohodek, a je relativno nizek (20%) ter preprost in brez 'lukenj'. Nima davka na dediščino ter je brez vladnega dolga. Komercialne banke poslužujejo zasebne kliente, vendar vlada nikoli ne gre v dolg. Že skoraj dve stoletji izdaja svoj denar; med tem časom se je količina denarja povečala za 25 x pa vendar je njena ekonomija ostala stabilna, cvetoča in brez inflacije.

2.) 100% rezervna zahteva za komercialne banke

Če bi denar izdajala država, bi le-ta morala **zahtevati od zasebnih bank 100% rezervo za vse zasebne depozite, ki se jih lahko dvigne na zahtevo**. Če bi se ta sprememba izvedla čez noč zgolj na podlagi že izdanega denarja, bi to verjetno bankrotiralo banke, saj so vse zadolžene, sledila pa bi uničujoča deflacija. Zato bi morali uporabiti rešitev F. Soddyja in izdane kredite nadomestiti s pravim državnim denarjem.

Posojilo je izdano na podlagi obveznic, ki so obljuba plačila v prihodnosti. Ko je enkrat izdano, lahko postane del bančnih rezerv in na podlagi teh banka lahko izdaja nova posojila. Posoja neobstoječi denar (povečini z vnosom številke na računalniški ekran), a je hkrati dolžna denar izplačati, če stranka to zahteva. Tako imajo banke dolg do centralne banke, ena do druge ter do svojih komitentov.

Če bi banke želele izničiti svoj obstoječi dolg s pravim denarjem, bi ga morale od nekje vzeti. Edina možnost bi bila dvigniti obrestne mere za posojila in spustiti obresti na depozite, kar bi zmanjšalo njihov dobiček ter jih naredilo bolj ranljive nasproti nebančnim finančnim institucijam. Prav tako bi zgolj govorice o takšnih ukrepih lahko povzročile padce bančnih delnic.

Banke bi se lahko znebile svojega dolga tako, da bi ga prodale investitorjem, česar se v bistvu že poslužujejo. Toda kje najti investitorje, ki bi kupili tako velik dolg? Z monetiziranjem dolga sprostila velika količina denarja, ki je sedaj v obliki obveznic. Po E. H. Brown bi ljudje, ki so prej svoje prihranke vlagali v vladne obveznice, iskali drug vir stalnega dobička. Managerji investicijskih fondov bi tu gotovo našli veliko priložnost in izoblikovali določene fonde v ta namen. Lahko bi kupovali bančni dolg z denarjem investitorjev ter ga zavili v paket obveznic. Investitorji bi tako eventuelno dobili izplačane obresti, ki bi se nalagale na dolg.

Ker pa so ljudje zaradi nedavnih špekulacij postali skeptični do investiranja v dolgove pakirane v obveznice, bi bilo **nujno poostriiti zakonodajo, ki ureja trg obveznic, tako da bi bila vsa pravila jasna, transparentna in vsi riziki znani**. Na ta način bi se lažje privabilo investitorje. Če pa se jih tudi na ta način ne bi moglo, bi se banke v končni fazi lahko obrnile na državno centralno banko za finančno pomoč – kar je natanko isto, kar se dogaja sedaj, vendar s to razliko, da se v tem primeru denar ne bi nevarno multipliciral ter s tem povzročal inflacijo.

Privatnega bančnega sistema se namreč ne da več reševati s pritokom rezerv, ustvarjenih zgolj z vpisom v knjige z namenom podpiranja ekspanzije piramidnega posojanja skozi multiplikacijo kredita.

Posamezniki in podjetja potrebujejo posojila in ta se prav tako lahko ustvari iz nič skozi 100% rezervni sistem, tako kot se to dogaja danes. Razlika je v tem, da bi denar izdajala vlada, obresti na to pa bi se porabile nazaj za javne projekte. Tako bi dobiček bogatil celotno skupnost in ne zgolj peščico 'elitnih' posameznikov.

Medtem, ko American Monetary Act S. Zarlenge zahteva 100% rezerve zgolj za tekoče račune, gre predlog Patricka Carmack-a, avtorja videa The Money Masters, še dlje. Njegov zakon Monetary Reform Act ^{125.)} zahteva 100% rezervo na vse depozite, vključno z varčevalnimi depoziti. Carmack predlaga, da naj banke, ki služijo depozitorjem, ne bi smele posojati razen, če ne bi za to uporabljale lastnega denarja.

Pojavljajo pa se tudi predlogi, da bi se predlog 100% rezervne rešitve uvedel skupaj z inovativnimi derivativnimi produkti, ki bi omogočili določenemu delu bančne računovodske knjige likvidnost, s čimer bi banke za ta del obdržale interes investitorjev (Chen, 2009). ^{83.)}

S 100% zahtevo se strinja tudi Mervyn King, ko pravi: »*One example [of banking reform] would be to divorce the payment system from risky lending activity - that is to prevent fractional reserve banking*« ^{107.)}

3.) Depoziti občanov

Vendar pa, če bi banke izgubile možnost posojati depozite večkrat, bi verjetno izgubile zanimanje za shranjevanje depozitov. Če bi se to zgodilo, kaj bi jih lahko nadomestilo? **V bistvu so potrebe posameznika kar se tiče depozitov precej preproste.** Potrebuje varen prostor, kjer lahko shrani denar ter ga po potrebi na praktičen način dostavi do drugih bank oz. ljudi. Te storitve bi lahko izvajala vladna agencija, nekaj podobnega kot ameriška U.S. Postal Service (1911 - 1967). Le-ta je v zameno za depozite izdajala obveznice, ki so garantirale letne obresti, ter depozitne certifikate in denarna naročila (money orders). Današnja inačica podobnega sistema bi morala biti posodobljena, da bi odgovarjala modernim zahtevam. Ker bi ta funkcija padla pod okrilje ene vladne službe (centralne banke s svojimi izpostavami), ne bi bilo tolikšne potrebe prenakazovati denar na druge račune, s čimer bi se zmanjšali tudi stroški, ki so s tem povezani. Komerzialne banke po tem predlogu bi morale zapreti svoje depozitne storitve ter se preimenovati, morda v 'privatne finančne institucije', s čimer bi se izenačile s pokojninskimi in vzajemnimi skladi, zavarovalnicami, ipd. Banke tako ne bi potrebovale tolikšnega števila izpostav, deloma bi jih lahko pokupila centralna banka za vzpostavitev svojih hranilnic. **Privatne finančne institucije bi prav tako lahko najemale posojila od centralne banke tako kot banke danes, vendar pa bi bile obresti postavljene tako visoko, da bi jih to odvrčalo od manipulativnih iger na denarnih trgih.**

4.) Krediti

E. H. Brown meni, da bi s tem sistemom bi zasebno izdajanje kreditov postalo zgodovina. Vendar pa je to pomemben del današnje družbe in trgovanja, kako bi torej dosegli, da bi se ta storitev obdržala? Teoretiki od Cotton Mathersa do Benjamina Franklina in Michaela Lintona trdijo, da je denar v bistvu kredit, predujem na podlagi človekove obljube za vračilo. Izvira iz te obljube in ne iz depozita nekoga drugega na banki. E.H. Brown trdi, da kar je narobe z današnjim sistemom je to, da gredo obresti v žepe bank, ki za izdajo predujmov niso zastavile ničesar svojega. Problem bi se lahko rešil s tem, ko bi se izdajanje predujmov na računih preneslo na resnično nacionalne banke, ki bi delovale kot agenti vlade oz. parlamenta, edinih pristojnih za izdajo nacionalnega denarja. Kreditne storitve so v resnici podaljšek depozitnih funkcij bank. Ko uporabimo kreditno kartico, gre denar iz našega računa, ne iz računa nekoga drugega. Naša obljuba plačati postane lastnina ter obenem obveza banke, ne da bi se v posel vpletalo denar banke ali denar kogarkoli drugega. Institucija, ki bi skrbela za take transakcije kreditnih kartic, bi bila pooblaščen za oboje – depozite ter za izdajo kreditnih predujmov. Vladna bančna agencija te vrste ne bi imela nobenih želja po dobičkih, zato ne bi odirala ljudi z velikmi obrestmi. Kredit bi se lahko dajal z razumnimi obrestmi, ki bi bile fiksne, pod določenimi pogoji bi se lahko izdajale celo brez obresti.

KRITIKA: American Monetary Institute je do zgornjega predloga zelo kritičen. Kot prvo, meni, da je problem današnjega sistema in monetarne reforme prvenstveno v tem, kako se denar definira. Trdi, da je denarju ta funkcija podeljena na podlagi vladnega zakona ter da denar ni ekonomsko blago oz. zgolj kredit. Po njihovem mnenju tu avtorica naredi napako, ko denar skozi knjigo definira z različnimi definicijami. Druga kritika leti na dejstvo, da bi se enako nesprejemljivo zaračunavanje obresti na kredit zgolj preneslo iz zasebnih v vladne roke. Tako bi vlada postala lastnik naše zadolženosti, medtem, ko se v bistvu ne bi nič spremenilo. E.H. Brown prav tako predlaga inkorporacijo JP Morgan in Citibank pod vladno okrilje po tem, ko bi le-ti propadli, kar naj bi bilo dovolj za pokritje potreb po kreditnih karticah. AMI temu nasprotuje, saj meni, da bi se prevarantska praksa tako nadaljevala pod

okriljem vlade, kar bi bilo morda še težje izkoreniniti. Ne strinjajo se tudi s tem, da bi morala vlada voditi celotni bančni sistem.^{126.)}

5.) Problem derivativov

Danes je 97% vrednosti derivativov v ZDA v lasti 5 bank, med katerimi sta največji JPMorgan Chase ter Citibank. JPMorgan Chase jih ima v vrednosti okoli 57 bilijonov \$, kar pomeni da za vsak dolar svoje neto vrednosti, banka riskira okoli 7.5 \$. Vse, kar je treba je, da propade malo več kot 13% derivativov in celoten kapital banke bi bil čez noč izbrisan.

Za razliko od normalnih iger na srečo (casinoji, loterije, ipd.) trgovanje z derivativi ni obdavčeno, kar je eden izmed razlogov, da lahko banke z računovodskimi triki prikazujejo svoje bilance kot likvidne. **S preprosto majhno obdavčitvijo (predlagatelji menijo, da bi bilo morda dovolj 0.1%), bi njihovo trgovanje postalo vidno pred javnostjo. Tako bi se bržkone razkrilo, da je mnogo velikih bank v resnici že bankrotiranih.** Za to ne bi bila potrebna parlamentarna preiskava. Bankrotirane banke bi lahko prevzela država po principu vlaganja sredstev v zameno za njihove deleže ter se s tem izognila obtožbam o nacionalizaciji. S takšnim manevrom pa bi se rešilo še nekaj drugih problemov, saj so te velike banke vpletene v predatorski kapitalizem, kratko prodajo, manipuliranje deviznih trgov ter uničevanje podjetij.

6.) Problem obresti

Danes se količina denarja v obtoku širi skozi nakup vladnih obveznic s strani centralne banke ter komercialnih bank. Centralna banka plača z denarjem, ki ga je ustvarila iz praznega zraka. Banke posojajo kredite ter zaračunavajo obresti zanje, kar ustvarja 'nemogoče pogodbe', kajti denarja ni nikoli ustvarjenega dovolj, da se odplača obrestne zahteve.

Obresti so vključene v vse stopnje produkcije in trgovanja. Ocenjuje se, da kumulativne obresti tako dosežejo polovico končne cene izdelka. To pomeni, da bi eliminiranje obresti lahko cene eventuelno prepolovilo.

Banke so posredniki, ki v poslih priskrbijo denar. Problem se tako po eni strani lahko zaobide z investicijskim oz. islamskim bančnistvom, kjer denar že obstaja, banke skupaj zgolj zberejo investitorje za projekte, ki potrebujejo financiranje. Banka omogoči posel ter izda delnice. Posel je skupni projekt. Investitor ima dobiček samo, če podjetje posluje z dobičkom. Podjetje pa posluje z dobičkom zgolj, če proizvaja dobre dobrine in storitve.

V sistemu brez državnega dolga ter brez obresti na posojila bi se dolg potrošnika moral regulirati sam. To dobro ponazarja že omenjeni LETS sistem. Preprost primer:

Maja speče piškote za Janeza, ki ji plača z enim LETS kreditom tako, da ga odvzame iz svojega računa ter ga prenese na njenega. S tem je pravkar ustvaril denar. Janez opere Špelin avto in za to dobi en kredit od nje, kar zbalansira njegov račun. Špela pomaga Maji na vrtu ter za to prejme en kredit in tako so vsi računi zopet na ničli.

E. H. Brown meni, da bi se denar ustvarjal takrat, ko bi državljani vzeli kredit iz banke, ki bi bila v lasti skupnosti. Denar dandanes nastaja na popolnoma enak način s to razliko, da ga

ustvarjajo zasebni bankirji. Toda monetarnega sistema brez obresti ne moremo pričakovati kaj kmalu, poleg tega imajo obresti določene prednosti, kot npr. vzpodbujajo dolžnika k plačilu, ponujajo neko kompenzacijo posojilodajalcu za uporabo njegovega denarja ter omogočajo upokojencem zanesljiv dohodek. Kako obdržati te prednosti ne da bi sprožili problem 'nemogoče pogodbe'?

Po mnenju E. H. Brown je problem mogoče rešiti tako, da bi bila edina entiteta v državi, pooblaščen za posojanje z obrestmi, država sama. Obresti bi šle nazaj k državi in le-ta bi denar vrnila nazaj v skupnost oz. deloma porabila za financiranje nujnih državnih služb. Na ta način državi ne bi bilo treba vedno znova tiskati novega denarja za pokritje razlike med glavnico in obrestmi.

Kako bi to delovalo v praksi? Država bi izdala npr. 110 EUR, od tega bi 100 EUR posodila z 10% obrestmi, 10 EUR pa bi porabila za javne projekte. Teh 10 EUR že predstavlja 10% obresti, ki bi eventuelno pritekale nazaj k državi skupaj z glavnico, 100 EUR. Tako ne bi bilo treba vedno znova tiskati novega denarja, temveč bi se le-ta zgolj recikliral. V primeru večjih družbenih potreb po denarju (npr. naravne katastrofe), bi se natisnilo toliko denarja, kolikor bi se ga potrebovalo za projekte (delo in material). Tako bi se izognili inflaciji, saj bi se dotok denarja povečal skupaj s povpraševanjem. Še več, davki ne bi bili potrebni.

To je idealen scenarij, ki bi po njenem zahteval poddržavljenje vseh finančnih institucij, ki danes tako ali drugače posojajo denar. To je za večino ljudi na zahodu trenutno nepredstavljivo, zato bi bil trenutno morda bolj primeren polovičen sistem, pol zaseben in pol drжавen. Vlada bi bila prvi izdajatelj in posojilodajalec, privatne finančne institucije pa bi reciklirale ta denar v obliki posojil. Obresti bi še vedno šle v njihove zasebne žepe, toda ne v takem velikem obsegu kot danes. Dotok denarja bi se tako še vedno moral povečevati, da bi pokrili obresti, vendar manj.

Zvezna država ZDA **Severna Dakota** je edina v Ameriki, ki ima lastno državno banko. Ustanovljena je bila l. 1919 z namenom pomagati malim kmetom in podjetnikom izpod primeža železniških podjetij ter bank iz drugih zveznih držav. Danes deluje kot centralna banka in opravlja podobne funkcije kot izpostave FR, vendar se od nje bistveno razlikuje.

Deleži FR so v rokah privatnih bank, medtem kot je Banka Severne Dakote (BSD) 100% v državni lasti. Od nje se zahteva, da deluje v javnem interesu. Njen cilj je omogočati stabilne finančne storitve z namenom podpirati poljedelstvo, trgovino in storitve v državi. Izogiba se rivalstvu s privatnimi bankami, tako da z njimi deluje kot partnerica. Večino posojil izdajajo lokalne banke, BSD sodeluje pri posojilu tako da deli rizik, zakupi in zniža obrestno mero in zakupi posojila in tako osvobodi lokalne banke, da lahko posojajo več.

Njena druga funkcija je omogočati sekundarni trg za nepremičninska posojila, ki jih kupuje od lokalnih bank. To je državi pomagalo zaobiti nepremičninsko krizo, saj sekundarnega trga niso vodili posojilodajalci v senci, temveč država banka.

Ostale storitve, ki jih banka omogoča, so: garancije za podjetniške iniciative in študentska posojila ter nakup lokalnih obveznic. Banka prav tako financira državni proračunski primanjkljaj. BSD ima račun pri Federal Reserve, vendar pa njeni depoziti niso zavarovani pri FDIC. Zavarovani so s strani zvezne države same, kar je razumna poteza v času, ko je FDIC blizu bankrota. Več na: <http://www.webofdebt.com/articles/pottersville.php>

KRITIKA: American Monetary Institute je kritičen tudi do nekaterih zgornjih predlogov. Njihov zakon ne prepoveduje zaračunavanja obresti, jih zgolj omejuje (npr. celotne zaračunane obresti naj ne bi presegle zneska kredita, letne obresti na bi bile maksimalno 8% za kreditne kartice). Trdijo, da je najbolj pomembno to, da se izdaja denarja povrne nazaj v vladne roke ter vzpostavi 100% rezervno zahtevo. Problem obresti bi se lahko reševal naknadno z dodatnimi zakoni.

Trdijo, da se s tem, ko bi denar nastajal z jemanjem kredita, ne bi ničesar spremenilo; ljudje bi bili še vedno ujeti v dolg. Zdi se jim neizvedljivo, da bi ljudje prek tega sami določali, koliko denarja potrebujejo.

Prav tako so kritični do državnih bank, saj menijo, da če bi vlada dajala državam in lokalnim skupnostim brezobrestna posojila, potem države sploh ne bi potrebovale svojih bank. Poleg tega bi se državne banke posluževale enake multipliciranja kredita kot se druge komercialne banke in bi s tem podpirale status quo. Ustanavljanje državnih bank bi bilo tudi distrakcija o pravih potrebnih monetarnih reform. Za ustanovitev take banke države potrebujejo sredstva, toda vse so že prekomerno zadolžene, tako da bi bil to dodaten strošek. Ker bi te banke delovale po enakih principih kot komercialne banke in bi bile vezane v njihovo mrežo, bi bila količina kreditov, ki bi jih lahko izdale odvisen tudi od tega, koliko posojajo druge banke. Ker bi delovale na trgu bi bile pa prav tako dovzetne za tržne rizike. V AMI so prav tako mnenja, da državne banke ne bi prispevale pomembnega deleža v letne državne proračune.

Po njihovem mnenju bi bilo za zvezne države bolje, če bi obdržale dosedanje dogovore s komercialnimi bankami s to razliko, da bi si poskušale zagotoviti boljše pogoje. Precejšnja verjetnost je, da bi banke pristale na drugačne pogoje, saj si nobena banka ne želi, da bi se depoziti preselili drugam.

Islamsko bančništvo

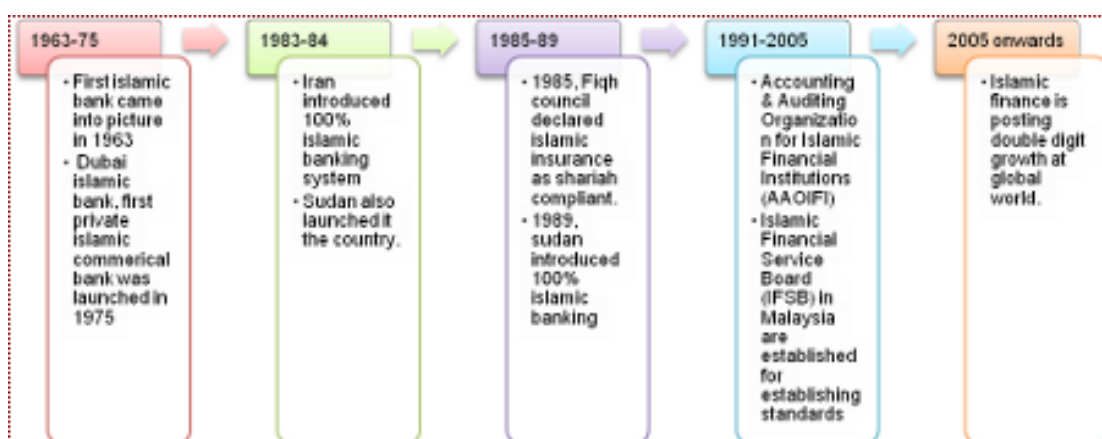
Mohamed naj bi razumel naravo denarja kot legalno kreacijo, kot nekaj, kar izvira iz zakona. Svoje učence naj bi učil, da naj bo številčno ovrednoteni bakreni denar enako sprejemljiv kot zlato in srebro. Koran prepoveduje zaračunavanje obresti (Riba) in ko se je ta prepoved prvič uveljavila v praksi v 7. stol., naj bi trgovina zacvetela. M.U. Chopra npr. meni, da ekonomska aktivnost po tem ni trpela nikakršnega upada (Zarlenga, str. 624). Kljub temu pa naj bi trgovci kasneje v praksi dostikrat delovali drugače od religioznih zapovedi. Tako npr. Hungronge pravi, da so bili že v 11. stol. tisti trgovci, ki so trgovali v skladu z religioznim zakonom, od ostalih zasmehovani. (ibid.)

Dr. Natalie Schoon razlaga, da naj bi v srednjem veku med l. 1000 in 1500 arabski trgovci iz Bližnjega Vzhoda trgovali po principih šeriatskega prava, torej brez obresti ter z deljenjem rizika in dobička. Kasneje naj bi pomembna evropska podjetja (npr. Dutch East India Co.) tam odprle svoje izpostave, ki pa so delovale po principu obresti. Ta vpliv naj bi se nato razširil po regiji in postal prevladujoč.^{136.)}

Zarlenga razlaga, da naj bi muslimanske države v zadnjih dveh stoletjih pod vplivom kolonializma postopoma prevzele denarni in bančni sistem temelječ na obrestih. Vendar pa islamsko bančništvo od 30ih let 20. stoletja doživlja postopen preporod. V 30ih letih (morda zaradi depresije na Zahodu) je prišlo do ponovne evalvacije muslimanske pozicije do tega vprašanja. Muslimanski učenjaki so ponovno potrdili klasična muslimanska stališča, torej

nasprotovanje oderuštva in obrestim. Druga faza je bila, ko so nekako po l. 1965 muslimanski ekonomisti preučevali te ideje. Treja faza, ki še vedno traja, pa vključuje izoblikovanje obresti prostih bank in finančnih institucij v praksi. Na tem področju je bil še posebej dejaven Pakistan, katerega 227i člen ustave določa, da se morajo postopno vsi zakoni prilagoditi Koranu ter da naj se oderuštvo in obresti čim prej odpravijo. Do zgodnjih 80ih let so brezobrestne banke delovale v Egiptu, Jordaniji, Kuvajtu, Sudanu, Bahrainu in Združenih Arabskih Emiratih.

Na spletni strani Inštituta za Islamsko Bančništvo in Zavarovanje (Institute of Islamic banking and Insurance) lahko preberemo, da je jedro sistema sicer prepoved obresti, toda sistem islamskega bančništva vključuje tudi posameznikove pravice in dolžnosti, pravice do posesti, pravično razporeditev bogastva, delitev rizika, izpolnitev obveznosti ter svetost pogodbe. Glede obresti pravi: *»any positive, fixed, predetermined rate tied to the maturity and the amount of principal (i.e., guaranteed regardless of the performance of the investment) is considered riba and is prohibited«* ^{134.)}

Slika 49: Razvoj islamskega bančništva po l. 1960 (vir: www.sharia-fortune.com) ^{133.)}

Kljub temu pa vsi muslimani ne vidijo obresti enako. Tako je npr. dostikrat dovoljeno, da banke namesto obresti zaračunajo honorar. Na primer: v imenu stranke kupijo posest ter jo prodajo stranki za višjo ceno. Določene banke prav tako zaračunajo enkratni honorar za izdajo posojila. Islamski puritanci tem praksam nasprotujejo ter se še vedno držijo stare interpretacije obresti.

Koran sicer ne prepoveduje trgovanja s 'futures', vendar s tem ne ponuja krinke za vsakršno špekulacijo. Prav tako naj bi tudi nekateri muslimanski akademiki zagovarjali 100% rezervno zahtevo, ker smatrajo kreacijo denarja kot domeno skupnosti, ki naj bi kot celota imela od tega koristi.

Kljub temu naj bi se islamske banke soočale z določenimi težavami, kar se tiče implementacije principa delitve izgube in dobička. A. Gafoor (1995) ^{135.)} omenja težave na sledečih področjih: udeležba pri dolgoročnih projektih z nizkim donosom, financiranje malih podjetnikov, tekoča vsakodnevna posojila delujočim podjetjem ter posojila vladi (ki pa seveda odpadejo, ko vlada začne izdajati denar sama).

- - -

Eden izmed problemov, zakaj bi bile banke nenaklonjene posojanju brez obresti, pravi E. H. Brown, je tekmovalna narava bančnega trga. Vendar pa tudi na Zahodu, **na Danskem in Švedskem, že obstajajo brezobrestne hranilnice in posojilnice.** Te so zasnovane v združni obliki (co-operative) brez namena generiranja dobička. So zgolj ponudnice storitev, ki za pokritje stroškov zaračunajo honorar.

Negativna stran posojil brez obresti je, da bi lahko povzročila nepremičninski balon, če ne bi bila dobro nadzirana. Problemu bi se lahko izognili z določitvijo ustreznih plačilnih in dohodkonih zahtev ter s skrajšanjem odplačilnih rokov.

Druga nevarnost bi bila v uporabi teh lahkih posojil na borznem trgu (tako kot se je to dogajalo na Japonskem). Problem je rešljiv s tem, da bi bil kredit na voljo zgolj za trdne, prave dobrine in ne za špekuliranje, investiranje za dobiček ali kratko prodajo (t.i. real bills doctrine).

E. H. Brown pravi, da so posojila brez obresti morda še precej let stran, vendar pa bi za začetek lahko izdajali posojila s fiksnimi in skromnimi obrestmi, kar bi posojanju povrnilo zanesljivost.

7.) Lokalne oblasti

E. H. Brown meni, da zavoljo zaščite državne valute, lokalnim oblastem ne bi bilo dovoljeno izdajanje denarja. Namesto tega bi lahko od države dobile brezobrestna posojila za smiselne javne projekte. Danes so javni projekti večinoma neprofitabilni, ker so kreditirani z obrestmi, kar njihovo ceno mnogokrat poveča. Dober primer je most Humber v Angliji (odprt l. 1981), ki je stal 98 milijonov funtov, toda do l. 1992 je dolg zaradi obresti narasel na 439 milijonov. Vskočiti je morala vlada z donacijami. Most je sicer vsako leto prinašal dobiček in če bi bil financiran z brezobrestnim posojilom, bi se projekt z leti sam poplačal.

Kako bi lokalne skupnosti lahko posojila vrnila? Ena možnost so davki, vendar boljša opcija leži v tem, da bi **lokalne oblasti zbrale sredstva skozi podjetne iniciative, ki bi pobirale honorar za svoje storitve.**

Zasebni denar in vrnitev na zlati standard

Rešitve, ki smo jih omenjali do sedaj, temeljijo na državnem izdajanju denarja. Brown ter Zarlenga prav tako nasprotujeta zlatemu oz. bimetalnemu standardu, ker naj ne bi bil zanesljiv in ker naj bi vedno vodil v polomijo. Eden izmed zagovornikov državne izdaje je tudi *Silvio Gesell*, ki je l. 1931 napisal knjigo *Naravni gospodarski red*. Trdi, da gospodarske krize nastanejo zaradi zastojev pri kroženju denarja, zato je predlagal t.i. usihajoči denar, ki samodejno nenehno izgublja vrednost. S tem bi se preprečilo, da bi ljudje kopičili denar. Njegovi privrženci odklanjajo tako blagovni denar kot tudi kreditni knjižni denar. Njihovi pogledi temeljijo na kakovostni enačbi, ki pravi da je količina denarja (K) pomnožena s hitrostjo njegovega obračanja v obtoku (H) enaka količini dobrin (Kd) pomnoženi s cenami le-teh (C):

$$K \times H = Kd \times C$$

Reinhard Deutsch na drugi strani, pa je eden izmed zagovornikov zlatega standarda (to med drugim zagovarja tudi G. Edward Griffin). Nasprotuje Gesellu, saj meni, da nekriti denar tako ali tako z leti izgublja vrednost in da je panika pred kopičenjem denarja odveč. Za zgornjo enačbo meni, da ne gre za nujno vzročno povezavo, saj ni nujno da dvigu ene spremenljivke sledi tudi dvig druge. Trdi, da naj bi se zlato in srebro v zgodovini izkazala za najbolj zanesljivi valuti ter da je glavni problem denar brez kritja ('fiat money'). Pravi, da je zlata na svetu dovolj za potrebe industrije in trgovine. Edino, kar bi morali paziti je, da ne bi prihajalo do nenadnih povečevanj ter zmanjševanj zlata v obtoku. Z razliko od Zarlenge trdi, da je prava definicija denarja blagovna definicija, torej, da je pravi denar blagovni denar ('commodity money'). Vlade naj bi po njegovem mnenju vedno zlorabile moč izdaje denarja, zato bi bilo potrebno to moč vrniti v zasebne roke. Konkurenca naj bi potem poskrbela, da bi se slab denar izločil iz obtoka. Trdi, da je v času, ko so denar lahko izdajale zasebne banke, sicer prihajalo do kriz ter navalov na banke, ker so le-te izdajale več denarja kot je bilo zlatega kritja, toda te krize naj ne bi bile tako velike kot današnje, ko za izdajo skrbijo centralne banke. Kot uspešen primer navaja nemško Hamburger Girobank, ki naj bi bila za uspešne trgovce s svojo zasebno valuto (markami banco), okoli 250 let pojem dobre banke, dokler je po l. 1870 ni zaprla država, da bi imela monetarni monopol.

Kot dobro rešitev omenja predlog *Friedricha Hayeka* iz l. 1977. On meni, da bi morali pri izdaji denarja zopet vzpostaviti konkurenco, nekaj podobnega za kar se med drugim zavzema Ron Paul. Njegova ideja je, da bi denar zopet moral imeti kritje ter vsebovati tudi konkretno obveznost. Izdajatelj denarja naj bi se moral k nečemu obvezati, ko se denar vrne k njemu. Vsak izdajatelj naj bi tako na zahtevo stranke moral denar zamenjati za konkretno dobrino. Za katero dobrino točno, pa naj v vsakem posameznem primeru odloči trg, ki naj bi bil naprimernejši za to funkcijo. Hayek tu stvari pušča odprte, za kritje bi bile lahko uporabne nafta, delnice, deleži v skladih, nepremičnine, zlato in srebro ali pa košarica izdelkov in storitev z različnimi surovinami.

Avstrijska ekonomska šola je bila vplivna v poznem 19. ter zgodnjem 20. stoletju. Prispevala je k razvoju neoklasične teorije vrednosti ter k debati o primerjavah med centralno planskim gospodarstvom ter gospodarstvom prostega trga. Od srede 20. stol. dalje ni bila več del glavnega toka ekonomije. Bila je deležna kritik s strani ekonomistov kot so Jeffrey Sachs, Paul Krugman, Milton Friedman ter Paul Samuelson.

Avstrijski ekonomisti trdijo, da so matematični modeli ter statistika nezanesljivi pripomočki pri analizi in testiranju ekonomskih teorij (kar uporabljajo vse ostale ekonomske šole). Zato zagovarjajo izoblikovanje ekonomske teorije na podlagi logike in osnovnih principov človeških dejanj (metoda, ki jih rečejo 'prakseologija' oz. 'praxeology'). Pravijo, da testiranje v ekonomiji praktično ni možno, saj se ljudi ne da zapreti v laboratorij, ne da bi se pri tem njihova naravna dejanja spremenila. Pravijo, da so svetovni ekonomski podatki dvoumni ter pod vplivom velikega števila dejavnikov, ki se jih ne da ločiti oz. kvantificirati. Zaradi tega, pravijo, prevladujoče ekonomske šole ne morejo resnično potrditi vzrokov in posledic v ekonomskem dogajanju. Njihov pristop je logična dedukcija na podlagi aksiomov o človeškem obstoju. Aksiom, ki ga najbolj uporabljajo, je aksiom akcije, ki pravi, da se ljudje zavestno odločajo za akcijo, ki bi izpolnila njihove izbrane cilje.

Avstrijski ekonomisti vidijo razlog za ponavljajoče t.i. gospodarske cikle v pretirani rasti bančnih kreditov, ki jih podpihujejo napačne politike centralnih bank (npr. prenizke obrestne mere).^{152.)}

V splošnem zagovarjajo 'laissez-faire' pristop k ekonomiji, torej popolnoma svobodno ekonomijo, v kateri ni državnih intervencij, vključno z davki, regulacijami, tarifami ter vsiljenimi monopoli.

Njeni najbolj znani zgodovinski avtorji so med drugimi Ludwig von Mises, Friedrich Hayek, Murray Rothbard, med današnje zagovornike pa spadajo Peter Boettke, Russell Roberts, Donald Bordeaux in Peter Schiff.

Slika 50: Friedrich A. Hayek (vir: www.economyprofessor.com)

Njena sodobna zapuščina sta t.i. svobodno bančništvo ('free banking') ter Rothbardovo gibanje (Rothbard je videl centralno bančni sistem skupaj s frakcionarnim rezervnim bančništvom ter denarjem brez kritja kot legalizirano finančno prevaro). Obstaja nekaj univerz po svetu, v katerih je avstrijski vpliv močno prisoten (npr. George Mason University, Loyola University New Orleans, ...), v ZDA pa deluje tudi Ludwig von Mises Institute.^{151.)}

Tudi Alan Greenspan je nasprotnik nekritnega denarja in zagovornik zlatega standarda. L. 1966 je izdal članek z naslovom Zlato in gospodarska svoboda, ki je bil objavljen tudi v knjigi ene največjih zagovornic svobodnega kapitalizma Ayn Rand: *Capitalism – The unknown ideal*. Greenspan je kasneje postal guverner Federal Reserve ter seveda izdajal denar brez kritja. Njegovo opravičilo je bilo, da se sicer še vedno strinja s člankom, vendar pa svojih pogledov ni mogel uveljaviti pri sodelavcih.

Deutsch pravi, da je bil do sedaj zlati standard instrument v rokah države in centralnih bank, da bi se eventuelno izpodrinilo zlato in srebro kot obliko denarja. Pravi, da zlato kot denar, ne potrebuje ne države in ne centralnih bank. Zlata in srebra naj ne bi bilo potrebno razglašati za zakonito plačilno sredstvo, saj jima ljudje zaupajo, ker sta bila skozi stoletja uporabljena kot denar. Pravi, da se je »za daleč najboljšega izkazal dvokovinski standard s pravico kovanja (*free coinage*), v katerem lahko vsak da kovati denar iz svoje žlahtne kovine v standardiziranih enotah (*kovancih*).«^{147.)} Deutsch (str. 255) Na tem mestu pravi, da bi namesto vrnitve k zlatemu standardu, ki bi pomenil rešitev 'od zgoraj' (s strani države in zakona), bolje deloval sistem zasebnih denarnih enot iz žlahtnih kovin, ki bi bile vzporedne sedanjemu denarju brez kritja. Za srebro meni, da je boljše kot zlato v smislu manjše verjetnosti zaplembe s strani države, manjših možnosti manipulacij ter večjih tečajnih možnosti. Prav tako naj bi bilo po njegovem primerno za pokojninsko shemo. Kot elegantno rešitev za pretvorno denarja brez kritja v zlato in srebrni denar predlaga digitalno zlato valuto ('digital gold currency'), ki naj bi jo prvi zasnoval Douglas Jackson iz Floride. Njegovo podjetje e-gold izvaja internetni plačilni sistem na podlagi zlata in srebra. Njegovo podjetje ima danes okoli 3 milijone računov ter dnevno opravi okoli 10 milijonov transakcij. Podlaga

za to so 4 tone zlata, ki jih hranijo v Zurichu, Londonu in Dubaju. Podobno podjetje (GoldMoney) je ustanovil tudi James Turk. Po mnenju Deutscha so take prakse dokaz, da je mogoče oblikovati mednarodni zasebni denar na podlagi zlata in srebra. K zasebnim žlahtnim kovancem pa seveda spadajo tudi že omenjeni Liberty Dollars.

Kritiko zlatega standarda ste lahko brali že na prejšnjih straneh med samim tekstom, tako da je tu ne bomo ponavljali. Za konec naj samo še omenim, da Deutsch v svoji knjigi med drugim navede tudi zanimiv podatek, da naj bi danes 20 – 30% svetovne trgovine potekalo v obliki blagovne menjave, ki je primerna v primeru pomanjkanja deviz. Posli se pri tem obračunavajo po obračunski enoti, ki se najpogosteje opira na določeno državno denarno enoto.

C) Problem dolga tretjega sveta, mednarodna valuta ter mednarodni denarni standard

Večino današnjega dolga držav tretjega sveta imajo v rokah ameriške banke. Če bi se le-te spremenilo v zvezne agencije, bi te lahko z lahkoto odpravile obstoječi dolg.

Odpis dolga je že bil tema v IMF, vendar gre povečini zgolj za prenos oz. prerazporeditev dolga iz revnejših na bogate države. Problem bi se lahko rešil tako kot je bil ustvarjen – skozi računovodske knjige. V praksi bi to pomenilo, da bi se dolžniške obveznice preprosto ukinilo, vendar bi se jih še vedno obdržalo za potrebe bančnega računovodstva. Odpis dolga je pomemben, saj bi se skozi ekonomsko varnost zmanjšala tudi nevarnost formiranja terorističnih skupin, zmanjšal pritisk na okolje ter zmanjšalo širjenje nalezljivih bolezni.

Odpis dolga je po mnenju E. H. Brown zgolj prvi korak. Za odpravo revščine bi bilo potrebno stabilizirati nacionalne valute, ki sedaj prosto drsijo na deviznem trgu, kjer so lahka tarča špekulantov. Kako doseči stabilnost? Ena možnost je investiranje v derivative, vendar so le-ti dragi in riskantni, druga možnost je zlati standard, a se je izkazal za neprimerne. Tretja možnost je vezanje nacionalne valute na dolar, vendar pa valuta tako izgubi fleksibilnost ter eventuelno devalvira (npr. Venezuela).

Nekatere države kot Ekvador in El Salvador so šle še dlje ter preprosto spremenile svoje valute v dolarje. To je na kratki rok zmanjšalo obrestne mere in inflacijo ter stabiliziralo valuto. Vendar pa so se izdelki podražili, ko so valute sosednjih držav devalvirale. Prav tako so države izgubile nadzor nad izdajo denarja, saj dolarje lahko izdajajo le ZDA. Rezultat tega je bil zmanjšanje izdatkov za socialne programe, ki so prizadeli že tako revne prebivalce.

Nekateri kot rešitev omenjajo mednarodno valuto, toda kdo bi jo izdajal? Če bi jo izdajale države same, potem bi bil globalni dotok denarja ranljiv za neodgovorna ravnanja vlad. Po drugi strani, če bi valuto izdajala zgolj ena mednarodna institucija, npr. IMF, potem bi bil rezultat enak kot v primeru popolne 'dolarizacije', tokrat v svetovnem merilu. Je pa še tretja pot, ki jo predlaga *World Constitution and Parliament Association*. **Namesto, da bi si države sposojale denar od centralne banke z obrestmi, bi bile pooblašcene za uporabo lastnega brezobrestnega kredita.** Tako bi zgolj monetizirale svoj kredit. Denar bi morale vračati v rednih obrokih, tako kot sedaj, in ko bi dosegle določen prag, si ne bi mogle več sposojati. Toda ker ne bi bilo obresti, bi lahko vrnilo dolg skozi produkcijo dobrin in storitev. Če še vedno ne bi mogle vrniti dolga, bi v Svetovnem parlamentu lahko zaprosile za poravnavo, toda odločitve, kdaj in za koliko povečati dotok denarja, bi bila v njihovih rokah.

Dokler pa se taka radikalna sprememba ne zgodi, svetovna trgovina še vedno poteka v različnih valutah, ki so ranljive za špekulativne napade. Ta rizik je potrebno odstraniti, toda kako?

J. M. Keynes je predlagal, da bi bile valute vezane na košarico dobrin. Tako bi ena valutna enota predstavljala določeno težo, npr. v zlatu, srebru, bakru, govedini, žitu, volni, itd. Drugi zagovorniki tega sistema so *Michael Rowbotham*, *Lyndon LaRouche* in *dr. Mahathir Mohammad*. Brown meni, da je verjetno še najbolj uporaben predlog *Fredericka Manna*, ki je l. 1998 predlagal, da bi bile **valute ovrednotene glede na indeks potrošniških cen** (consumer price index – CPI). Ker pa njegovo jedro, ki se uporablja za določanje inflacije, ne vključuje dobrin z visoko stopnjo cenovne ranljivosti (hrana, energija, lastništvo nepremičnin), bi bilo potrebno te nujne stroške vključiti noter. Kako bi to potekalo v praksi?

E. H. Brown da naslednji primer: Mednarodna valutna enota (international currency unit - ICU) bi bila ekvivalentna indeksu potrošniških cen oz. dogovorjeni frakciji. 1. januarja tekočega leta nam računalniško vzorčenje vseh nacionalnih trgov pove, da je vrednost 1 ICU v ZDA 1 dolar. Iste dobrine, ki jih lahko kupimo za 1 dolar, stanejo v Mehiki 10 pesov in v Veliki Britaniji pol funta. Ko bi prečkali mejo iz ZDA v Mehiko, bi zamenjali 1 dolar za 10 pesov in s tem denarjem bi lahko kupili enako količino dobrin kot v ZDA. 10 pesov bi v Britaniji zamenjali za pol funta, a še vedno lahko kupili enako količino dobrin.

Vrednost valute bi bila tako po njenem mnenju določena z aktualnimi cenami na trgu in ne z njeno količino, s katero trgujejo špekulanti na mednarodnem trgu. Če bi bilo delo oz. dobrine cenejše v določeni državi, bi bilo zato, ker so tam bolj številne oz. dostopnejše. Valute ne bi bile več dobrine za trgovanje, temveč bi bile kuponi za mednarodno prepoznane vrednostne enote.

Določanje takega mednarodnega standarda bi potrebovalo nova mednarodna pogajanja oz. novi Bretton Woods.

Vidimo torej, da med monetarnimi reformatorji obstajajo razlike v rešitvah in pristopih. Nekateri bi bančni sistem poddržavili, drugi vidijo prioriteto v državnem izdajanju denarja in 100% rezervni zahtevi, spet tretji pa vidijo problem v samih državnih valutah, rešitev pa v komplementarnih valutah, zasebnem izdajanju denarja ter ponovni uvedbi zlata in srebra kot denarja. Toda vsem je skupno, da vidijo probleme kot sistemske ter da si prizadevajo spremeniti sam sistem tako ali drugače v temeljih.

Temeljita sprememba sistema bi bila sigurno boleča, ne bi potekala brez nasprotovanj in konfliktov. Prav tako bi bilo verjetno potrebno zakonodajo naknadno spreminjati glede na praktična spoznanja. S. Zarlenga meni, da bi bilo potrebno prek poskusov in napak postopno priti do optimalnega emitiranja potrebnega denarja, da to ne bi bilo ne inflatorno in ne deflatorno. Lahko bi obdržali vse znanje in izkušnje nakopičene v sedanjih centralnih bankah ter si pomagali z obstoječimi podatkovnimi bazami in računalniškimi modeli.

Temeljite spremembe naj bi podpiral tudi Milton Friedman, ki je želel, da bi se sistem Federal Reserve nadomestil z matematičnim modelom, ki bi omogočal stalno, enakomerno in pravilno naraščanje količine denarja. Denar naj bi direktno izdajala zakladnica, frakcionarni rezervni sistem pa bi bil ukinjen.^{131.)}

Zaključki

Če smo ta tekst začeli z Mervynom Kingom, guvernerjem Bank of England, pa ga z njim še zaključimo: »*Change is, I believe, inevitable. The question is only whether we can think our way through to a better outcome before the next generation is damaged by a future and bigger crisis.*« K temu dodaja še: »*Making the right choice will take much careful thought and a good deal of time.*«^{107.)} Avtor tega prispevka verjame, da so spremembe vredne vsega truda.

Videli smo, da so si zasebni bankirji prilastili monopol tiskanja oz. izdajanja denarja, po eni strani skozi večinoma neodvisne centralne banke, po drugi pa skozi ustvarjanje knjižnega denarja prek frakcionarnega rezervnega sistema. Vplivni bankirji so vpleteni v kreiranje in podpihovanje vojn, sodelovanje z nacisti in drugimi totalitarnimi režimi, podpiranje terorističnih in kriminalnih celic^{117.)}, oderuštvo, odgovorni so za poceni razprodajo naravnih virov v državah v razvoju ter naraščajočo revščino. Odgovorni so za kreiranje finančnih recesij in borznih zlomov z namenom konsolidacije bogastva ter zakonodaje. Neovirano prehajajo iz državnih služb v zasebne ter v akademske vode in spet nazaj (npr. iz investicijske banke v državno zakladnico in od tam v Svetovno banko, nato na univerzo, ipd...). Imajo veliko moč lobiranja. Dosegli so precejšnjo ohlapnost finančne in bančne zakonodaje tako da lažje manipulirajo z mednarodnim trgom deviz, trgom žlahtnih kovin in prehranskih surovin ter uporabljajo dvomljive finančne produkte, ki niso pokriti z ničemer. Države, lokalne skupnosti, podjetja ter posameznike držijo v dolgu na podlagi fiktivnega knjižnega denarja, od njih pa zahtevajo prave dobrine ter strukturne zakonske in družbene spremembe. Mnogo bank je prikrito bankrotiranih in veliko držav je na dobri poti do tja.

Katere spremembe so torej potrebne?

- Določene zakonske spremembe, po katerih bi bila država edina pristojna izdajati denar v vseh njegovih oblikah. Denar bi se izdal po potrebi za javno in humano infrastrukturo, npr. socialne programe. (določeni zagovorniki sprememb sicer nasprotujejo državnemu monopolu nad izdajo denarja ter ponujajo svoje rešitve).
- Neodvisno nadzorstvo centralne banke in velikih bank - vpogled v vse njihove operacije, še posebej v operacije odprtega trga, položaj na trgu derivativov, manipuliranje denarnega trga ter uporabo računovodskih trikov za prikrivanje insolventnosti.
- Regulacija in kontrola derivativnega trga preko obdavčenja in transparentnosti ter prepoved določenih eksotičnih produktov.
- Ukinitvev multipliciranja denarja skozi frakcionarni rezervni sistem s strani zasebnih bank. Izdajanje zasebnih posojil bi bilo omejeno na recikliranje obstoječega denarja na podlagi 100% rezervne zahteve. Depozitni del ter investicijski del bank bi bila ločena.
- Sprememba dolga v legalni denar.
- Začetek novih pogajanj za nove mednarodne monetarne standarde, novi Bretton Woods, ki bi eliminiral dolg držav tretjega sveta, vezal menjalniške tečaje na košarico dobrin ali pa na faktorizirani indeks potrošniških cen, vzpostavil regulative oz. prepovedal špekuliranje ter omogočil brezobrestna posojila v mednarodni valuti.

- Ostale domače reforme, ki bi bile potrebne, bi vključevale: javno financirane volitve, reformo medijev (razbijanje njihovega monopola), reformo pravil lobiranja, temeljno univerzalno zdravstveno zavarovanje ter ojačanje zakonov o obveznicah.

S postopnimi spremembami, ki so nanizane zgoraj, bi današnji sistem lahko spremenili v svoboden, pošten in dolga prost. Končni rezultat sprememb bi se odražal v:

- eliminiranju davka na dohodek
- eliminiranju državnega dolga, ki pohablja mlajše generacije
- sprostitvi sredstev, potrebnih za javne projekte (infrastruktura, hiše, obnovljivi energetski projekti)
- socialnem sistemu, ki bi podpiral upokojence, in ki bi zamenjal pokojninski sistem, zaradi katerega se danes delavci mnogokrat držijo morečih služb, delodajalci pa težje tekmujejo na mednarodnih trgih
- eliminiranju 'gospodarskih ciklov'
- razpoložljivosti posojil z zmernimi obrestnimi merami, ki ne bi bile podvržene nepredvidenim manipulacijam centralnih bank
- eliminaciji velikih valutnih devalvacij in ekonomskih vojn

Določeni primeri iz zgodovine nam kažejo, da so spremembe možne in uresničljive. Da bi postale resničnost, pa mora med nami zrasti zavedanje o trenutnem položaju našega denarnega sistema, njegovem delovanju ter o možnih alternativah.

Podprite posameznike in skupine, ki si prizadevajo za preobrazbo sistema v bolj preglednega in poštenega (→ npr. www.opencurrency.com, www.positivemoney.org.uk, www.monetary.org). Prav tako informirajte odgovorne ljudi na lokalni in državni ravni in od njih zahtevajte konkretne spremembe. Informirajte tudi novinarje in medijske hiše ter od njih zahtevajte pošteno posredovanje informacij državljanom, kajti zato obstajajo, in ne za trgovanje z informacijami ter ščitenje ozkih interesnih skupin.^{84.)}

Predvsem pa, posredujte to besedilo naprej čim večim prijateljem in znancem...

Povezave in viri

Po številki zaznamka:

- 1.) Bernard Lietaer: The Future of money
<http://www.lietaer.com/>
- 2.) Chicago Federal Reserve: Modern Money Mechanics
http://www.bibliotecapleyades.net/archivos_pdf/money_mechanics.pdf
- 3.) Ellen Hodgson Brown: Web Of Debt
www.webofdebt.com
- 4.) G. Edward Griffin: The Creature from the Jekyll Island
<http://www.realityzone.com/info.html>
- 5.) John Perkins: Confessions of an economic hitman
- 6.) John Perkins: The Secret history of the American empire
<http://www.johnperkins.org/>
- 7.) Operation Northwoods
<http://www.gwu.edu/~nsarchiv/news/20010430/northwoods.pdf>
- 8.) Stephen Zarlenga: The Lost science of money
www.monetary.org
<http://www.prosperityuk.com/prosperity/articles/zarlenga.html>
- 9.) Svetovna banka: Slovenia – From Yugoslavia to European Union
<http://www-wds.worldbank.org>
- 10.) Tanja Mafreda: Tolarski blagajniški zapisi Banke Slovenije (diplomska naloga)
http://www.cek.ef.uni-lj.si/u_diplome/manfreda2054.pdf
- 11.) Uni Credit Banka: France Arhar – Bančni rezultati za leti 2006 in 2007 so deformirani (intervju)
- 12.) Webster G. Tarpley: Depression recovery program
<http://tarpley.net>
- 13.) Delo (28.1.2009): France Arhar o razmerah na finančnih trgih
<http://www.delo.si/clanek/75105>
- 14.) Finance: Kaj so hedge skladi
<http://www.finance.si/267861/Kaj-so-hedge-skladi>
- 15.) Finance: Pezdir – Banka Slovenije je ščitila bančni kartel
<http://www.finance.si/267680/Pezdir-Banka-Slovenije-je-%B9%E8itila-ban%E8ni-kartel?src=rad030110>
- 16.) Finance: Monika Weiss – Rigelnikova banka dobila 100 milijonsko državno jamstvo
<http://www.finance.si/267315/Rigelnikova-banka-dobila-100-milijonsko-dr%BEavno-jamstvo/rss>
- 17.) The Financial Times: Slovenia – A special report
<http://media.ft.com/cms/7ff84498-ddce-11de-b8e2-00144feabdc0.pdf>
- 18.) Mladina: Časovna banka Slovenije
http://www.mladina.si/dnevnik/14-07-2009-casovna_banko_slovenije/
- 19.) American Monetary Institute
<http://www.monetary.org/index.html>
- 20.) Banka Slovenije
<http://www.bsi.si/>
- 21.) Banka za mednarodne poravnave
<http://www.bis.org/>

- 22.) Bob Chapman
<http://theinternationalforecaster.com/>
- 23.) Catherine Austin Fitts
<http://solari.com/blog/>
- 24.) Časovna banka Slovenije
<http://www.casovnabanka.si/>
- 25.) Evropska centralna banka
<http://www.ecb.int>
- 26.) Free Gold Money Report
www.fgmr.com
<http://www.fgmr.com/on-the-cusp-of-hyperinflation.html>
- 27.) G. Edward Griffin: Freedom Force International ('Money & Banking Issues')
<http://www.freedomforceinternational.org>
- 28.) Gerald Celente
<http://www.trendsresearch.com/>
- 29.) Gold Anti-Trust Action Comitee (GATA)
<http://www.gata.org/>
- 30.) Grameen Bank
<http://www.grameen-info.org/>
- 31.) Ithaca HOURS
<http://www.ithacahours.org/>
- 32.) John Pilger
<http://www.johnpilger.com/>
- 33.) Max Keiser
<http://maxkeiser.com/>
- 34.) Mednarodni denarni sklad
<http://www.imf.org>
- 35.) NORFED in Liberty Dollars
<http://en.wikipedia.org/wiki/NORFED>
- 36.) Ron Paul
<http://www.campaignforliberty.com/>
- 37.) Svetovna banka
<http://www.worldbank.org/>
- 38.) Svetovna trgovinska organizacija
<http://www.wto.org/>
- 39.) Totnes Pound Project
<http://totnes.transitionnetwork.org/totnespound/home>
- 40.) Alex Jones: Fall of the Republic (dokumentarec)
<http://www.youtube.com/watch?v=VebOTc-7shU>
- 41.) Alex Jones: The Obama Deception (dokumentarec)
<http://www.youtube.com/watch?v=eAaQNACwaLw>
- 42.) Ben Bernanke: zaslišanje pred kongresom
<http://www.youtube.com/watch?v=n0NYBTkE1yQ>
- 43.) John Perkins: Intervju
<http://www.youtube.com/watch?gl=IL&hl=en&v=yTbdnNgqfs8>

- 44.) John Pilger:
- Obama and Empire (predavanje)
<http://www.youtube.com/watch?v=gXL998q7skI>
- New Rulers of the World (dokumentarec)
<http://www.johnpilger.com/videos/the-new-rulers-of-the-world>
- 45.) Derivativi
[http://en.wikipedia.org/wiki/Derivative_\(finance\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Derivative_(finance))
- 46.) Futures
http://en.wikipedia.org/wiki/Futures_exchange
- 47.) Kolateralne dolžniške obligacije (Collateral Debt Obligations)
http://en.wikipedia.org/wiki/Collateralized_debt_obligation
- 48.) Obama – administracija
http://en.wikipedia.org/wiki/Obama_Cabinet#Personnel
- 49.) Sistem LETS
http://en.wikipedia.org/wiki/Local_Exchange_Trading_Systems
- 50.) Skupina tridesetih – Group of Thirty
http://en.wikipedia.org/wiki/Group_of_Thirty
- 51.) Ustava Republike Slovenije
<http://www.dz-rs.si/index.php?id=150&docid=28&showdoc=1>
- 52.) Zakon o Banki Slovenije 1991
http://www.uradni-list.si/_pdf/1991/Ur/u1991001.pdf
- 53.) Zakon o Banki Slovenije 2006
<http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&cl=B&mandate=-1&o=10&new=1#list>
- 54.) Zakon o bančništvu
<http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&new=1&cl=B>
- 55.) Charles Higham: Trading with the Enemy
- 56.) Bloomberg (19.2.2010): Greece's debt and Goldman Sachs: Week in review,
<http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=newsarchive&sid=a8wj2A4RttMQ>
- 57.) David Icke: Human race get off your knees
www.davidicke.com
- 58.) Dinastija Rothschild
http://en.wikipedia.org/wiki/Rothschild_family#Jewish_Identity_and_Positions_on_Zionism
- 59.) David Boyle: Money Matters
- 60.) BBC (18.11.2010): Irish Republic to get bailout loan, says central bank,
<http://www.bbc.co.uk/news/business-11782356>
- 61.) The American View: Franklin Sanders: Money – Substance or symbol, pt. 1
<http://www.theamericanview.com/index.php?id=670&PHPSESSID=c5039635cca478748d1e98d7c8ce5391>
- 62.) Lord James of Blackheath (govor, 1.11.2010)
http://www.youtube.com/watch?v=QaA-5_IjkeE&feature=related
- 63.) Kovine.si
<http://kovine.si> ('ABC investiranja v fizično zlato in srebro')
- 64.) Joan Veon: When central banks rule the world (predavanje)
<http://www.youtube.com/watch?v=vEJdeWvGIZU>
- 65.) Statistični Urad republike Slovenije
www.stat.si

- 66.) Finance: Marko Kranjec – Skrbi me predvsem hitro naraščanje zadolženosti slovenske države
<http://www.finance.si/branost>
- 67.) Basel III Accord
<http://www.basel-iii-accord.com/>
- 68.) Basel III
http://en.wikipedia.org/wiki/Basel_III#Summary_of_Changes_Proposed_in_Basel_III
- 69.) Tier 1 kapital
http://en.wikipedia.org/wiki/Tier_1_capital
- 70.) Nedeljski Dnevnik (5.12.2010): Bolj kot Grčijo in Irsko rešujemo velike evropske banke, intervju z Jožetom Mencingerjem
- 71.) Amped Status: David DeGraw: The Wall Street Pentagon Papers - Biggest scam in world history exposed,
<http://ampedstatus.com/>
- 72.) University of Georgia, Terry College of Business: Federal reserve Vs. European Central bank,
www.terry.uga.edu/~rswjr/7920/team6.ppt
- 73.) Cecchetti, S. G., O'Sullivan, R. (2002): The European Central Bank and The Federal Reserve,
<http://people.brandeis.edu/~cecchett/pdf/cecchetti%20osullivan%202003.pdf>
- 74.) Kreacija denarja
http://en.wikipedia.org/wiki/Money_creation
- 75.) The Market Oracle: Global liquidity pyramid is stopping US dollar from collapsing
<http://www.marketoracle.co.uk/Article205.html>
- 76.) The New York Times (12.12.2010): A secretive banking elite rules trading in derivatives,
<http://www.cnbc.com/id/40628316/>
- 77.) ABC News (23.12.2010): ECB's Kranjec says euro will survive despite problems
<http://abcnews.go.com/Business/wireStory?id=12464764>
- 78.) Der Spiegel (20.12.2010): Bond leader Pimco sees eurozone in danger
<http://www.spiegel.de/international/business/0,1518,735657,00.html>
- 79.) Delo (23.12.2010): Kitajska pomoč evroobmočju
<http://www.delo.si/clanek/133894>
- 80.) Prosperity.co.uk (april 2009): Money reform is not inflationary,
<http://prosperityuk.com/2009/04/money-reform-is-not-inflationary/>
- 81.) Delo (Sobotna priloga, 18.12.2010): Aleksander Svetelšek: V Petrolu ni vezane trgovine (intervju)
<http://www.delo.si/tiskano/html/zadnji/Sobotna+priloga/>
- 82.) Finance (3.12.2010): Rusija in Kitajska opustili dolar,
<http://www.finance.si/296631/Rusija-in-Kitajska-opustili-dolar>
- 83.) Nai-Fu Chen: Banking reforms for the 21st Century: A perfectly stable banking system based on financial innovations
<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-2443.2009.01089.x/pdf>
- 84.) Ana Jud: Dosje rokomavhi (necenzurirano pričevanje o slovenskih trgovcih z informacijami)
<http://anajud.eu/>
- 85.) U.S. National Debt Clock,
<http://www.usdebtclock.org/>
- 86.) Daily Reckoning (22.12.2010): Gerald Celente: Wake-Up call – Top 10 trends of 2011
<http://dailyreckoning.com/wake-up-call-top-10-trends-of-2011/>
- 87.) OpEdNews.com (24.12.2010): Ellen H. Brown: Austerity fails in Euroland – time for some 'deficit easing'
<http://www.opednews.com/articles/1/AUSTERITY-FAILS-IN-EUROLAN-by-Ellen-Brown-101224-538.html>

- 88.) Guardian (21.1.2010): Goldman Sachs bonus pool trimmed to \$16 bn
<http://www.guardian.co.uk/business/2010/jan/21/goldman-sachs-bonus-cut>
- 89.) Peter DeGraaf
<http://www.pdegraaf.com/>
- 90.) Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act
<http://www.opencongress.org/bill/111-h4173/text>
- 91.) John Coleman: The Rothschild Dynasty
- 92.) Streetbank
www.streetbank.com
- 93.) Washingtons Blog (29.12.2010): Underneath the happy talk, is this as bad as the Great Depression?,
<http://www.washingtonsblog.com/2010/12/underneath-happy-talk-is-this-as-bad-as.html>
- 94.) Independent (30.12.2010): Hi-tech industries in disarray as China rations vital minerals,
<http://www.independent.co.uk/environment/green-living/hitech-industries-in-disarray-as-china-rations-vital-minerals-2171789.html>
- 95.) Frakcionarno rezervno bančništvo
http://en.wikipedia.org/wiki/Fractional-reserve_banking
- 96.) Council on Renewal (12.8.2010): David Vrabel: Monopoly Money and Global Banking Cartel,
<http://csper.wordpress.com/2010/08/12/monopoly-money-and-the-international-banking-cartel/>
- 97.) Greg Palast (10.10.2001): The Globalizer who came in from the cold,
<http://www.gregpalast.com/the-globalizer-who-came-in-from-the-cold/>
- 98.) The Trials of Henry Kissinger (dokumentarec)
<http://www.youtube.com/watch?v=OpMuH0FYmCk&feature=related>
- 99.) David DeGraw (4.1.2011): Facebook Makes Pact with the Devil – Goldman Sachs Private IPO – Welcome to Neo-Feudal Facebook!
<http://daviddegraw.org/2011/01/facebook-makes-pact-with-the-devil-goldman-sachs-private-ipo-welcome-to-neo-feudal-facebook/>
- 100.) Npr.org (6.1.2011): Obama picks William Daley as chief of staff
<http://www.npr.org/2011/01/06/132712318/obama-picks-william-daley-for-chief-of-staff-post>
- 101.) New York Post (9.5.2010): Feds probing JPMorgan trades in silver pit
http://www.nypost.com/p/news/business/feds_probing_jpmorgan_trades_in_gZzMvWBqOJpB55M7Rh9vwM
- 102.) National Inflation Association (14.12.2010): JPMorgan covering silver short position
<http://inflation.us/jpmorgancoversilver.html>
- 103.) JP Morgan silver manipulation explained (1. in 2.del)
<http://www.youtube.com/watch?v=Gl47z2g2EvI>
- 104.) Beforeitsnews.com (4.1.2011): Hungary, Poland and three other nationas take over citizen's pension money to make up government budget shortfalls
<http://beforeitsnews.com>
- 105.) Chris Martenson: www.chrismartenson.com
- 106.) Delo (2.4.2011): Samo H. Milič: Japonci so nam povedali, da smo preveč togi, predragi in prepočasni (intervju)
<http://www.delo.si/clanek/146595>
- 107.) Mervyn King (25.10.2010): Banking: from Bagehot to Basel, and back again,
<http://www.bankofengland.co.uk/publications/speeches/2010/speech455.pdf>
- 108.) Ivan Ribnikar: Monetarna ekonomija 1
- 109.) Franjo Štiblar: Svetovna kriza in Slovenci – kako jo preživeti?
- 110.) Bruno Bandulet: Zadnja leta Evra

- 111.) ECB: Official reserve assets
http://www.ecb.int/stats/external/reserves/html/assets_2011-01.en.html
- 112.) Posebne pravice črpanja (Special Drawing Rights)
http://en.wikipedia.org/wiki/Special_Drawing_Rights
- 113.) Wall Street Journal (31.3.2011): When private money becomes a felony offense
http://online.wsj.com/article/SB10001424052748704425804576220383673608952.html?mod=googlenews_wsj
- 114.) American Open Currency Standard (15.4.2011): Liberty dollar's arrogance ends in federal 'guilty' verdict
<http://www.opencurrency.com/liberty-dollars-arrogance-ends-in-federal-guilty-verdict/>
- 115.) Anthony Sutton: Wall Street and the Bolshevik Revolution
- 116.) Globalresearch.ca (9.2.2004): F. William Engdahl: A new American century? Iraq and the hidden euro – dollar wars,
<http://www.globalresearch.ca/articles/ENG401A.html>
- 117.) Newser (4.4.2011): Wachovia laundered billions from Mexican cartels
<http://www.newser.com/story/115586/wachovia-laundered-billions-from-mexican-cartels.html>
- 118.) Michel Chossudovsky: Financial warfare,
<http://infowar.net/econowar/mf.chossu.fin-war.html>
- 119.) Foreign Policy (27.4.2011): F. Kaufman: How Goldman Sachs created the food crisis
http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/04/27/how_goldman_sachs_created_the_food_crisis?page=full
- 120.) Goldman Sachs
http://en.wikipedia.org/wiki/Goldman_sachs
- 121.) Bloomberg (29.4.2011): Europe probes Goldman Sachs, JPMorgan, investment banks over default swaps
<http://www.bloomberg.com/news/2011-04-29/goldman-sachs-jpmorgan-face-eu-antitrust-probe-of-cds-market.html>
- 122.) James S. Henry: The Blood Bankers
- 123.) Charles Ferguson: Inside Job (dokumentarec)
<http://www.insidejob.com/>
- 124.) Zorica Vasić: Centralne banke na ozemlju nekdanje SFRJ (diplomsko delo)
- 125.) Patrick Carmack: Monetary Reform Act
<http://www.themoneymasters.com/monetary-reform-act/>
- 126.) American Monetary Institute: Web of Debt review
http://www.monetary.org/web_of_debt_review.pdf
- 127.) American Monetary Institute: Why States going into the Banking Business would be a distraction, not a solution to their fiscal problem,
<http://www.monetary.org/moneyscenefive.html>
- 128.) James Roberston: Monetary Reform – Making it happen
<http://www.jamesrobertson.com/book/monetaryreform.pdf>
- 129.) Richard Douthwaite: The Ecology of Money
<http://www.feasta.org/documents/moneyecology/intro.htm>
- 130.) Ben Bernanke: Deflation: making sure it doesn't happen here
<http://www.federalreserve.gov/BOARDDOCS/SPEECHES/2002/20021121/default.htm>
- 131.) The Money Masters: Milton Friedman: End The Fed
<http://www.themoneymasters.com/the-money-masters/milton-friedman-end-the-fed/>
- 132.) Investment Times (May, 2011): Peter Hargreaves: Out of the melting pot
www.H-L.co.uk
133. Sharia Fortune: History and evolution of Islamic banking
<http://shariah-fortune.com/history-of-islamic-banking>

- 134.) Institute of Islamic Banking and Insurance: Islamic financial system
<http://www.islamic-banking.com/islamic-finance.aspx>
- 135.) Abdul Gafoor: Interest-free Commercial Banking
<http://users.bart.nl/~abdul/chap4.html#4.1%20Historical%20development>
- 136.) Natalie Schoon: Islamic finance – a history
- 137.) Adam Smith
http://en.wikipedia.org/wiki/Adam_smith
- 138.) Scarlett – History of economic theory and thought: Adam Smith, The Wealth of Nations summary
<http://www.economictheories.org/2008/07/adam-smith-wealth-of-nations-summary.html>
- 139.) Alan S. Blinder: Keynesian economics, Library of economics and liberty
<http://www.econlib.org/library/Enc/KeynesianEconomics.html>
- 140.) John Maynard Keynes
http://en.wikipedia.org/wiki/John_Maynard_Keynes
- 141.) Library of economics and liberty: Milton Friedman
<http://www.econlib.org/library/Enc/bios/Friedman.html>
- 142.) Milton Friedman
http://en.wikipedia.org/wiki/Milton_friedman
- 143.) Bennett T. McCallum: Monetarism, Library of economics and liberty
<http://www.econlib.org/library/Enc/Monetarism.html>
- 144.) Naravni nivo brezposelnosti (Natural rate of unemployment)
http://en.wikipedia.org/wiki/Natural_rate_hypothesis
- 145.) Chicaška šola ekonomije (Chicago School of Economics)
http://en.wikipedia.org/wiki/Chicago_school_of_economics
- 146.) Polibios: Obča zgodovina
- 147.) Reinhard Deutsch: Zarota srebra
- 148.) Mike Hewitt: The US dollar and monetary policy
<http://themarketoracle.biz/Article8876.html>
149. Dr. Margrit Kennedy
<http://www.margritkennedy.de/>
- 150.) WIR banka
http://en.wikipedia.org/wiki/WIR_Bank
- 151.) Avstrijska ekonomska šola
http://en.wikipedia.org/wiki/Austrian_school#Origins_and_etymology
- 152.) Avstrijska teorija gospodarskih ciklov
http://en.wikipedia.org/wiki/Austrian_business_cycle_theory#Similar_theories

Po abecednem redu glede na vrsto publikacije / vira:

Knjige in publikacije

- Abdul Gafoor: Interest-free Commercial Banking
<http://users.bart.nl/~abdul/chap4.html#4.1%20Historical%20development>
- Ana Jud: Dosje rokomavhi (necenzurirano pričevanje o slovenskih trgovcih z informacijami)
<http://anajud.eu/>

Anthony Sutton: Wall Street and the Bolshevik Revolution

Ben Bernanke: Deflation: making sure it doesn't happen here

<http://www.federalreserve.gov/BOARDDOCS/SPEECHES/2002/20021121/default.htm>

Bernard Lietaer: The Future of money

<http://www.lietaer.com/>

Bruno Bandulet: Zadnja leta Evra

Cecchetti, S. G., O'Sullivan, R. (2002): The European Central Bank and The Federal Reserve,

<http://people.brandeis.edu/~cecchett/pdf/cecchetti%20osullivan%202003.pdf>

Chicago Federal Reserve: Modern Money Mechanics

http://www.bibliotecapleyades.net/archivos_pdf/money_mechanics.pdf

Charles Higham: Trading with the Enemy

David Boyle: Money Matters

David Icke: Human race get off your knees

www.davidicke.com

ECB: Official reserve assets

http://www.ecb.int/stats/external/reserves/html/assets_2011-01.en.html

Ellen H. Brown: Web Of Debt

www.webofdebt.com

Franjo Štiblar: Svetovna kriza in Slovenci – kako jo preživeti?

G. Edward Griffin: The Creature from the Jekyll Island

<http://www.realityzone.com/info.html>

Ivan Ribnikar: Monetarna ekonomija I

James Roberston: Monetary Reform – Making it happen

<http://www.jamesrobertson.com/book/monetaryreform.pdf>

James S. Henry: The Blood Bankers

John Coleman: The Rothschild Dynasty

John Perkins: Confessions of an economic hitman

John Perkins: The Secret history of the American empire

<http://www.johnperkins.org/>

Mervyn King (25.10.2010): Banking: from Bagehot to Basel, and back again,

<http://www.bankofengland.co.uk/publications/speeches/2010/speech455.pdf>

Nai-Fu Chen: Banking reforms for the 21st Century: A perfectly stable banking system based on financial innovations

<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-2443.2009.01089.x/pdf>

Natalie Schoon: Islamic finance – a history

Operation Northwoods

<http://www.gwu.edu/~nsarchiv/news/20010430/northwoods.pdf>

Polibios: Obča zgodovina

Reinhard Deutsch: Zarota srebra

Richard Douthwaite: The Ecology of Money

<http://www.feasta.org/documents/moneyecology/intro.htm>

Stephen Zarlenga: The Lost science of money
<http://www.prosperityuk.com/prosperity/articles/zarlenga.html>
www.monetary.org

Svetovna banka: Slovenia – From Yugoslavia to European Union
<http://www-wds.worldbank.org>

Tanja Mafreda: Tolarski blagajniški zapisi Banke Slovenije (diplomska naloga)
http://www.cek.ef.uni-lj.si/u_diplome/manfreda2054.pdf

Uni Credit Banka: France Arhar – Bančni rezultati za leti 2006 in 2007 so deformirani (intervju)

University of Georgia, Terry College of Business: Federal reserve Vs. European Central bank,
www.terry.uga.edu/~rswjr/7920/team6.ppt

Zorica Vasić: Centralne banke na ozemlju nekdanje SFRJ (diplomsko delo)

Revije, časniki in spletni članki

ABC News (23.12.2010): ECB's Kranjec says euro will survive despite problems
<http://abcnews.go.com/Business/wireStory?id=12464764>

Alan S. Blinder: Keynesian economics, Library of economics and liberty
<http://www.econlib.org/library/Enc/KeynesianEconomics.html>

American Monetary Institute: Web of Debt review
http://www.monetary.org/web_of_debt_review.pdf

American Monetary Institute: Why States going into the Banking Business would be a distraction, not a solution to their fiscal problem,
<http://www.monetary.org/moneyscenefive.html>

American Open Currency Standard (15.4.2011): Liberty dollar's arrogance ends in federal 'guilty' verdict
<http://www.opencurrency.com/liberty-dollars-arrogance-ends-in-federal-guilty-verdict/>

Amped Status: David DeGraw: The Wall Street Pentagon Papers - Biggest scam in world history exposed,
<http://ampedstatus.com/>

BBC (18.11.2010): Irish Republic to get bailout loan, says central bank,
<http://www.bbc.co.uk/news/business-11782356>

Beforeitsnews.com (4.1.2011): Hungary, Poland and three other nationas take over citizen's pension money to make up government budget shortfalls,
<http://beforeitsnews.com>

Bennett T. McCallum: Monetarism, Library of economics and liberty
<http://www.econlib.org/library/Enc/Monetarism.html>

Bloomberg (29.4.2011): Europe probes Goldman Sachs, JPMorgan, investment banks over default swaps
<http://www.bloomberg.com/news/2011-04-29/goldman-sachs-jpmorgan-face-eu-antitrust-probe-of-cds-market.html>

Bloomberg (19.2.2010): Greece's debt and Goldman Sachs: Week in review,
<http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=newsarchive&sid=a8wj2A4RttMQ>

Council on Renewal (12.8.2010): David Vrabel: Monopoly Money and Global Banking Cartel,
<http://csper.wordpress.com/2010/08/12/monopoly-money-and-the-international-banking-cartel/>

Daily Reckoning (22.12.2010): Gerald Celente: Wake-Up call – Top 10 trends of 2011
<http://dailyreckoning.com/wake-up-call-top-10-trends-of-2011/>

David DeGraw (4.1.2011): Facebook Makes Pact with the Devil – Goldman Sachs Private IPO – Welcome to Neo-Feudal Facebook!
<http://daviddegrow.org/2011/01/facebook-makes-pact-with-the-devil-goldman-sachs-private-ipo-welcome-to-neo-feudal-facebook/>

Delo (28.1.2009): France Arhar o razmerah na finančnih trgih
<http://www.delo.si/clanek/75105>

Delo (23.12.2010): Kitajska pomoč evroobmočju
<http://www.delo.si/clanek/133894>

Delo (Sobotna priloga, 18.12.2010): Aleksander Svetelšek: V Petrolu ni vezane trgovine (intervju)
<http://www.delo.si/tiskano/html/zadnji/Sobotna+priloga/>

Delo (2.4.2011): Samo H. Milič: Japonci so nam povedali, da smo preveč togi, predragi in prepočasni (intervju)
<http://www.delo.si/clanek/146595>

Der Spiegel (20.12.2010): Bond leader Pimco sees eurozone in danger
<http://www.spiegel.de/international/business/0,1518,735657,00.html>

Finance: Kaj so hedge skladi
<http://www.finance.si/267861/Kaj-so-hedge-skladi>

Finance: Pezdir – Banka Slovenije je štela bančni kartel
<http://www.finance.si/267680/Pezdir-Banka-Slovenije-je-%B9%E8itila-ban%E8ni-kartel?src=rad030110>

Finance: Monika Weiss – Rigelnikova banka dobila 100 milijonsko državno jamstvo
<http://www.finance.si/267315/Rigelnikova-banka-dobila-100-milijonsko-dr%BEavno-jamstvo/rss>

Finance: Marko Kranjec – Skrbi me predvsem hitro naraščanje zadolženosti slovenske države
<http://www.finance.si/branost>

Finance (3.12.2010): Rusija in Kitajska opustili dolar,
<http://www.finance.si/296631/Rusija-in-Kitajska-opustili-dolar>

Foreign Policy (27.4.2011): F. Kaufman: How Goldman Sachs created the food crisis
http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/04/27/how_goldman_sachs_created_the_food_crisis?page=full

Globalresearch.ca (9.2.2004): F. William Engdahl: A new American century? Iraq and the hidden euro – dollar wars,
<http://www.globalresearch.ca/articles/ENG401A.html>

Greg Palast (10.10.2001): The Globalizer who came in from the cold,
<http://www.gregpalast.com/the-globalizer-who-came-in-from-the-cold/>

Guardian (21.1.2010): Goldman Sachs bonus pool trimmed to \$16 bn
<http://www.guardian.co.uk/business/2010/jan/21/goldman-sachs-bonus-cut>

Independent (30.12.2010): Hi-tech industries in disarray as China rations vital minerals,
<http://www.independent.co.uk/environment/green-living/hitech-industries-in-disarray-as-china-rations-vital-minerals-2171789.html>

Library of economics and liberty: Milton Friedman
<http://www.econlib.org/library/Enc/bios/Friedman.html>

Michel Chossudovsky: Financial warfare,
<http://infowar.net/econowar/mf.chossu.fin-war.html>

Mike Hewitt: The US dollar and monetary policy
<http://themarketoracle.biz/Article8876.html>

Mladina: Časovna banka Slovenije
http://www.mladina.si/dnevnik/14-07-2009-casovna_bank_a_slovenije/

National Inflation Association (14.12.2010): JPMorgan covering silver short position
<http://inflation.us/jpmorgancoversilver.html>

Nedeljski Dnevnik (5.12.2010): Bolj kot Grčijo in Irsko rešujemo velike evropske banke, intervju z Jožetom Mencingerjem

New York Post (9.5.2010): Feds probing JPMorgan trades in silver pit
http://www.nypost.com/p/news/business/feds_probing_jpmorgan_trades_in_gZzMvWBqOJpB55M7Rh9vwM

Newser (4.4.2011): Wachovia laundered billions from Mexican cartels
<http://www.newser.com/story/115586/wachovia-laundered-billions-from-mexican-cartels.html>

Npr.org (6.1.2011): Obama picks William Daley as chief of staff
<http://www.npr.org/2011/01/06/132712318/obama-picks-william-daley-for-chief-of-staff-post>

OpEdNews.com (24.12.2010): Ellen H. Brown: Austerity fails in Euroland – time for some 'deficit easing'
<http://www.opednews.com/articles/1/AUSTERITY-FAILS-IN-EUROLAN-by-Ellen-Brown-101224-538.html>

Prosperity.co.uk (april 2009): Money reform is not inflationary,
<http://prosperityuk.com/2009/04/money-reform-is-not-inflationary/>

The American View: Franklin Sanders: Money – Substance or symbol, pt. 1
<http://www.theamericanview.com/index.php?id=670&PHPSESSID=c5039635cca478748d1e98d7c8ce5391>

The Financial Times: Slovenia – A special report
<http://media.ft.com/cms/7ff84498-ddce-11de-b8e2-00144feabdc0.pdf>

The Market Oracle: Global liquidity pyramid is stopping US dollar from collapsing
<http://www.marketoracle.co.uk/Article205.html>

The New York Times (12.12.2010): A secretive banking elite rules trading in derivatives,
<http://www.cnbc.com/id/40628316/>

Wall Street Journal (31.3.2011): When private money becomes a felony offense
http://online.wsj.com/article/SB10001424052748704425804576220383673608952.html?mod=googlenews_wsj

Washingtons Blog (29.12.2010): Underneath the happy talk, is this as bad as the Great Depression?,
<http://www.washingtonsblog.com/2010/12/underneath-happy-talk-is-this-as-bad-as.html>

Spletne strani in blogi

American Monetary Institute
<http://www.monetary.org/index.html>

Banka Slovenije
<http://www.bsi.si/>

Banka za mednarodne poravnave
<http://www.bis.org/>

Basel iii Accord
<http://www.basel-iii-accord.com/>

Bob Chapman
<http://theinternationalforecaster.com/>

Catherine Austin Fitts
<http://solari.com/blog/>

Chris Martenson
<http://www.chrismartenson.com>

Časovna banka Slovenije
<http://www.casovnabanka.si/>

Evropska centralna banka
<http://www.ecb.int>

Free Gold Money Report
www.fgmr.com
<http://www.fgmr.com/on-the-cusp-of-hyperinflation.html>

G. Edward Griffin: Freedom Force International ('Money & Banking Issues')
<http://www.freedomforceinternational.org>

Gerald Celente
<http://www.trendsresearch.com/>

Gold Anti-Trust Action Comitee (GATA)
<http://www.gata.org/>

Grameen Bank
<http://www.grameen-info.org/>

Institute of Islamic Banking and Insurance: Islamic financial system
<http://www.islamic-banking.com/islamic-finance.aspx>

Ithaca HOURS
<http://www.ithacahours.org/>

John Pilger
<http://www.johnpilger.com/>

Kovine.si
<http://kovine.si> ('ABC investiranja v fizično zlato in srebro')

Dr. Margrit Kennedy
<http://www.margritkennedy.de/>

Max Keiser
<http://maxkeiser.com/>

Mednarodni denarni sklad
<http://www.imf.org>

Peter DeGraaf
<http://www.pdegraaf.com/>

Ron Paul
<http://www.campaignforliberty.com/>

Scarlett – History of economic theory and thought: Adam Smith, The Wealth of Nations summary
<http://www.economictheories.org/2008/07/adam-smith-wealth-of-nations-summary.html>

Sharia Fortune: History and evolution of Islamic banking
<http://shariah-fortune.com/history-of-islamic-banking>

Statistični Urad republike Slovenije
www.stat.si

Streetbank
www.streetbank.com

Svetovna banka
<http://www.worldbank.org/>

Svetovna trgovinska organizacija
<http://www.wto.org/>

The Money Masters: Milton Friedman: End The Fed
<http://www.themoneymasters.com/the-money-masters/milton-friedman-end-the-fed/>

Totnes Pound Project
<http://totnes.transitionnetwork.org/totnespound/home>

U.S. National Debt Clock,
<http://www.usdebtclock.org/>

Video

Alex Jones: Fall of the Republic (dokumentarec)
<http://www.youtube.com/watch?v=VebOTc-7shU>

Alex Jones: The Obama Deception (dokumentarec)
<http://www.youtube.com/watch?v=eAaQNACwaLw>

Ben Bernanke: zaslišanje pred kongresom
<http://www.youtube.com/watch?v=n0NYBTkE1yQ>

Charles Ferguson: Inside Job (dokumentarec)
<http://www.insidejob.com/>

John Perkins: Intervju
<http://www.youtube.com/watch?gl=IL&hl=en&v=yTbdnNgqfs8>

John Pilger:
- Obama and Empire (predavanje)
<http://www.youtube.com/watch?v=gXL998q7skI>
- New Rulers of the World (dokumentarec)
<http://www.johnpilger.com/videos/the-new-rulers-of-the-world>

JP Morgan silver manipulation explained (1. in 2.del)
<http://www.youtube.com/watch?v=Gl47z2g2EvI>

Lord James of Blackheath (govor, 1.11.2010)
http://www.youtube.com/watch?v=QaA-5_IjkeE&feature=related

Joan Veon: When central banks rule the world (predavanje)
<http://www.youtube.com/watch?v=vEJdeWvGIZU>

The Trials of Henry Kissinger (dokumentarec)
<http://www.youtube.com/watch?v=OpMuH0FYmCk&feature=related>

Wikipedia

Adam Smith
http://en.wikipedia.org/wiki/Adam_smith

Avstrijska teorija gospodarskih ciklov
http://en.wikipedia.org/wiki/Austrian_business_cycle_theory#Similar_theories

Avstrijska ekonomska šola
http://en.wikipedia.org/wiki/Austrian_school#Origins_and_etymology

Basel III
http://en.wikipedia.org/wiki/Basel_III#Summary_of_Changes_Proposed_in_Basel_III

Chicaška šola ekonomije (Chicago School of Economics)
http://en.wikipedia.org/wiki/Chicago_school_of_economics

Derivativi
[http://en.wikipedia.org/wiki/Derivative_\(finance\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Derivative_(finance))

Dinastija Rothschild
http://en.wikipedia.org/wiki/Rothschild_family#Jewish_Identity_and_Positions_on_Zionism

Frakcionarno rezervno bančništvo
http://en.wikipedia.org/wiki/Fractional-reserve_banking

Futures

http://en.wikipedia.org/wiki/Futures_exchange

Goldman Sachs

http://en.wikipedia.org/wiki/Goldman_sachs

John Maynard Keynes

http://en.wikipedia.org/wiki/John_Maynard_Keynes

Kolateralne dolžniške obligacije (Collateral Debt Obligations)

http://en.wikipedia.org/wiki/Collateralized_debt_obligation

Kreacija denarja

http://en.wikipedia.org/wiki/Money_creation

Milton Friedman

http://en.wikipedia.org/wiki/Milton_friedman

Naravni nivo brezposelnosti (Natural rate of unemployment)

http://en.wikipedia.org/wiki/Natural_rate_hypothesis

NORFED in Liberty Dollars

<http://en.wikipedia.org/wiki/NORFED>

Obama – administracija

http://en.wikipedia.org/wiki/Obama_Cabinet#Personnel

Posebne pravice črpanja (Special Drawing Rights)

http://en.wikipedia.org/wiki/Special_Drawing_Rights

Sistem LETS

http://en.wikipedia.org/wiki/Local_Exchange_Trading_Systems

Skupina tridesetih (Group of Thirty)

http://en.wikipedia.org/wiki/Group_of_Thirty

Tier 1 kapital

http://en.wikipedia.org/wiki/Tier_1_capital

WIR banka

http://en.wikipedia.org/wiki/WIR_Bank

Zakoni

American Monetary Institute: American Monetary Act

<http://www.monetary.org/amacolorpamphlet.pdf>

Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act

<http://www.opencongress.org/bill/111-h4173/text>

Patrick Carmack: Monetary Reform Act

<http://www.themoneymasters.com/monetary-reform-act/>

Ustava Republike Slovenije

<http://www.dz-rs.si/index.php?id=150&docid=28&showdoc=1>

Zakon o Banki Slovenije 1991

http://www.uradni-list.si/_pdf/1991/Ur/u1991001.pdf

Zakon o Banki Slovenije 2006

<http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&cl=B&mandate=-1&o=10&new=1#list>

Zakon o bančništvu

<http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&new=1&cl=B>

Zapiski

[illegible]

Zapiski

[illegible]